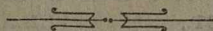

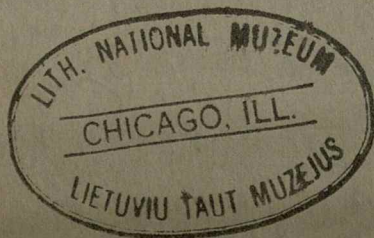
ŽVAIGŽDĖ - The STAR.

A LITHUANIAN QUARTERLY PUBLICATION, PUBLISHED BY A. MILUKAS & CO. AT 3654 RICHMOND STR., PHILADELPHIA, PA. YEARLY SUBSCRIPTION \$2.00, SINGLE COPY 50 c.

Sausis m. == January, 1932

Entered as second class matter at the Philadelphia Post Office under Act of March 3, 1879.

„ŽVAIGŽDĖS“ KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

“IŠ KELIONĖS PO EUROPA IR AZIJĄ”

Parašė PRANAICIŲ JULĖ

TA KNYGA YRA TAI DIDŽIAUSIAS
SAVO RŪŠIES VEIKALAS

Parašyta „Žvaigždės“ redaktorės, J. Pranaičiutės. Knyga turi apie 380 puslapių ir papuošta 102 iliustracijomis (paveikslais).

Indomys toje knygoje aprašymai Prancijos, Belgijos ir Vokietijos žemių, papuošti daugeliu iliustracijų.

Bet indomiausiais, beabejo, yra aprašymai įspūdži iš Tėvynės ir iš senovės Lietuvos žemių, kuriuos vienok viršija aprašymai Vidurinės Azijos, Kaspijos ir Kaukazo žemių ir anų žmonių. Nemažiaus įdomūs aprašymai Maskvos ir Peterburgo, su paminėjimu lietuvių naujokynių istorijos tose vietose.

Kaina 2 dol.

Audeklo apdarais 2.25

Skuros apdarais su paausnotais kraštais 3.50

“Ž V A I G Ž D Ė ,”

3654 RICHMOND ST.,

PHILADELPHIA, PA.

P. L. Šturbulis

„ŽVAIGŽDĖ"--BERTAININIS ŽURNALAS.

DVIDEŠIMTI DU METU buvusi savaitiniu laikraščiu „ŽVAIGŽDĖ". Tris metusėjusi kaip mėnesinis žurnalas, nuo 1925 m. eina kaip bertaininis žurnalas leidžiamas A. Milukas & Co. B-vės iš Philadelphia, Pa. 3654 Richmond Str. Pavienių „Žvaigždės" knygų kaina 50 centų, metams prenumerata 2 dol.

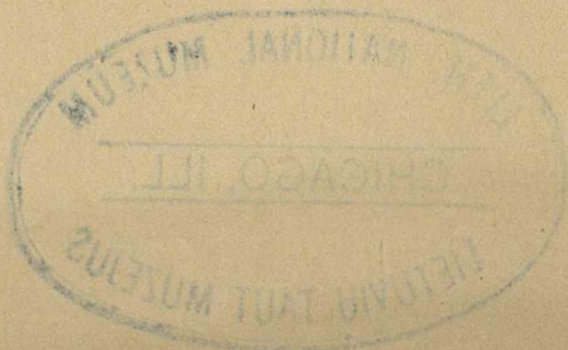
SAUSIS — JANUARY 1932 M.

PRANAICIU JULES

LAIŠKAI IŠ ISPANIJOS

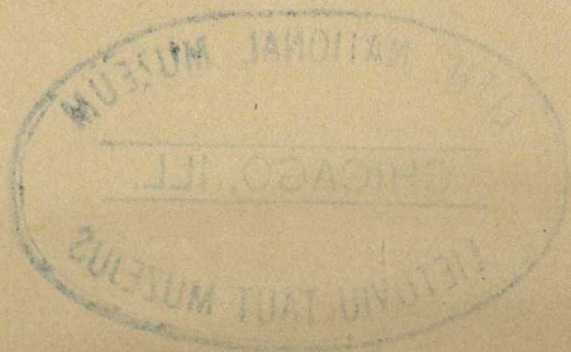
Užprašymus ir pinigus „ŽVAIGŽDĖ" 3654 Richmond St.,
adresuokit: Philadelphia, Pa.

INTALPA.

Laiškai (9) nuo Ispanu garlaivio „Magellanes”	9—50
Andaluzia	54
Cadiz	56
Laiškai (4) iš Cadizo	59
Andaluzijos Sostinė Sevilla	83
Laiškai (9) iš Sevilla	87
Laiškai:	
a) Apie ispanų kalbą ir literatūra	171
b) Sevilą minėjant	178
c) apie ispanų daile	189
Iš Genoa — Kolumbo gimtinės, Ispanija	
minėjant	199

INTALPA.

Laiškai (9) nuo Ispanu garlaivio „Magellanes”	9—50
Andaluzia	54
Cadiz	56
Laiškai (4) iš Cadizo	59
Andaluzijos Sostinė Sevilla	83
Laiškai (9) iš Sevilla	87
Laiškai:	
a) Apie ispanu kalbą ir literatūra	171
b) Sevilą minėjant	178
c) apie ispanu daile	189
Iš Genoa — Kolumbo gimtinės, Ispanija	
minėjant	199

A. A. BRANGIAUSIOS SESUTES,
MARIJONOS PRANAICIUTES BANAITIENES,

MIRUSIOS

15 D. BIRZELIO 1981 M. KAUNE,

KAPUI PAPUOSTI

SIN VEIKALAN AUKOJA

AUTORE

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

Pranaščių Julės „Laiškai iš Ispanijos“, kurių mažą čia dalelę — pirmąjį tomą leidžiame į pasaulį, rašyti „Žvaigždės“ jos bendraleidėjui kun. A. M. Milukui 1930 ir 1931 metais, tilpo „Žvaigždės“ žurnale — praeitų ir šių metų, taip pat Kauno dienraščio „Lietuvos Aido“ 1931 m. keliuose leidimuose. Dėlei autorės nesveikatos, o labiausiai dėlei įvykusių Ispanijoje perverimų, priverusių autore, lyginai kaip ir kitus tūkstančius turistų skubiausiai apleisti tą šalį, šis pirmasis tomas išeina kiek silpnesnis, nei buvo manyta. Sekančiuose tomuose aprašymai Cervantes'o šalies bus daug platesni. Vėlesnis knygų su Ispanijos aprašymais likimas prigulės ir nuo mūsų skaitančios visuomenės parėmimo.

Leidėjai.

P.S. „Žvaigždės“ skaitytojai šitame PADIDINTAME Žurnalo numeryje ras pilną „Laiškų iš Ispanijos“ laidą.

IŠ ISPANU GARLAIVIO MAGELLANES

I.

Balandžio 5 d. 1930.

Brangus Kunigėli — Mano Bendradarbi!

Sunki, varginga šita mano kelionė, nepaisant visų Jūsų pastangu, žygių bei lėšų man ją palengvinti. Sunki visais atžvilgiais: nēr' kaip pasilsėti ar jurių oru naudotis, nēr' kaip darbuotis — stalai, kedės vartosi, lužta, su jais pats daužaisi į sienas. Tačiau, savo pareigą pildydama, stengiuosi, kiek liga man leidžia, atsikvėpti ir šią parašyti.

Štai jau ketvirta dienelelė kaip ant jurių. Trečia diena kaip negailestingos Atlanto vilnys su pa, daužo mūs Magellanes'ą, nešdamos vis tolyn tolyn nuo New Yorko pakraščio.

Kaip Jūs visi mane palikote laive antra diena balandžio ir kaip, laivui išsijudinus iš uosto, išnykote iš mano akių, ilgai, ilgai stovėjau ant dēnio, skaudaus vėjo blaškoma vienu viena. Saltis privertė jieškotų užuvėjo. Nuėjau į savo

kabina. Apsidairiau ir čia vieną vieną — nēr' su kuo apsiukeisti žodžiu. Nyku, begaliniai ir kaž ko baugu.

Ar kada pasimatysim dar ir ar bent kada žemę nors pro kambarėlio langą išvysiu?... Maniau dienos, dviejų netesėsiu.

Zinote, juog ligonę išleidote. Tiesa, aprupinot Ispanijos Ambasadoriaus rekomendacijomis, su musiškio p. Balučio pagalba, atsilankę Washingtone. Dėkinga Jums visiems. Bet ar teks jomis naudotis?...

Kambarėlis gražus, ruimingas, su visais pirmos klasės keleiviai patogumais. Vien Jūs ir Jusų Sesers raudonų radastų buketai mano akis į save traukia. Laikau juos stiklinėse įmerktus apie veidrodį, viršuj prausynės.

Pirmas dvi dieni kambarys buvo toks šaltas, juog be kailinių ar kitų apsiaustų negalima buvo jame sėdėti. Tuomet ant dėnio daugiau vaikštinėjau, kol vėtra ne išėjo.

Perskaičius kuriom valandom pusryčiai, pietūs, vakarienė, užėjau valgomajin, kadangi buvo atatinckamas pietų laikas. Pasodinta mane toli ne prie to stalo, kurį Tamulynukas*) laive surado pagal raides. Čia nuskirtų vietų, kaip paskui patyriau, nėra. Sėdi kur nori ar kur randi kėdę neužimtą. Toks jau kapitono noras, kad visi keleiviai galėtų tarp savęs susipažinti. Tik viens kapitonas su savo vyresniaisiais aficierais sėdi prie savo stalo toj pat valgykloj.

*) Kun. Milukos sesers sūnus.

Valgiai įvairūs ir skaitlingi. Bet šaltus paduoda. Sriuba kad ir šalta lėkštėje nesilaiko — išsilaisto ant stalo, laivui svyruojant. Vyno visokeriopo pilsto į stiklus ir kai kuriom dienom šampano. Su geru apetitu keliauninkui iš „blai-vos“ Amerikos čia geras gyvenimas. Ir kai kurie niekad neišsipagirioja. Kartais prie valgio ir aš paragauju balto — lengviausio vyno. Bet sirgdama retai valgau — syki, dusyk į dieną daugiausiai ir tai tik nekuriuos lengviausius valgius.

Balandžio 3 d. naktį atnešė man Jūs radiogramą su apmokėtu atsakymu. Per miegus nežinojau, ką atsakyt ir vos porą sakinių sulipinau.

Ačiu jums už žadama radiogramę išsiųstą „Patronato Nacional del Turismo“ Sevilleje. Taipgi už mišias mamutės mirties sukaktuvėse, kurių tai dienele 3 balandžio liūdnei viena laive apvaikščiojau. Nenuėjau koplyčioje mišių išklausyti — sirgau.

Visi keliauninkai pirmoj klasėj turi Sevillos viešbučiuose rezervacijas, tik aš viena neturiu ir mane dar pabaugina nevienas, būk turėsiant didelį vargą be kambario. Na, jei gyva išliksiu ir šiek tiek sveikesnė, negu dabar jaučiuosi, vis, tikiuosi, kur nors prisiglausiu su glėbiais valizų. Pati su mažai daiktų vis kur nors įsisprausiu. Bet tų valizų valizėlės ir dargi tuščios — tikras kaltūnas.

By tik gausiu progos pamatyti tās Didės Savaitės procesijas, kad „Zvaigždei“ jas aprašyti, o paskui nežinau, kurion pusėn pasiblokšiu, jei neprisieis kur ligoninėj apsistoti. Žinote, jog

balandžio mėnesį būna didžiausios vėtros ant jūrių. Toks mažas laivas 12.000 tonų tik besivartydamas šonais gali kada nors kraštą pasiekti. Nieks nežinome, kada lemtai atsiirsime Cadiz'an ir išvysime Seville.

Vakar pergyvenome vieną baisiausių dienų jureiviams. Laive daug baldų, indų ir muzikantų visi instrumentai susidaužė. Aš sirgdama išėjau ant dēnio pakvėpuot oru, nes kambary buvo pertrošku, šilta.

Bemažo būtų pasibaigus mano kelionė tenais, kai vėtra parbloškė mane į galą laivo ir stūmė į jūres. Du jūrininkai, pribėgę pastvėrė už rankų ir vos vos vidun išpraudė. Sunku buvo durys prieš vėją atidaryti. Toj pačioj valandoj kitą moteriškę vėtra apdaužė į laivo sieną ant dēnio ir perskėlė kaktą. Tiedu gelbėtoju jūrininku susizeidė sau galvas į stiklus.

Nuvedė mane kabinan.

O, Viešpatėli ką čia beradau! Viskas išversta, valizos iš kampo į kampą čiuzinėja, vartosi, pro langą plyšius vanduo čiurškia apliejęs kilimą ir rašomąjį stalelį. Kedės susigrūdę, šepetukai, dantų pasta, šukos išsibarstę po grindis. Indaujos stalčiai iššokinėję. Vienas, belėkdamas pro prausynę nusviedė gražiasias radastas ant žemės, stiklą į trupinius sudaužė. Puoliausi pirmiausiai gelbėti radastas kaip brangiausią atsisveikinimo atmintį. Bet toj valandėlėj mane parvertė ant sofos, sofa užgriuvo ant manęs. Išsikraučius iš po jos pagriebiau radastas ir kaip trenks mane į sieną. Padėjus bukieta saugesnėn vieton, įkri-

kiau. Galiausiai atėjo moteriškė slaugė paklausti, ko noriu. Vėl aiškinau visom žinomom kalbom. Galų gale atnešė stiklą išspaustų pomorančių. Tai visastos dienos buvo mano valgis. Kava jų negalima: — juoda, tiršta, neskani. Vien dviem trečdaliais pienu užbaltintą galima gerti. Bet ir tą šaltą atneša. Ant dėnio nors išsinuomavau kėdę ir antklodę, niekad tais patogumais nesinaudojau. Supa ir supa, o vaikščioti visai nėra galimybės. Kelieiviai ir pasiskirstę savo kabinuose ar kur nors snaudžia. Nyku, nuobodžių nuobodžiausia kelionė iš visų lig šiol buvusių mano kelionių. Bet reikia rinkti ir dėsinti ant popieros išpūdziai. Tuo tikslu išleidote ir dažnai pakartojote žodžius „atsimink, jog turi gražiai aprašyti Ispaniją“. Pasistengsiu, jei liga ar mirtis nekliudys.

Štai kokiais kryžių keliais prisieina skaitymai savo žmonėms gaminti.

Jakštas gi, recenzuodamas mano „Viešnagę Seštokuose“, priskyrė autorei prie laimingų trigubai asmenų, kad ilgas keliones gali padaryti. Aš gi tokios laimės nepavydėčiau nei vienam.

Rašau gulėdama savo siauroj puošnioj ispaniškoj lovelėj — kitur nėra galimybės. Nežinau ar daugiau ką pajiegsiu dar iš laivo papiešti.

Linkiu Jums, Brangus Kunigėli, geros sveikatos, pasisiekimo visame ir prašau pasveikinti nuo manęs savo sesutę Pušinskiene, kuri nepasigailėjo nei žygio nei lėšų atvykti New Yorkan mane palydėt taipgi ir jos sūnų Juozuką Tamulyną — New Yorko bankierių. Tik aš jam negaliu do-

— 15 —

vanoti, kam jis tą laikraščiu fotografą atsivedė laivan. Mano paveikslas juk neįdomus ir per menka aš asmuo reklamoms.

Nuoširdžiai Jūsų

Pranaičių Julė.

II.

Sekmadienis, Balandžio 6-a d.

Nubudau ši rytą ankstokai. Jūrės buvo malšesnės, laivą netaip vartė, kaip vakar ir užvakar. Atsiminiau, jog tai sekmadienis. Skubotai apsi-prausiau, apsirengiau, nuėjau į capillą (koplytėlę). Tenais teradau vieną keleivį kunigą, kalbantį savo poterius iš brevijoriaus. Dar buvo penkiolika minučių iki aštuonių.

Capilla padidinta dvigubai. Jos sienos priešais altorių atidarytos per visą koridorių, kad daugiau žmonių tilptų. Jūrininkai aptaisė altorių, užtiesė baltu lininiu brangiais mezginiais išdabintu uždangalu. Atėjo ir pats el capellan (kunigas kapelionas) apvalus, mažas, jūdrus, energingas. Iš viso elgesio ir stuomenio labai panašus į mūs kanauninką Tumą. Tik el capellan neturi nei vieno žilo plauko. Pąžistate jį, kadangi tai tas pats, ką jums pietus iškėlė šitame laive.

Jūrininkas priruošęs altorių ir užžiebes žvakės, atidarė tinkamai ir mišiola ir pradėjo rengti kunigą kapelioną mišioms. Pastarasai gi vis api-

cieriškai išpanų kalba jam isakinėjo — irgi labai tumiškai atrodė. Mišioms prasidėjus atėjo keleta žmonių — vyrų, moterų, jaunų merginų ir taip berniukai, visi mexikiečiai. Už mūs sedynių stoti keli aficeriai ir jurininkai. Stebėjausi labiausiai iš jaunų mexikiečių pamaldumo. Niekio panašaus nemačiau tarp Amerikos lietuvių jaunuomenės.

Po mišių nuėjau ant dēnio. Rytas buvo žavėtinas, oras maloniai vėsus, laivą perdaug nesupo, galėjau kelias eiles apsukti denį. Ir nieks toj valandoj čia dar nevaikščiojo. Paskui užėjau valgyklon, kurion durys atsidaro tiesiai nuo dēnio. Radau čia visą meksikiečių šeimyną ir kelis, kurie išklausė kartu su manim mišių, bepusrų čiaunančius. Atsisėdau prie dviejų berniukų, kurie nepritilpo prie savo šeimyninio stalo.

Vaikų manieros kagražiausios. Truputį kalba įjiedu angliškai, tad padėjo man užsisakyti grape fruit'ą ir pamokino kelis žodžius išpaniškai. Siame laive pusryčiai mažas daigtas — ne taip, kaip Amerikoje ar kitais laivais bekėliaujant kad būdavo. Ant vidurinio stalo viskas išdėta — vaisiai, pyragiukai ir amerikoniški keli „cereals“. Nesukalbą išpaniškai amerikiečiai parodo pirštu, ko nori ir gauna. Išpanai pareikalauja žodžiais iš menu. Bendrai pusrytis susideda iš kokio vieno vaisiaus, mažilyčių šviežių pyragiukų — laive keptų kasdieną ir kavos puodelio su pienu.

Yra ir sviesto ant stalo. Kai pareikalauja gauna ir „pan tostado“, — padegintos duonos. Mexikonukai ir jų mama bei sesers valgo kas

rytą ir prie kitų valgių, kada vaisius paduoda, vien tik bananas. Ir valgo netaip kaip mes Amerikoje — nulupe kandame kėsniais. Jie čia nulupe bananą ir laikydami už galo su nedabaigta lupti žieve, atsipiauja plonais gabalėliais su peiliu ir su peiliu dedasi į burną. Ir kaip lėtai jie valgo tas savo bananas — ne ryte ryja kaip Amerikos vaikai kad daro.

Po tų kuklių pusryčių einu salionan. Čia ruošiamas altorius devintos valandos mišioms. Viršuj ugnavietės pakabinta Dievo Motinos su kudikėliu paveikslas, išsiuvinėtas šilkais ant mėlyno šilkinio fono. Dievo Motina perstatoma viršuj jūrių, apačioj skęstanti žmonės ir kudikėlis Jėzus, ištiesęs į juos rankutes, lyg nori gelbėti. Labai simbolingas vaizdelis.

Salione altorius padabinta puošniau negu capilloje. Mat čia laikys mišias Helena vyskupijos, Montana valstybės, vikaras generalis monsignoras Viktoras Day — mūs bendrakeleivis.

Monsignoras airis. Besirengdamas su pagalba trijų jūrininkų pasipuošusių šventei, klausia jų angliškai, kiek žmonių komuniją priims. Nieks jo nesupranta. Jis visaip aiškina ir vis nieko neišgauna. Nei susirinkę pamaldas išpanai keleiviai, nei laivo tarnyba nesupranta. Galų gale pasisiūlė pagalbą viršuj minėti mexikonukai, kurie su manim pirmu mišių buvo išklause ir mano nuostebai atėjo visi trys broliai su motina ir seserim į šias vėlesnes pamaldas.

Monsignoras, paėmęs glamonėjančiai vaikiozą už peties, prašo jo, kad paklaustų patarnau-

jančio jūrininko, kiek žmonių eis prie šv. Komunijos. Vaikas tuos žodžius perdavė išspaniškai. Jūrininkas giapsidairė salione — dabar bažnyčioj — ir atsako jįg nieks. Excelencija ant to žodžio lyg pasižeidęs rūsčiai atkirto angliškai, atsigrižęs į jūrininką: „How do you know?“. Mexikonukas nusišypsojo į kepurę, o jūrininkas išpanas, su pagarba tėmydamas domiai Amerikos vyskupo judėjimus, regimai, susirūpinęs žiūri į Excelenciją, negalėdamas suprasti, ko jis nori ir kuomi nepatenkintas esąs.

Monsignoras nedabaigęs rengtis atsisėdo fotelyje palei altorių ir lyg ko laukia. Punktualiai devintą valandą ateina pats el Capitan — Senor Don Jesus Marroquin Valladares ir užima vietą prie pat altoriaus. Tuoju Malonybė atsistojo, uždėta jam arnota, ir prasidėjo mišios su vargonais, smuikų ir gitarų orkestru.

Senas jūrininkas patarnavo, du kitu stovėjo kaip statulos priešais viens kitą altoriaus galuose. Ir visą mišių laiką jiedu nei nesijudino — tikros gyvos stovylos, tik kiek laivas siūbuodamas juos lingavo kartu su visu altorium. Tai buvo kapitono pagarba pavyskupiui — toji jūrininkų asista. Žmonių mažai susirinko. Mažne tie patys, ką buvo capilloje ankščiau — visi išpanai, aš viena ne jų tautos. Kiti amerikiečiai laive, regimai, protestonai — neatėjo. Tik viena moteriška su stora dukra iš Wilkes Barre apylinkės atsilankė į pamaldas muzikos koncerto paklausytų. Jos protestonės, kaip išsikalbėjome. Jų biūre Wilkes Barre dirbanti lietuvaitė katalikė, einant

į tenykščių lietuvių bažnyčią sekmadoniais, tad, jų nuomone, ir aš bene esanti katalikas kaipo lietuvi. Kurie čia klausė mišių, lygiai kaip ir capilloje, — tikrai meldėsi, nevien sėdėjo kaip kokiam teatre ar koncerte. Viena jauna išpanaitė iš II klasės ar gal III išklūpojo per visas mišias. Paskui mačiau po mišių kapitoną ilgai su ja išpaniškai šnekalbanti.

Pats Senor el Capitan dalyvavo pamaldose ne vien dėl formos, bet kaip tikras katalikas toli ne taip, kaip mūs dideli ponai Kauno Katedroje pasirodo palei altorių kokiose valstybės iškilmėse.

Senor Don Marroquin Valladares, Ispanijos laivo kapitonas, moka ir persižegnot ir atsi-klaupyt per Pakylėjimą ir stovėt, kada reikia at-tinkamai išpanų tvarkai.

* * *

Viskam „bažnyčioje“ pasibaigus, jūrininkai tuoj išardė altorių, sudėstė ir vėl pasidarė salionas siestoms. Kapitonas dar ilgai čionais užtru-ko, kiekvieną pakalbindamas, su išpanais gi dau-giausia. Jis ir maža tesupranta anglų kalbą.

Bet kam išpanam angliškai kalbėt? Jie atra-do Amerika, jie tuomi didžiujosi ir savo kalbą stato aukščiau visų kitų kalbų. Liaudis aukeltų maištą, jei jų pradžios mokyklose vaikai būtų mokinami anglų kalbos. Te amerikantai mokinasi išpaniškai, jei nori su jais susikalbėti, išpanams pakanka savo gimtosios kalbos.

Taip man aiškino viena senyva išpanė ameri-

kietė, — mokanti angliškai kalbėt su savotiniu akcentu. Jai pripažinau pilniausią tiesą.

Netrukus pati tame isitikrinau iš laivo tarnybos elgėsi su keleiviais. Kurie nemokėdami ją kalbos stengėsi nors žodį išmokti ar mėgina tiukančiai ištarti — tiems tarnyba kamalonausia, prislankiausia. Su pasipūtusiais amerikonais (yra čia viena Jiga'u tipo šeimyna — parvenue) jie vien tik šaltai mandagus. Po mišių truputi lynėjo, vaikščiot nemalonu, tad sumečiau ant popierės skubotai šio sekmadienio rytinius išpūdžius. Juos užbaigus atėjo ir tikrų pusryčių valanda nuo 12 val. iki 2-jų — taip sakant išpanų kalboje almuerzo. Prisiunčiau Jums ir menų pasiziūrėt. Aš tik kai ką iš jo pasirinkau. Ankstybesnis pusrytis nuo 7-ųjų 9-ųjų vadinasi desayuno, tiek pat reiškia, kaip prancūzų le petit dejeuner. Pietūs — comida vakara tarpe 6-ųjų ir 8-ųjų. Nesvarbu kada ateina prie stalo ir nieks nešaukia. Pakanka by nevėliau nusikirto laiko. Valgio valandos išpaniškai nurodytos pas informacijos biurą. Jei tavo laikrodis teisingai rodo, gerai; jei nežinai valandos, gali ir be pietų ar pusryčių likti — nieks nekviečia, neprimena. Pilniausia liuosybe. Tačiau pavėlavusiems atneša į kambarį, ko pareikalauja.

Skubinu rašyt, kol galima korespondencijų kambaryje prie stalelio, nes jūrės pradeda iš naujo smarkauti, stalelis vis labiau svyruoja. Dairauči į vilnis ir baiminuos, kad su kede mane į grindis nenuverstu. Ei, jau visa rašalienė lekia žemyn! Turbūt prisieis greit pabaigti šios dienos išpūdžiai.

— 21 —

* * *

Antrųjų pusryčių — almuerzo — laiko atsisėdau, radus neužimtą sėdynę, prie vieno išpanų stalo. Trys moters nei žodžio angliškai ar prancūziškai ar kitaip nesupranta. Jų vyriškis — gal šeimos tėvas — kalba ir prancūziškai. Jie visi Sevilės gyventojai. Zmogelis stengėsi kaip galėdamas nupiešti savo gimtinį kraštą kėpukiausiai. Anot jo Seville yra ideališkiausia vieta pasaulyje, patarė tenais ilgiau pagyventi. Ir jis žadėjo padėti gauti kambarį Alfonso XIV viešbutyje. Bet girdėjau nuo kitų bendrakelsivių, jog to viešbučio kainos Didžiojoje Savaitėje labai aukštos, nemažiau kaip devyniolika dolerių dienai. Na na pamaniau, ne mano batams ten kopti. Gal ir Cristina viešbutį tilpsiu, sako tenais kiek pigiau.

Po užkandžio siestos salionę, viena moteriškė su savo vyru advokatu nežinia kodėl stengėsi man tamsiai nuvarsuoti išpanus.

Jie girdi net dviese be vado nedrįstu po šalį važinėti. Juoba man vienai nepataria — esa pavojinga. Abu tie du asmenys atrodo mažos kultūros žmonės, bet dideli pagirų barščiai. Paskui su kitom dviem moteriškėm apie tai kalbėjau. Jos žydės „amerikietės“ iš Madrido — didelės ispaniškos patriotės — dukterė su motina. Jaunoji, kad užtikarčiavo!...

— Ai tie žmonės nežino ką kalba — ji sako. Jiems protestonai taip įkalbėjo del propagandos, kad neleistu savo pinigų katalikiškoj šaly, o

verčiau kokioj protestoniškoj valstybėj. Aš, girdi, pati viena išvaikščiojau mylių mylias kelio Ispanijos irairiose provincijose ir nieks neatsitikę. Fui kokius nonsensus ignorantai pripasakoja. Neklausyk jų, girdi.

— Aš sakau ir netikiu. Apie Ispaniją ir jos žmones visuomet buvau geriausios nuomonės.

Pasibojojus iš tos moteriškės kalbos apie jos tautybę — nors veidas, akcentas bei pečių judėjimui, rankų mosavimai rodyte rodė esant ją Izraeliaus duktere, paklausiau. Ar ji išspanė ir katalikė.

— I am American — real American. (Tikra amerikietė). Mano tėvai, diedai nuo kelių šimtmečių yra tikri amerikoniai. Bet kokios tautos ir tikybės nepasakė. Supratau, jog mano pirmoji nuomonė apie ją ir jos motiną buvo teisinga...

Iš Penssylvanijos, Lancaster miestelio jauna moteriškaitė, keliaujanti Sevilien ilgiems metams, savadino mane užlipti ant viršutiniausių laivo lubų — pasikaityt saulėje. Prie mudviejų prisikabina kokia moteriškė, — kaip rodos, žydiško pasėjimo. Pirmiausia mane užklaus, ar aš ne rusė.

— Iš ko taip tamstai atrodo, sakau.

O aš žinau iš to žiedelio — tik Rusijoje tokius galima rasti — tai rusų aristokratų žiedas. (Žinote, kad su penkiaais perlukais ir deimantėliais viduryje bei rubiniais kraštuose, ką Turkestane nuo nabašninko brolio bičiulių gavau).

Na, sakau, gal tas žiedas buvo bolševikų nuluptas nuo kokios aristokratės piršto ir par-

duotas. Ir ji, sakau, aš neseniai gavau nuo prietelio atminčiai. Kur jis ji pirkė, nežinau. Bet aš pati ne rusė — lietuvaitė.

Užkliudyk bolševikus, tai kaip tos žirklys į stalą ir atsilieps. Aš ją nepažvelgiau esant nei komuniste nei kitokią ir nei net mačiusia Rusiją. Bet ji keliose trumpose valandėlėse kaip arba visko bolševikiškai priarbavo. Neidomu buvo klausyt jos. Ji kokia matyt agitatorė, patranka. Nesenai buvus — Maskvoje, Leningrade — tik ką sugrįžus. Po visą Ameriką išsitrankius. Philadelphia labai peikė, kad žmonės būk neprogresuoja tenais. Turi su jais asimiliuotis, ar taves tenai esą nepaiso. Nunai ji vėl važiuoja pirmą klase Europon. Laive ir, matyt, propagandą sklaisto tik labai atsargiai; ji moka kalbėt ir žinokur kaip kalbėt, kad išsisaugoti įtarimo. Vadina save „tikra angle“. Bet iš veido ir kalbos žydė. Vėliau, begrižtant man savo kabinon, susitikau ją, kaip ji tvirtino su jos vyru — žydėliu. Tuoj jam mane parodė, ironiškai perstatydama.

— „Tai mūs draugė rusė“.

Atsiprašau, sakau, aš ne rusė ir net neesu rusų draugė. Abu nesišypsojo ir praėjo.

Tai pirmutinė pora šitame laive, su kuriais nenorėčiau daugiau susitikti. Šiaip visi bendrakeleiviai simpatingi žmonės. Rimti ir beveik visi išpanų kalbos nauji studentai. Visi su žodynais, kalbamoksliais vaikščioja ar sėdi besimokindami išpanų žodžių bei sakinių.

Nežinia vien ar Jo Excelencija pavyskapis beasas mokinių klasėje. Jis labai mandagus su vi-

— 24 —

sais. Susisitinkam, pasisveikinam — jis vis maloniai nusišypso.

Juokinga šiandien buvo po mišių, kai Monsignoras ėmė kalbėt balsiai agliškai „Hail Mary — Sveika Marija“.

Žmonės vos girdimai atsako išpaniškai.

Antrą Sveika Marija vėl angliškai kalba. Susirinke vėl išpaniškai „Sventa Marija“ lyg nedrąsiai atsako.

Trečiu kart jau celebrantas susigriebęs ima kalbėti: „Ave Maria grātia plena“ — lotyniškai.

Visi maldininkai jau drąsiau ir balsiai atsako „Sventa Maria“ išpaniškai. Ir pats kapitonas balsiai kalba.

Pirma mat žmonės, lyg nežinodami, kokias maldas Amerikos pavyskupiū čia kalba, nedrąsiai jam ir pritarė savąja kalba, taip sakant, „ant nuomonės“. Kai suprato, kitaip ir pasimeldė.

Bet gal ir Jo Excelencija įsitikino, juog su anglų kalba čia nieko nelaimėsi.

Bus gana šiuo tarpu, — jau laivelį vis smarkiau supa.

Viso geriausio Jums ir labų dienų pažįstamiems Maspeth'e ir Philadelphioj.

* * *

Sekmadienio Vakare Balandžio 6-a.

Šiandien, geriau besijausdama, noriu užbaigti savo ilgą korespondenciją dar paminėjimu nors trumpai popietinės siestos.

Po pietų — comida, susirinkome, kaip paprastai, siestos salione išsigerti juodos kavos ir pasiklausyti vakarinio koncerto. Žmonės, išsigėrę per pietus šampano ir „vino tinto“ bei „vino blanco“, visi linksmi, kalbus. Čia mūs tarpe kapitonas su apicieriais ir izdo globėju, kaip tikri šeimnininkai, su jais pasikalba ar pašokina merginas bei moteris. Vyriškiai keleiviai nešoka — visi persunkus, ikaite. Viens advokatas iš Chicagos pasisakė man, būk tik tuo tikslu pasirinkęs ši laivą kelionei Europon, kad ilgai veža ir duoda gerai išsigerti. Manau ne jis viens turėjo tą omenyje, pirkdamas laivakortę ant Magellanes'o...

Kelios senoritos gražiai pašoko išpaniškus šokių. Izdo — sobre cargo — globėjas, puikiausias šokikas ir svečių palinkamintojas. Kai aš su jumis nunešiau jo biūran mano brangalus globoti laike kelionės, man tada atrodė nei penkių nei aštuonių. Gal, kad negalėjome susikalbėti nei prancūziškai, nei angliškai. O aš dar menka „išpanė“, kaip žinote.

El capellan šiandien galionuotoj uniformoj per visą vakarą su keleiviais vyrais lošė šachmatus. Jis regimai geras lošikas tuo žaislu. Ir taip rimtai lošė, kad rodos nieko kito salione nematė. Nei akių net nepakėlė, kai kapitonas, atėjęs po pietų iš valgomojo kambario, atsistojo pas lošikų stalelį ir ilgai ilgai tēmyjo, kaip ir kuris išloš.

Pabaigus žaislą — el capellan stragiai, trumpai pasikalbėjęs su savo bendralošėjais ir tēmyto-

Jais, išėjo į rūkorių kambarį ir vėl tenais atsisėdo prie stalelio lošti.

Palikau visą tą gražią kompaniją 10-ą valandą vakare, nes ten truputi peršilta, o lauke oras gražus dar ir ant dēnio galima tvirčiau pavaikščioti.

Ant dēnio radau vienu vieną besėdintį Monsignor'ą amerikietį, kuris šį rytą mišias celebravo. Lyg pagailo man jojo ir, pasiprašius jo leidimo, atsisėdau greta pasikalbėti.

Pasisakė esąs iš Montanos valstybės, Helena vyskupijos vikaras generalis Day Viktoras.

Malonus asmuo, bet apie lietuvius jis nieko negirdėjęs. Montanoje nėra. Palinkėjęs jam gero pasilsio, apėjau aplinkui dēnį keletą kartų ir atgūrinau savo kabinan. Dabar jau džiaugiuos neturinti kabinos draugės: — galiu rašyt ar skaityt lovelėj, žinia kai nesergu — niekam nekliudant. Visi keleiviai draugai bei pažystami — užtenka jų per dieną. Vakare maloniau, kai turi sau viena kambarį. Jau turi būt vėlu. Labanakt. Dievas žino, kokia rytoj bus diena. Gal visai nesiseks rašyti. Kapitonas ramina, būk tokios vėtros, kokią ankščiau pergyvenome, nebūsią. Bet ir jis nepranašas. Vakar bešokindamas tūlą senoritą, laivui staiga pasvirus į šoną, jis vos koją neišsisuko paslydęs. Kad būtų žinojęs, jog taip atsitiks, būtų nėjęs šokti. Dabar jis jau nešoka. Bet kapitonas regimai negalėjo atspėti iš anksto, kaip jūra iš jo prakilnybės rengėsi pasityčioti. Neatspės, nei ką ryt diena mums kada. Mūs laivas pavėluos. Atplauksime Ca-

— 27 —

dizan ne penktą dieną, bet šeštadienį prieš Verbas. Jei audros užklups, gal dar ir vėliau.

III.

Balandžio 7 diena.

Šiandien padaviau informacijos biūrai išsiųsti Jūsų adresu „Zvaigždei“ tris korespondencijas su išpūdziais. Tik neaiškus raštas išėjo. Taip nesirašo čionais, kaip kad laive „America“ rašiau, anais metais keliaudama po karo Lietuvon per Bremena. Be atlaidos svyrtojant, svyruojant, daužomės į stulpus, sienas. Pavaikščiūt visai negalima, tik mažilyčiais protarpiais. Beveik per dieną šiandien išsėdėjau ir vakare prieš vakariene norėjau ant dėnio nors syki apeiti. Negalima. Vos sulaikė jūrininkas. Jis patarė eit vidun arba atsisėst kresėje, rodydamas į galvą, kad neprasimuščiau.

Tai kelionė! Vėtra! užėjus — džiaugiesi žmogus gyvas išlikęs.

Po vakarienei — comida per duris išeinant sugriuvau ir čia pat atsisėdau ant artimiausio suolo. Kavos išgėrus, kurią čia atnešė, nes toliau nei žingsnio paeit negalima buvo, nusvyravau pažiūrėt, kas kambaryje darosi, nes viena moteriškė praeidama pro mane pasakė, kad jos ir jos kelių kaimynių užplukdyti kambariai, juos perkraustą kitur. Ačiū Dievui pas save dar nieko panašaus kol kas ši bent vakarą neradau.

Kad gi nei koridoriais negalima paeiti nesusi-
daužius alkūnių ar nosies, tad pasilikau čia ir iš
nuobodumo vėl nusitvėriau plunksnos. Rašymo
kambary negalima rašyti. Ten būtų linksmiau,
bet stalai labai svyruoja ir dažnai iš kedės su
visa rašaliene nuo stalo išverčia. Tenais ir
plunksnos nekam vertos, dažnai nei rašalo nėra.
Laimė, kad Jūs aprūpinote rašalu ir pasiėmiau
dvi fountain pen's. Jomis daugiausiai rašau.
Nežinau tik ar išteksiu rašalo. Informacijos biū-
re, kur laiškus priima — čia palei laiptus iš mano
koridoriaus, šiandien turėjau savo plunksną
jiems paskolinti, kad dadėtų išpaniškai ant
voko „Estados Unidos de America“. Jie neturi
nei plunksnos nei rašalo.

Bet gal nei neprisieis daugiau nieko rašyt.
Rasi kiek idomesni bus kapitono prietūs ar ne-
bent vėl vėtra kokius stebūklus pas mus padary-
tų. Insivaizduokit, kaip vėtra mus apdaužė, jog
ant dėnio tos masivynės skrynios netik susidau-
žė, bet ir sienelės daiktais išlaužytos. Dvi mano
valizos — kepurii ir viena tų didesniųjų nuo van-
dens apsigadino. Jūs knygelė apie Ispaniją su-
silamdė. Kai Dievas gelbėtų nuo kito tokio pri-
tyrimo ar dar aršesnio. Ka svyruojam tai svy-
ruojam bevaikščiodami. By tik kraštą pasieksi-
me. Sako būsime šeštadienyje, o gal ir vėliau.
Dėl laivo nepastovumo sako negalėje lig šiol nei
keleivių sąrašą išspausti. Šiandien klausiau, kad
Jums šin laiškan idėti. Sąrašo vieton idedu šios
dienos abiejų valgių menų. Kavą išgėriau savo
kambaryje. Iš menų matysite, jog yra kas paval-

— 29 —

gyti, by tik sveikas ir turi apetitą. Bet aš mažai ką iš to visko valgau, nebent po kąsnį prie lūpų pridėdau. Išsigeriu po gurkšnį ir vyno, tikėdamosi tuomi sutvarkyt vidurius. Bet mažai ką gelbsti. Kai nėra kaip išsijudint ir viduriai paliauja judėję. Na dar savaite pakėsime ir Ispanijoj gal atsikvopėsiu...

IV.

Balandžio 8 d. 1930.

Almuerzo laikas, bet dar kedėje ant dēnio palauksiu, kol praalksiu. Stai Azorų jau salos. Koks malonus reginys keliaujantiems jūrėmis. Rodos ir jurligė dingo. Einu comidar'an nors consomme išsigerti. Ir ūpas linksmesnis, nes štai žemės gabalas, augštas lyg kalnas iškilęs iš jūrių — duoda vilties greičiau priplauksią krašto, kur link iriamės. Paukščių būriai, atlėkę nuo Azorų, apnikę Magellanes'ą, mus lydi rasi iki sekančiai tos grupės salai, kur, mus palikę, grįš atgal pasitikt kito atplaukiančio laivo, tikėdamiesi vaišių. Toks paukštelių įprotys — nuo laivo gaudytatliekamus nuo keleivių maisto trupinėlius.

Jūrės visai rodos be bangų. Pirmą sykį šioje kelionėje mūs laivas tvirtai iriasi nesvyruodamas. Šiandien pirmą kartą daugiau žmonių išėjo pasivaikščioti ant dēnio negu kitomis dienomis. Jei šitaip vis plauksime kaip dabar, laivo valdi-

ninkai tvirtina mes Cadiz'ą pasieksia penktadienio naktį. Nepatogus laikas, verčiau šeštadienio ryte. Bet ir naktį Cadiz'e nesunku bus rasti vieta viešbučiuose.

Stebėtinas tas mano žiedelis su perlukais! Šiandien per almuerzo — pusryčius moters, sėdėdamos su manim prie vieno stalo, net paprašė, kad nusimovus ji joms parodyčiau. Toks gražus, nematytas — very aristocratic — jos gyrė perdavinėdamos iš rankų į rankas aplink visą stalą. Jų pačių gi žiedai dideliais deimantais žerėjo, joms tie perlukai su mažyte deimantine akute atrodo kas tai nepaprasta — retenybė. Tas žiedas atkreipė ir bolševikų akis, jog jie net mano tautybę spėlioja (ruse esant) pagal to žiedelio varzdą. Amerikonėms turtuolėms jis labiau pageidautinas negu jų stambiausi deimantai. Rasi tolesnėse kelionėse bus atsargiau jį paslėpus valizoje, kad vėl kokie bolševikai neprikibtų. Vakar apsirengiau savo turkiška suknele, nes buvo pervėsus su lengvesnėm, o su sweater'iu peršilta. Vėl moterims naujanybė! kur tokia gražią materiją gavus — bene iš Turkijos parsigabenus. Visoms labai patiko. Važiukite, sakau, Turkestanan, tai ir jus rasite tokių papuošalų.

Tik šiandien po antrųjų pusryčių padalinomums keleivių sąrašą — tikrą išspaudintą. Anksčiau negalėję dėl laivo perdidelio svyravimo. Pusryčių — almuerzo labai mažai valgiau. Mažą puoduką karšto consome', truputį šaltos žuvies, kąsnį vos nurijau ir trečdalį stiklelio balto vyno. Po to užkandžio lyg netaip apie krūtinę suka.

— 31 —

Antrą kelionę laivu matuoju su nabašninku. Toji mexikiečių šeimyna iš El Paso veža Barcelonon savo tėvelį palaidot. Jų tėvas senai tą kelionę surengęs šiuo laivu visai šeimynai apsilankyti Barcelonoje. Tačiau miręs du mėnesių anksčiau ir dabar jie nors lavoną vežasi palaidot gimtiniame krašte. Nelinksma jų kelionė. Bet jiems nėra kada liūdėti. Visi varžomės šeimynos vaikais išpaniškoms pamokoms. Mat jie kalba nevien išpaniškai bet ir angliškai — lanke El Paso amerikoniškas mokyklas. Jų motulė vien išpaniškai supranta.

Adios tuom tarpu! Kol nesupa, einu jūrių oru naudotis ant dėnio.

V.

Balandžio. 9^a

Antra diena keliaujame be didelio supimo. Siandien gražiai saulė šviečia, vilnių beveik nematyti, tad tvirčiau ir laivas besilaiko ant jūrių.

Vakar vakare buvo kiek peršalta, ypač kambaryje. Suslogavau ir ilgai miegojau iki 8-ių pagal vakar dienos laiką, bet ši rytą jau buvo 9 val., kaip laikrodį pasuko pirmyn visa valanda. Pirmą kartą mano camarero — (labai panašus į Challie Chaplin iš kojų eisenos, veido ir coiffure'os ir labai rūpestingai patarnauja) pabeldė duris, klausdamas, bene norinti, kad pusryčius

atneštu kabinon. Pirma vis ankščiau ji pašaukdavau. Mat viršuj po 9-ių comidar'e pusryčiai jau pasibaigia. Išgėrus kavos argu pieno su kava — tik neskanu, kai vis drungną atneša — gerai išsimaudžiau sūriam vandenyje, dar paskui pasimokinau keletą žodžių išspaniskai ir tik prieš pat devintą išėjau ant dēnio.

Apie pirmą valandą comidar'e — valgomamjame užsikandau antrų pusryčių su raudonu vynu. Valgiai gerai sutaisyti ir skaniai, bet viskas šalta — žuvis, mėsos visokios ir daržovės. Mėsu visokeriopų net perdaug duoda ir žuvies, prie kiekvieno valgio. Bet daržovių ar salotų tenai mažai. Mažai ir vaisių. Tad noroms nenoroms prisieina vynu sušildyti pravėsusius pietus ir vakarienę. Siaip viskas gerai. Jei Jūs manytumėt kada pasivėžyt šiuo laivu, patariu pasiimti lemenų, turkiškų mažų šiuoruoklių nusiprausti maudynėje ir atatinkamo sūriam vandeniui muilo. Maudynėse muilo nėra, nei jokių kitų pridėokų, išėmus vieną turkišką rankšluostį. Savo kabinon, tiesa, prausynei gavau, paprašius camarero, muilo mažą gabalėlį. Tačiau nuo savo bendrakeleivių sužinojau, kad muilą savo vartoja. Taigi tais dalykais būtinai apsirūpinkit, kunigėli, važiuodami Kubon.

Vyrams yra barzdaskutykla. Bet moterims nėra nei beauty parlor'o, nei prireikus, ką ką perskalbtų ar išprosytu. Kitos moters pačios savo kabinose persiskalbia mažmožius. Aš to negaliu padaryt, nes jurligė neleistų. Kai tik pasilenkus ką darau ir suka ratą po krūtine...

Rašyt galima pasidėjus ant kelių ar net išsitiesus lovoj ar ant kanapos. Kai nesergi, kambarys atrodo labai jaukus ir patogus, bet tuomet dažniausia mėginu svyrinėt ant dėnio ar pasėdėt kedėje.

Laivo siubavimo nepatogumus stengiasi kiek galėdami palengvinti valdyba ypač aficieriai ir kapitonas.

Labai malonus žmonės. Matomai jie nori, kad jaustumėmės kaip namieje. Jokių varžymų nėra, jie nuolat tarpe mūs sukinėjasi, kalbina savo išpaniška kalba, mokina išpaniškai. Bet jie patys, išėmus kapitoną ir Radio operatorių nieks nei žodelio nemoka angliškai ir, kaip regis, nesistengia išmokti. Ak jie ne pirmą kartą turi laive amerikonus keleivius. Mes visi išsimokome nors po kokį sakinį ar žodį i keletą dienų šitame laive, o jie — oficialai nei vieno. Prancūzų kalba irgi netoli pavažiuoji. Nemoka kitokios kalbos kaip išpanų nei gydytojas, nei slaugė nei kapelionas. (Su šiuo Jūs lotyniškai bent susikalbėjote). Truputį keistoka. Nesimato nei to „tlumočiaus“, ką padėjo mums, atsilankius laivan prieš mano kelionę, angliškai susikalbėti. Jis tik gal buvo laikinai pakviestas tiekti informacijas iš anksto besiteiraujantiems keleiviams, kaip kad Jūs su manim, kada buvome čionais.

Todel, kai vėtrai mus bedaužant, sunkiai sirgau ir nežinia kodėl gydytojas su slauge buvo užėję — gal mano camarero juos atkvietė — ir kažką klausė, (ko visai nesupratau), aš iems atsakiau ne „malo“, kaip kad reikėjo, bet bueno ar kaip ten. Pamaniau, pasisakysiu „malo“; o ne-

galėsiu išaiškinti kas do bloguma, dar jie klaidingų vaistų man užduos ir ligą paaršins. Tad lai būna verčiau „bueno“. Jiedu nusišypsojo ar gal ką palinkėjo ir išėjo. Ir buvo geriau. Persirgau viena be pagalbos ir vėl atsigavau.

Siaip mėgstančiam pasilsį, ramybę čia visais atžvilgiais gerai. Keleiviai švelnus ypač ispanai, — kad ir nesusikalbam. Visi beveik amerikoniai čionai išsitranke po visą pasaulį ar nuolatiniai su mažomis pertraukomis gyventojai ant okeano. — Piniguočiai neturi ką namieje veikti. Daug matę, daug važinėję po visus kraštus Amerikoje, Europoje, Azijoje. Kai kuriems visgi linksmiaus bus praleisti Velykos Ispanijoje, Paryžiu ar Monte Carlo ar kitur Europoje prie stalo apkrauto vynais, šampanais negu savo gimtinėj — Amerikos Jungtinėse Valstybėse, kur jie patys išsijuosę darbuojasi prohibicijos palaikymu aklos politikos dėlei. Tokių čia yra ir tokie dažniausiai sėdi rūkorių salionėlyje, belošdami kortomis prie pilnų stiklelių...

Na pasigyriau laivo tvirtumu. Stai jau pradeda žymiau supti, rašomasis stalelis visai šonu virsta. Turiu pertraukti. Gal savo kabinoj dabigsiu rašyti vakare. —

Beje, dar ką pamiršau Jums patarti, jei keliautumėt Kubon, pasiimkite kas tik reikalinga Jūs patogumui ar sveikatai. Čia nieko negalima nusipirkti; gerai, kad įsidėjau cold cream'o, ką Maspeth'e nusipirkau; bet tas nekam tikęs, mažai tevartoju. Gerai turėt vazelino, eau de Cologne, etc.

Net gert plunksnu rašymui stinga. Jūs čekoliados rlytelės ir ne pro šalį buvo. Viena jau baigiu, kita gal Lietuvon parsivešiu. Baigiu ir dėžele saldainių. Gailiuosi neprėmus įkių saldainių dėl jurligės, o tokių labai pasigendu šioj kelionėj, nencredama mėsomis apsisunkint; o prie stekos daržovinio valgio ir vaisių kartais jauti lyg norėtum ka nors burnon įsidėti. Tokius prašmatnumus gi laive nepardavinėja, nes jų nelaiko. Kai kurios moters atsineša savus saldainius į siestos samona prie juodos kavos. Prie valgių — II-jų pusryčių ir vakarienės duoda, tiesa, ir saldainių — jų pačių darytų laive. Kaikurie labai surkus viduriam." Kiti permirke romu — net varva kai paimi. Iš daržovių vien bulvių apščiai duoda, skaniai sutaisytu. Kitokios daržovės dažniausia nekiek prie soso primaišytos. Gaudame špinako ir kalifijorų prie mėsos ar kiaušinio. Bet vyno — kiek tik nori.

* * *

Ryt bus kapitono mums iškelti pietus. Bet jei blogas oras ir rūps per pietus — tai su indais čion užinėsime prie stalų. Kiek išdaužyta jau tu indų! Dabar jau nuo antros dienos kelionės valgomie apverstuose staluose t. y. su kraštais viršum. Taip, kad kai sriuba, vynas apvirsta ant stalo, tai nors ant drabužių neišsilaisto, bet ant paties stalo pasilieka, sienelės sulauko. Nieko panašaus nemačiau kituose laivuose. Taip atsėdi lyg prie didelės gilios petelnės, o ne prie stalo.

Mūs patio ant dēnio, kuriuom gērējotės, kad ir toli ne toks gražus ir didelis, koki matėme Washingtonė, Išpanijos ambasadoriaus rezidencioj, visgi to pačioj vietoj dar tebežaliuoja. Bet kaip drūčiai vazonai pritaistyti prie laivo sienų ir prtvirtinti prie dēnio grindų! Kitos gėlės, žydinčios azalijos didelėse puošniose žardinierose, palmos ir kitoki žolynai pirma, dar antrą dieną iki vakarui žavėtinai dabino mūs vagonėj kambari argu comidar'a. Ineini vidun rodos ne valgykon bet azalių darželin. Ant kiekvieno mažesnio stalo vidury stovi didelis žydintis krūmas azalių, radastų ir kitokių gėlių. Ant ilgujų stalų po kelis krūmus matai azalių žardinierose bei palmų. Bet kai staiga per vakarienę visos tos gėlės su stalais subyrėjo į grindis, brangios jų žardinieros susikūlė, nuo tada jų daugiau nematome. Vien tebeturime ant dēnio patio, kurio medeliai gražiai žaliuoja ir primena žemę. Aš tos žemelės labai pasiilgus. Dauguma senesniųjų nepaiso, kada ši kelionė laivu pasibaigs. Jie snaudžioja, išsigeria, laukia valgio valandų, vėl ilsisi, ir taip per dienų dienas.

Keli sužeisti keleiviai dar vis vaikščioja su apraišiotom galvom, rankom ar apibandažuotais veidais. Laivas taip netikėtai pasvyra, jog ir besisaugojantiems tenka atsidaužti į sieną ar stulpą, kuomet vaikščioji. Kol kas man tik alkūnė sutrenkė išeinant per duris iš comidar'o. Bet oficialai, pratę prie tokių savo laivo šposų, akylai daboja keleivius ir tuoj pribėgę teikia pagelbą. Jų visur po kelis, kad kokioje pribėgę pagelbėtų

ar prisikelt paverstam žemėn ar tuoj nunešt pas gydytoją ar bent mažesniuose atsitikimuose nors išreikšti savo užuojautą ir perspėti, kad verčiau atsisėstų nevaikščioję, ar laiku pastvertų žmogų ant dėnio, kad į jūros vėjas nenuneštų, kai laivas staigiai pasvyra. Keleiviai aiškina toki laivo varteliojimąsi tuom, jog jis siauras ir mažas — lengvutis.

Siandien jau visa savaitė, kaip išlydėjote iš Maspeth'o. In koplytėlė, deja, nenuėinu ryttais mišių išklausyti, nors vis turiu noro. Vien sekmadienyje buvau. Nežinau, ar dar teks suėiti su el capelan, Susitinkam, išpaniškai palinkim viens kitam laba atatinkamai laiko ir tiek. Jis nesikalba ir nesilaiko kompanijos nei su kitais dvasiškiais keleiviais — nesusikalba. Sau vakarais kad lošia tai lošia siestoje ar pas rūkorius šachmat'a. Kai nelošia, kalba su išpanais — visada dideliame jų būryje. Matyt idomus kalbėtojas ir linskmaus būdo žmogus. Bet apie jį vieni išpanai spiečiasi. Su monsignoru besikalbant aš jo niekad nemačiau. Turbūt nesusikalba...

Viso labo tuom tarpu. Einu iš savo kambario ant dėnio pasėdėt.

— 38 —

VI.

Balandžio 10 dieną.

Artinamės Ispanijos krašto. Jau rodos neturėsime daugiau tokių vėtrų, kokiais anksčiau pergyvenome. Po pusryčių šiandien išsikalbėjome su daugeliu keleivių. Ir beveik visų vienokią nuomonę išgirdau nors įvairiais žodžiais pareikštą. Laukėme, kada lieps apleisti laivą ir šokti į pagelbos laotus. Bet kas būtų galėjęs išsigelbėti tokoj audroj!... Tad ne mano imaginacijos audra tebešėlo, bet tikrėnybėje ir tikrėnybėje....

Netikiu sapnams, bet mano sapnas pasitikrino. Pirm keliato savaitę sapnavau, būk prievarta norėta mane suvinčiovoti, o aš su išgąsčia pabėgau. Šliubis reiškia mirtį. Arti visai arti mirties buvom. Ir aktyvaizdoje taip artimos mirties, kaip tikrai maniau, meldžiausi karštai už mūs prispaudėjus, prispaudus tą jūs juodą kryželį prie savo krūtinės.

Be šios dienos, kurios jau pusę praleidau savo kabinoj, — ilgai nesikėliau, paskui ilgai sūrioj vonioj maudžiausi — jau tik vieną ilgą kelionės dieną teturime. Nebaisu jau, nors kartais atsitinka nelaimių ir pakraščiuose. Pastaromis dienomis buvo šalta — net per šalta ir drėgna kambariuose, nes nekūrena jau, tad užsišaldžiau, didelę slogą gavau ir kosulį. Gerai, kad pasiėmiau šiltas pajamas ir šiltą flanelinį kimoną. Su tuo kimono ir miegu. Tikiuosi Ispanijoje nusikratysiu slogos. Sevilleje turbūt švęsiu Velykas. Paskui

keliausiu po Ispaniją, kad tuo žygiu kadaugiasia pamatyti. Viešbučiuose sustojus stengsiuosi tuoj išpūžius parašyti Jums. By tik nereiks gulėti, darbuosiuosi kadaugiasia. Gal Lietuvoje atsikvėpsiu.

Niekam da nei atvirutės neparašiau Lietuvon. Nieks neskatina. Niekam nei Amerikoje nerašiau. Jaučiuosi, jog Amerike nieks manęs nepasigenda, o Lietuvoje ir nieks lauktuvių neruošia. Gal taip ir geriau. Absoliučiai tuomet žmogus save užmiršti ir vien tik idėjai — darbui gyveni. Kitoki sentimentalai bei ryšiai darbą bent netrukdo.

Baigiu jūrėmis kelionę ir tos kelionės pluoštą išpūdžių pasiunčiau „Žvaigždei“. Išlipus, prasi-dės nauji rūpesčiai dėl vietos viešbučiuose, kaip ir kur keliauti, kaip su daiktais susitvarkyti. Daug daug tų rūpesčių. Bet jie man jau nebaisūs. Išvažiavau dirbt, tad juo sunkesnės darbo aplinkybės tuo darbas, tikiuosi, išeis geresnis. Jausiuosi laiminga, jei tikslą atsieksiu. O atsiekt bus lengviau, kai save visiškai užmiršiu.

Šianakt sapnavau ką taip baisaus, bet neatmenu. Ir to sapno nubudau visa šlapia nuo prakaito. Nusimečiau kimono, atsigulčiau vėl, bet pradėjau sunkiai kosėti. Ir turėjau vėl užsimesti kimono. Drėgna šiandien, lijo labai, nemalonus oras.

Kol kas neturiu jokio plano, kur ir kaip važiuosiu po Velykų. Stengiuosi vadovautis Jūs įteiktos knygelės nurodymais ką daugiausia pamatyt Ispanijos ir su minimum išlaidomis. By

tik nereikėtų sirgti. Kada Lietuvon parsibaladosiu, nežinau, nepaisau ir nesirūpinu. Kol lėšų turėsiu belsiuosi ir rašinėsiu.

Nejauku vienai tarpe svetimuju. Stai kad ir laive. Amerikonės deimantais apsikarsėjusios, rėdosi vakarais lyg į parodą, o smegenys tuščios. Daug keliavusios, bet nieko iš tų kelionių nemo-ka pasakyti, vien kaip ir su kuo Paryžiuje. Ryme puotavę. Ir manau, tos jų pasakos — vieni tuš-ti pagyrai. Kitos nemoka nei „spelyti“. Viena, kaip atrodo milijonierė (matyt iš jos brangalų ir sprendžių iš jos didelių kelionių apie visą pasaulį — skersai išilgai), atsisėdus prie rašomojo stalelio priešais mane, visą laiką mane trukdė klausimai, kaip tą ar tą žodį slebizuoti angliškai. O ji tikra amerikė iš anglių gimusi ir užaugusi Amerikoje ir kas metą po kelis syk važiuojanti Europon.

Tik vieną tikrai inteligentišką merginą su-einu. Ji nežinomos tautos — tą ką Ispaniją vis labai giria ir po visą pasaulį išsibasčius ir vėl važiuoja belstis — po visą Afriką ir Europą. Apie savo puotas ji nieko nekalba, nesigiria. Matyt labai turtinga. Važinėja su motina. Ji geriau kaip oratoriai šių laikų vien pasakoja apie regė-tas toj ar toj šaly idomybes, piešia politinius tautų santykius ir sprendžia labai sveikai. Už-simink apie kokią šalį — ko ji nežino — su visom smulkmenom. Bet apie save nieko nesako.

Kitos amerikė — „just dying to know what and who she is,*)“ — kaip jos pasako. Ir visos ją pajuokia. Nori kad aš bent ištirčiau, nes mo-

*) Kone mirstančios iš žingeidumo, kas jina.

kanti ivairias kalbas, o anoji ir kelias var-toja. Nesistengiu ir nenoriu jų tuščio žingei-dumo patenkinti ir man pačiai nerūpi, kas do viena toji stebėtina mūs bendrakeleivė. Aš mėgetu jos pasiklausyti, svėjus, ir pakanka. Ki-tiems ji atrodo kaip ir idiotė, ypač kai ji kelia i padangęs Ispanijos politiką ir katalikystę. Dar labiau amerikonių akyse ta moterėlė nusmuko, kai išpoškino joms sveikių—sveikiausią nuomo-nę apie Amerikos prohibiciją... „Idiotiškumas, spangiausia protestonų politika“. Niekad negir-dėjau netik moterį, bet vyriškai taip sveikai, dra-siai ir gyvai mokantį kalbėti. Jums reikėtų iš-girsti, kaip ji sumušė į dulkes bolševikės žydės pašiepimą Ispanijos kaipo neva per daug katali-kiškos šalies. Insikarščiavus kalbėtoja — angliš-kai — išvedė visą Ispanijos dabartinį gerbuvį, žmo-nių patenkinimą tuom, jog „jie jaučiasi laimingi po savo bažnyčios stogu“. „Atimk jiems tą tikė-jimą — tą jiems brangų bažnyčios stogą nuo galvos ir Ispanija bus kaip Rusija šiandien“.

Monsignoras ir mėgsta su tą moteriške pasi-kalbėti, bet ir jis neišgavo, nei kas per viena nei kokio tikėjimo. — „She is very intelligent wo-man“ — jis, sutikęs mane, paskui apie ją pasakė. Paklausė taipgi, ar daug Jums pasiūnčiau ispū-džių nuo laivo. Visą glėbi, sakau. Jis pagailavo, jog pats jų negalėsias skaityti, kadangi tai lie-tuvių kalboj, o labai labai norėtų žinoti, esą, ka aš prirašius iš laivo gyvenimo.

Neidomu sakau — vien plepalai. Nusijuokė.

bet prašė, kai bus atspausti nors lietuviškoj kalboj, ir jam vieną egzempliorių prisiųsti. Žadėjau.

Ir dar ką minėta moteriškė pasakė amerikoniškas, jog Ispanijoje daugiausiai inteligentijos esama tarpe neapšviestų žmonių, negu Amerikoje tarpe taip vadinamų aukštos klasės moterų. Ji nebūtų gal taip ižeidus amerikonių, jei jos pačios nebūtų iššaukusios vilką iš girios. Viena advokatienė, nežinia kieno įbauginta apie Ispaniją, vis tai ši, tai tą suranda išvilkti išpaną pajuodinimui, ypač jų moterų tamsumą. Tad anoji tinkamai joms ir atsakė. Ko norėjo, tą ir gavo.

Kartais vakarais pasiūlgdavau Philadelphios Evening Bulletin'o — pažiūrėt kaip Mr. Jiggs su Jigg'iene gyvuoja.

Laimė, netrūksta čia nei Jiggs'ų — nouveau riche tipų.

Stai viena šeimyna: — dvi moters, vyriškis ir vaikas kokių devynių metų. Nuo pradžios kelionės iki šiol dar jie nei su vienu bendrakeleivių nei žodžiu neapsikeitė ir jų nieks neužkalbina. Visa ta šeimyna laikosi vien tik savo kompanijos. Atėina pasipūtę, išsidabinę vakare comidaran, ten atsisėda atskirai nuo kitų prie vieno stalo. Apsidairo aplinkui su pašiepiančia visus šypsena ir susėda, besistengdami (matyt iš jų elgesio) užimponuoti visiems savo didybe ir parėdais.

Vakar man vien jų vaiko pagailo. Tas atitraukęs iš savo siauros kompanijos, išeinant iš valgyklos po pietų, įkliuvo į siestos salioną su mexikonukais pasikalbėti. Motina pribėga, piktai pasiveria vaiką už peties ir, išmėtinėdama

jam, tempiasi paskui save — turbūt savo kabinon. Visi, ten susirinkę, užjaučiančiai akimis lydi.

O išpanas pilstas juodą kavą į puodelius, pamiršęs net savo tarnybą, nuliūdęs žiūri į vaiką ir motiną.

Visi keleiviai tą pasipūtėlių šeimyną vadina „our royalties“ — žinia, pašiepiančiai. Juos tik valgykloje ir matome. Jie, bijodami savo „prakilnybę“ pažeminti, su nieku nedraugauja ir net niekad į siestą neateina.

Kokie ten nuo New Yorko pakraščių paprasti amerikoniški Jiggs'ai. Net kitokios kalbos jie nesupranta kaip vien angliskai.

Panašių yra ir daugiau. Amerikonų draugija labai labai neįdomi šitame laive.

Bet jau okeanas išėjo. Nei valandėlę negalima pabūti viršuje. Dėnis šlapias — vilnys jį plauja. Supa, vaikščioti niekur negalima. Sėdziu kambaryje ir šiuos didelius popieros lakštus gadinu. Vėsu kambaryje ir drėgna, bet kur kitur pasidėsi! Nenorėčiau su perskelta galva išlipti iš laivo...

Visi ruošiasi dabinasi — t. y. — moters į šio vakaro kapitono pietus. Aš ir turėsiu persirengti, bet kaip apsirengti, taip smarkiai besiūbuojančiame laive! Vis tik reikės. Gaila, kad nepasirūpinau jokios evening gown. O čia rėdosi kaip pašėlę. Aš nors turiu gerą garderobą ir kasdien beveik mainau, bet iškilmingiems pietums nieko neįsitaisiam. Gal dovanos.

Vakar Jiggs'ai jau net perdaug išsipuošę sėdėjo prie savo stalo per pietus. Kapitonas praeida-

mas pro juos nei nelinktelėjo jiems. Pro mane gi eidamas savo kedėn atsisėsti, atsigrižo ir, elegantiškai nusišypsojęs, „buenos tardes“ man pasakė.

Ne visada vien tik iš rūbų sprendžia...

Siandien per užkandį išmokau šiuos sakinius: „Nuestro Capitan no come carne. El no toma vino“. (Mūs kapitonas nevalgo mėsos. Jis negeria vyno). Vegeterijonas ir didelis sportininkas. Bet valgo žuvi.

Katalioniškai gi kitaip taria pirmą sakinį: „Nostre Capitan no menja carni“. Tai žinok žmogus, kaip su ispanais susikalbėti!

Viso geriausio.

Balandžio 10 d. vakare.

Prieš vakarienę labai vėjas smarkavo. Snigo, lijo, vėl snigo ir šalta buvo. Siūbavome visais kraštais. Kad gi ši vakarą buvo kapitono mums iškelti atsisveikinimo pietūs, tad vargais negalais turėjau išsitraukti iš po lovos kuparėlius ir persirengti. Aršiausia, kad per sieną girdi kaimynę ožius lupant. Nesinori nei pietų ir maža jų ragavau. Nuėjau vien, kad pamatyt, kaip ispanai surengia laive keleiviams išleistuves.

Pietūs buvo neįdomūs, kaip matot iš menu. Kitoms dienoms dar geriau pagamindavo, negu ši vakarą. Bet skambalų, klegeraikų, birbynių ir triukšmo tiek buvo pas mus comidar'e, kad nei

New Yorkas per savo „Džiulaju“ arba rinkimus nepralenkto. Gavome popierines kepurės ant galvos — vieni ožiais, kiti aviniais atrodėme ar kokiais jenerolais, admirolais. Kapitonas užsimovė Persijos šacho kepurę irgi iš popieros. Buvo lyg tikras maskaradas, kai įvairiaspalvėms juostelėms vieni kitus apsivyniojome. Ši vakarą kaip išleistuvėms, ketveriopą vyno pripildė stiklus, juos skaičiuoję ir šampano pė didelę taurę. Jokei oras buvo blogas, mažai žmonių susirinko valgyti. Jie pietavo savo kambariuose. Aš vien iš žingiedumo nuėjau.

Ačiū Viešpačiui, kad jau ryt bus visai paškutiniai pietūs laive. Taip įkirėjo toji kelionė! Dar Jums ir už tai dėkinga, kad mane rašalu aprūpinote. Iš nuobodžio bent galiu popierą marginti, kad ir tuščiais nieku niekais. Daugiausia sėdėdama kabinoj, ką gi beveikčiau be rašalo! Nors malonu būtų po dieną pasivaikščioti, bet nėra galimybės.

Jūrės lyg pašėlusios putoja, daužosi, pritardamos mūs triukšmui per pietus. Gal ryt neteksiu progos parašyti. Reikės susikrauti daiktai, iš „sobre cargo“ atsiimti valizėlę ir pasilsėt, kiek bus galima. Kur pasidėsiu Sevillej, tas klausimas nemaža manę vargina.

Ši ryt padaviau vėl Jums pasiųst iš Cadiz'o 3 storus laiškų. Kurie perdėm nebus naudotini, rasi, juos nors ištraukas sunaudosite. Surašiau viską kaip kratinį. Nėra laiko apdirbti. Noriu viską tuoj surašyti, kad būtų geresni atsiminimai.

— 46 —

Tik visai neapdirbta kalba. Sunku ir mastyti bei dailinti sakiniai. Sunku, nes menka sveikata. Kita laiką gal geriau parašysiu Jums iš Sevilės. Tenais turėsiu ir daugiau medžiagos.

VII.

Balandžio 11 d. po almuerzo.

Jau paskutinė diena kelionės jūrėmis. Ryt prieš 7-ą išlipsime. Puse daiktų jau susidėjau. Parašius į Jus keleta žodžių, paskui baigsiu likusius dėstyti ir užrakinsiu valizas. Pasiėmiau iš „sobre cargo“ ir brangalų valizėlę.

Diena šiandien saulėta, jūrės it veidrodis — jokių bangų nematyti, tik šalta. Bet ne laikas jomis gėrėtis. Visi užsidarę kraustosi. Dėnis tuščias. Aš ir savo kabinoj rašau. Ačiū Dievui, viskas, rodos, pasibaigs gerai. Kas pergyventa, bus užmiršta, nes nauji rūpesčiai, tolesniu kelionių vargai tuoj prasidės. Nemažą vargą turėsiu su visom valizom. Bet iš vargų gal išeis geresnis darbas. Tuomi raminuosi. Tik tie daiktai nemažą bus kliūtis gerai darbą atlikti.

Pasirgau jurlige, ačiū Viešpačiui, nenumiriau, nesusižeidžiau. Bet apleisiu laivą su didelesloga. Kelinta diena šaltis, gilus kosulys kankina. Net mano kaimynė Elizabeth Guttman (dainininkė važiuojanti į Europos sostines koncertuoti) mane ši rytą apgailestavo dėl tokio kosulio. Veikiausia

apgailėstavo todėl, kad gal jai miegot nedaviau. Ji man to nepasakė, bet galima dasiprotėti...

Na, tikinasi, sauržemio oras ir, jei tik gausiu viešbutin įtilpti, pataisys tą blogumą. Ak ir mūs gydytojas dar nešiojasi savo pirštą kaip lėlę apraišiota, ir kapitonas blogai jaučiasis nuo susižeidimų, žmones begelbėdami. Visi kada nors ir kur nors pasveiksime.

Kaip išodinite mane šin laivan, maniau niekad žemės daugiau neparegėsiu. Ka pergyvenau, ką atkenčiau, geriau neminėti. Prirašiau pirmuose laiškuose į valias. Jei ką iš jų naudosite, sutvarkykite, meldžiu, bent kalbą, nes tenais tik kratinys. — Labai panašus į mano įvairių jausmų — skausmų kratinį...

Patarėt pabūti nors vieną dieną Kadiz'e. Nebus kada.

Reikės skubintis Sevilien kur nors po stogu įtilpti. Sako viešbučiai busia grūstę prisigrūdę. Didžioje Savaiteje pats karalius su karaliene ten atvažiuoja ton šventen, tad iš visos Ispanijos žmonių suplaukia. O kokia daugybė pašaliečių, ypač iš Amerikos atkelianja! Turėsiu vargo virš savo pakaušio. Bet juk ne ilsėtis išvažiavau. Ko čia baugintis! Juo sunkiau, tuo gal bus naudingiau. Jokio plano neturiu lig šiol savo kelionėj. Kur vėjas pablokš, ten važiuosiu. Ar kur galėsiu daugiausia įvairių ispūdžių pasisemti.

Linkiu linksmu Velykų Svenčiu, nors laiška gausite jau po Velyku.

Ispanai sako, aš greit išmoksianti jų kalbos. Jiems juokas, kad kai ką tariu, net jų gestus pa-

— 48 —

vartoju ir ištariu būk taisyklingai ir greit žodžius sumetu. Ne taip, esą, kaip kitos amerikėnės.

Per almuerzo išmokau nuo kaimyno išpano, truputį prancūziškai suprantančio, šiuos sakinius: „si usted hace el favor“ (s'il vous plait — prancūzų) ir „No se merecen“ — don't mention — amerikiečių).

Labų dienų visiems Maspethe ir Philadelphijoje.

* * *

VIII.

Balandžio 11 d.

Trečią valandą po pietų praplaukėme Portugalijos kraštus. Aukštos kaip kiniečių siena uolos visu ilgu pakraščiu tiesiasi. Matyt lyg koks baltas mūras ant uolos, jūrių švyturys. Ten Radio stotis. Laivai didesni ir mažiplaukioja. Staigios vilnys daužosi į Portugalijos pakraščio uolotą sieną. Daiktais matyt apvalios, iš tolo atroda lyg tunelių skylės. Tai daubos, vilnių išmuštos krantuose. Ir aplinkui tas daubas puotojančios bangos šokinėja aukštai it fontanos. Toliau už tos sienos matyt žaliuojanti žemės sklypai, juoduoja medžiai, dar toliau — aukštikalnai gunkso miglose. Gyventojų nei jų buveinių nematyt. Tik paukščiai — žuvėdres ir mažų sparnočių būriai viršum bangų ir aplink mūsų laivą skrajoja.

— 49 —

Koks ilgas Portugālijas kraštas! Stai jau šēšios vakaro netoli, o mes dar pro jā plaukiame. Toliau matyt miestai ar šiaip koki namai. Tolyje gi kalnai kalneliai — lyg Vištyčio apylinkēs, kad ziūrētum. Rasi taip ilgai pro Portugālija iriamēs, kad „nosotros vamos de spasio” labai lētai judame. Kodēl žymiai sulētējome, nežinau ir nēra ko paklausti.

Inteikus sobre cargo (užveizdētoju) korespondencija, kad Jums išsiųstų, — neturėjo krasos ženklelių (los sellos), tad vien pinigais apmokėjau, o jie užlipdīs ir išsiųs per Prancija, — pasitelravau apie traukinių valandas Sevilien. Nors labai mažai jis supranta angliškai, bet sužinojau, jog laivą apleisime šeštadienį aštuntą valandą. Traukinys Sevilien išeinas po 5-kių po pietų, Sevilien ateinas aštuntą valandą vakare. Tad bus laiko pasidairyti po Cadiz'ą. Bet juo vėliau atvyksime Sevilien, tuo sunkiau bus gauti kambarys viešbučiuose. Ir bus pervėlu vaikščioti į biūrus dėl informacijų. Toliaus Dievas žino, kaip ir kur apsistosiū.

IX.

Balandžio 12 dieną.

Tai jau ir Ispanijoje. Septinta valanda ryto. Aš jau pasirengus su visu kuo iš laivo išeiti. Per naktį nemiegojau — tik krausčiausi, tampiausi su bagažu. Daug bėdos turėjau, kol viską perai-

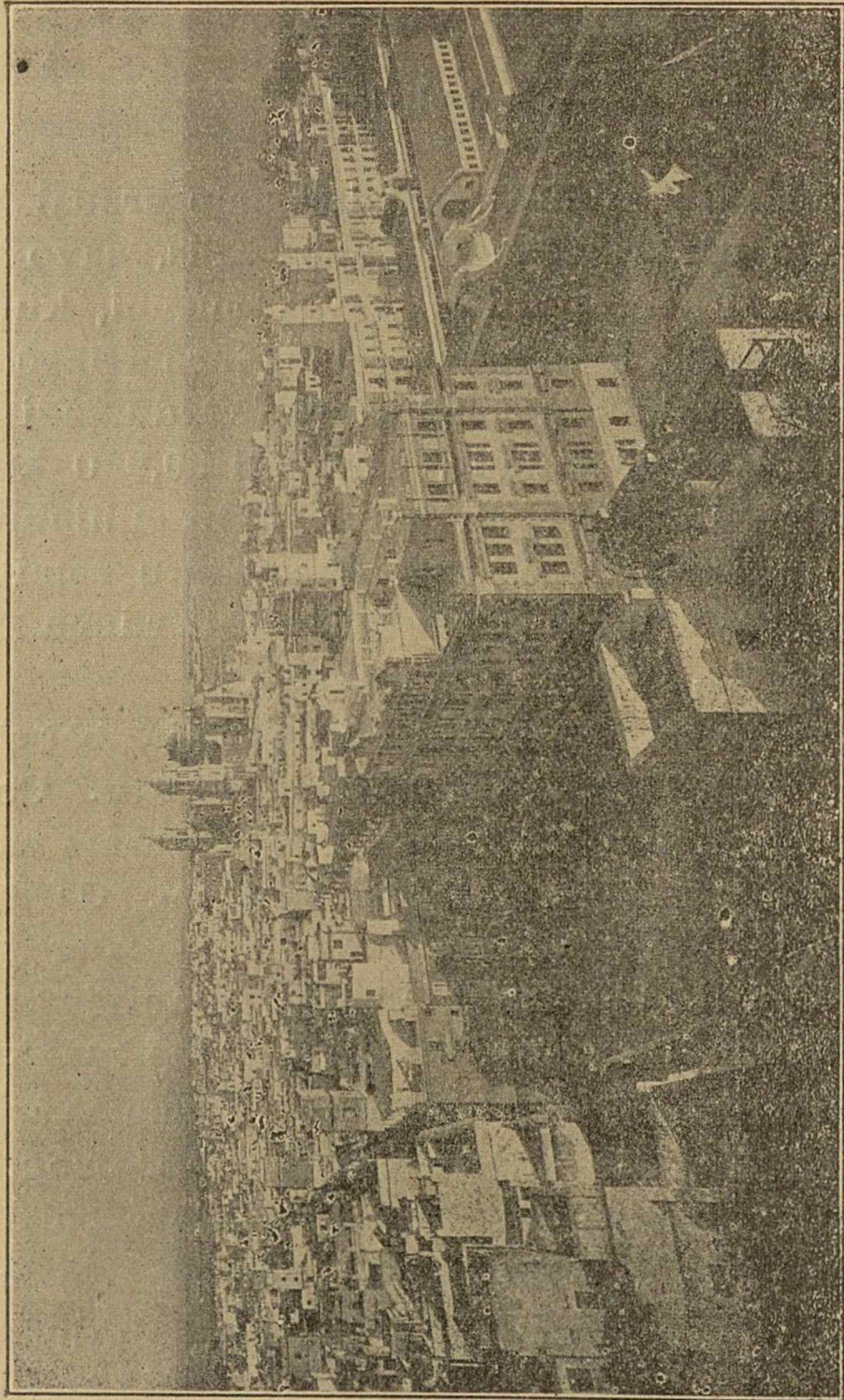
krausčiau, bet mažesnių valizų negalėjau į didesnes italpinti. Taip ir palikau dešimtį nešulių.

Na, bile jau krašte žemelės. Tik sloga ir kosulys labai vargina. Pataria žinovės moters Sevilleje nevaikščioti saulėje. Sako, peršilus sugrišiu viešbutin ir gausiu išpaniškąją infliuza. Viešbučiai šiuo laiku nešildomi, kaip kad ir mūsų laivas buvo nešildomas nuo pusės kelionės. Todėl ir sloga prilipo. Bet stengsiuosi saugotis, kiek nuo manes prigulės. Vargas, kad vėlai Sevilien atsibelsime. Nėsa kito ekspreso. Pirmas išeina šešta valanda, bet mes dar laive; o antrasis po penkių vakare. Jei ir reikės stotyje pernaktuoti, bus ir taip gerai. Ne pirmiena....

Atnešė šaltos vos drungnos kavos su pienu ir bulkelėm. Jau tie jų pusryčiai! Nieko neverti. Valgomamjame dar prasčiau paduoda negu kabinoje, tad pastaruoju vis čia pusryčiauau. Mėsos, žuvys be daržovių—šaltos, sriubos mažiau kai drungnos arba visai šaltos. Vakar po išleistuvių pietų mūsų „comida“ visai buvo prasta...

Turėdama keletą valandėlių laiko, kol išlip-sime, sumečiau šiuos kelis žodžius, kad žinotumėt, jog laimingai Ispaniją pasiekiau....

LAISKAI IS ISPANIJOS.

Cadiz.

ANDALUSIA.

Andalusia, nuo Al Andalus, kaip arabai vadino savo užkariautas Ispanijos šalis, gavo tokį vardą 1212 m. po Las Naves mūšiui, kuomet Sierra Morena kalnai buvo siena tarp krikščionių ir maurų valdomų žemių. Tuo vardu vadinama pietinė Ispanijos dalis, užimanti 39,950 ketvirtainių mylių plotą su pusketvirto milijono gyventojų, daugiausia patraukia iš kitų žemių turistus. Andaluzijos žemė labai derlinga, ypač apie Sevilla, Cordova ir Granada.

Be javų čia daug užauga cukrinių batvinių, alyvų, figų, pomarančių, pomgranatų. Cordovos ir Sevilles alyvų aliejus garsus visame pasaulyje, taip pat Jerez ir Malagos vynai. Cordovos ir Sevilles apygardose užauginama daug geros rūšies arklių ir bulių. Visame pasaulyje garsios yra Rio Tinto vario ir Almerios švino kasyklos.

Andaluzija dabar padalinta į aštuonias provincijas (Sevilla, Cadiz, Huelva, Cordova, Jaen, Malaga, Granada ir Almeria), kurios visos yra žinioje k: iškojo El Capitan General, gyvenančio su vyriausiu štabu Sevilleje ir turinčio biūrus kiekvienoje provincijoje. Dvasinius šalies katalikų reikalus aprūpina du arkivyskapai (Sevilles ir Granados) ir penki vyskpai (Cadizo, Cordovos, Jaeno, Malagos ir Almerios). Andala-

ziečių kalba yra išpaniškosios dialektas, kurio svarbiausios žymės tai ištartimas raidės h, taip pat ištartimas raidės s kaip z ir c kaip s (sillabose ea, ei). Svetimų šalių turistai daugiausiai lankosi Andaluzijoje pavasari pamatytų Sevilės katedros ir Alcazaro rūmų, Cordovos katedros bei Alhambros rūmų, irgi daugelis iš visų šalių atvyksta Didžiosios Savaitės (Semana Santa) Sevilėje ir Dievo Kūno Cordovoje procesijas išvystų, taip pat abiejuose miestuose ekančioje savaitėje po procesijų Feriose — Kermošiuje dalyvautų.

Nuo pirmesnių istoriškų laikų Andaluzijoje gyveno žmonės iberų giminės. Senojo Instatymo Biblijoje ta šalis vadinta Tarsish, senovės graikų rašytojų Tartessos. Fenicijiečiai isikūrė dabartiniame Cadize apie 1100 šimtmetyje prieš Kristų, vėliaus šitą šalį valdė kartaginiečiai ir romėnai. Romos republikos laikuose ši šalis vadinama buvo Hispania Ulterior, o vėliau imperatorių laikuose Boetica. Penktame ir šeštame šimtmetyje šitą šalį buvo užėmę vandalai, paskiaus suevai ir vizigotai. Maurai pirmu kart išbriovė 711 metais ir per septynis šimtus metų čia viešpatavo. Tik pabaigoje penkiolikto šimtmečio jų galybė buvo galutinai sudaužyta, kuomet karaliai Ferdinandas ir Izabela 1492 m. užėmė jų vyriausią tvirtovę Granadą. Maurų emirams valdant Andaluzija buvo arabų tautos politinio gyvenimo, literatūros ir kultūros centru. Andaluzijoje yra gimę didžiausi išpanų mokslavyriai ir daili-

ninkai: Francisco Suarez, Fray Luis de Granada, Velasquez, Murillo ir El Gran Capitan, Consalvo de Cordova ir kiti.

* * *

CADIZ, romėnų Gades, fenicijiečių įkurtas dar 1100 m. prieš Kristų, yra to paties vardo Ispanijos provincijos sostinė ir prie Atlantiko okeano uostas. Senovės varžytinėse tarp Romos ir Kartaginos šiame uoste suruošė savo kariškąjį laivyną Hannibalas, paskiaus iš čia, prisirengęs užduoti mirtiną smūgį Kartaginos galybei, išplaukė Scipiono vadovaujamas romėnų laivynas. Maurams užėmus Ispanijos šalį šis miestas tik 1263 metais sugrįžo į krikščionių rankas ir tuojaus čia buvo įkurta Cadizo vyskupų sostinė (Urbano IV popiežiaus). Garsusis dominikonas kardinolas Fray Juan de Torquemada, kuris su mūsų Vytauto atstovais visuomeniškame Susirinkime Konstancoje rodavojo apie svarbių svarbiausius Katalikų Bažnyčios reikalus, nuo 1441 m. čia vyskupavo.

Cadiz'o provincija viena turtingesniųjų visoje Ispanijoje. Pagamina geriausius vynu, taip pat plačiai verčiasi vaisiais ir žvejyba. Apygardos Jerez, San Lucar, Puerto Santa Maria, San Fernando, Chidana — tai didei svarbūs Ispanijos komercijos centrai. Ant 2.834 ketvirtainių mylių Cadizo provincijoje gyvena apie pusė milijono gyventojų.

Kolumbui Amerika atradus, pirmoji žymesnė išeivija (1500 žmonių) išplaukė Amerikon iš šito uosto 1493 metais ir čion parplaukdavo laivai iš Amerikos. Ta prekyba su Amerika daugiausiai pakėlė Cadiz'ą. Anglai, ispanų rivalai, dėliai prekybos, porą kartų buvo sunaikinę uostą — 1587 m. Drake'as ir 1596 m. Essex. Šis paskutinis nevien uostą suardė, bet ir kone visą miestą sugriovė.

Aštuonioliktame šimtetyje Cadizo miestas labiausiai pakilo. Kelias dešimtis metų tame amžiuje per Cadizo uostą buvo parvežama iš Amerikos aukso ir sidabro už 25 milijonus dolerių, kas met. Napoleono laikuose prancūzų kariuomenei užėmus daugelį Ispanijos žemių, Cadiz buvo laikinoji Ispanijos sostinė. Čia 1812 metais susirinko Aliados Cortes — Seimas ir paskelbė Konstituciją. Insivyravus Konstitucijos šalininkams, Cadize buvo kalinamas Ispanijos karalius Ferdinandas VII. Prancūzų kariuomenė pagaliaus 1823 m. užėmė Cadizą ir išvaikė įsigalėjusius liberalizmo skelbėjus. 1868 metais Cadizo miestas vėl buvo centru Ispanijos revoliucijos, kuri nuvertė nuo sostės karalienę Izabelę.

Cadize yra drūčiausiai įtaisyta tvirtovė, čia yra didis arsenalas ir laivų statymo dirbtuvės. Pačiame mieste dabar yra per 70,000 gyventojų.

Cadizo „Camera Provincial de Comercio Industria y Navegacion“ savo „Buletino Oficial“ 1930 m. balandžio mėnesio laidoje skelbia, kad 1930 kovo mėnesyje per tą uostą išvežta į

Europos ir Amerikos šalis 10.010.511 kilogramų įvairių prekių ir 562.222 litrų įvairių konjakų bei vynų (malaga, jerez ir t.). Gi 1929 lapkričio mėnesyje per Cadizo uostą išvežta 1.258.334 litrų konjakų ir vynų, o šiaip įvairių prekių 3.637.477 kilogramų. Cadizo apygardoje iš jūrių vandens pagaminama daug druskos. Pamariuose, esą, labai geros jūrių vandens maudyklės.

Knygų „Estadística del Comercio Exterior de España Año 1929 (Madrid)“ sudėtinė lentelė skelbia, kad 1929 metais eksporto iš visos Ispanijos šalies buvo už 2.666.784.416 pesėtų, įvežta visokių prekių už 2.112.810.910 pesėtų. Valgomųjų daiktų ir gėrimų (productos alimenticios, comestibles y bebidas) išvežta buvo už 1.192.905.152 pesėtų, įvežta tu pačių prekių už 554.186.275 pesetu. Taip gi Ispanijos prekybai Cadizo uostas yra labai didelės svarbos.

IS CADIZ'O.

I

Palandžio 11 d. 1930.

— Tai jau aš ir Cadize...

Jūs atsimenate, kaip aš nenorėjau važiuoti Ispanijon. Nemokėjau ispanų kalbos, nežinojau jų papročių ir, bendrai, toji šalis man buvo svetimė. Lyg tyčia dar laivu kelionė — audrotu okeanu — nemaža man baimės įvarė. Daug kartų, kai sunkiau sunegatėdavau laive, vien trokšdavau šiaip taip pasiekti žemę ir paskui tėkšti trumpiausiais keliais į Lietuvą. Tačiau, išlipus iš Magellanes'o — ispanų pasididžiavimo laivo—Cadiz'e ir mano širdis ispanams tirpte sutirpo. Upas su ryto saulės vėsiomis spinduliais nušvito, viskas rodos pagiedrėjo.

Jau laive — dar mums besiruošiant išlipti, pasitiko Patronato Nacional del Turismo oficialas — jaunas vaikinąs, gražioj tos istaigos uniformoj su atatinkamu ant krūtinės ženkleliu. Kalba jis įvairiausiomis kalbomis. Paklausiau jo informacijų savo tolesnei kelionei. Žodis po žodžio išsikalbėjome apie savo tautybes. Man pasisa-

kius esant lietuvi, — jisai estas — kaimynai, tarsi giminės. Beabejonės aš mokanti ir rusiškai kalbėti. Taip. Na tai rusiškai ir jam maloniau senovę atsiminti — iš mokyklos laikų Petrapilėje. Jis ir tenais gimnaziją baigęs.

Pašaukė jis man nešėjus daiktams nugabenti muitinėn — visai arti laivo. Jis mane palydėjo ir padėjo tas valizėles atrakinėti, parodant revizijai.

Muitinės valdininkai Cadize labai „kavalieriškai“ mandagūs. Prakaitas pylė mane, kol atitikdavau raktą tai ar kitai valizai. Mat, kaip naujos ir daugis jų, nebuvau su užraktais dar geriau apsipažinus. Tačiau valdininkai laukia kantriai su malonia šypsena, žiūrėdami į mano „mui mucho equipaje“ (jie ištaria — „ekipage“) ir į mano nervuotą tiūsa su raktais. Vos atidarai, pažiūri ir liepia vėl uždaryti, paženklinę kryžių su mėlyna kreida. Nieko net nepajudina. Kitų mano mažesnių valizų visai nežiūrėjo, vien paklausė, kas jose yra ir paženklino, kad žiūrėta. Po visų tų ceremonijų dar tas valdininkas, ką mano bagažą revizavo, palinkėjo ispaniškai gero pasisvečiavimo jų šalyje.

Atsiminiau beturinti Jūsų parūpintą man iš el Embajadar de Su Majestad en Washington — Senor'o Alejandro Padillas — rekomendacinį laišką į Senor'a Administrador de la Aduana de Cadiz, taipgi į Excmo Senor Gobernador Civil de Cadiz. Kad gi muitinėje ispanų valdininkai netik jokių nemalonumų man nepadarė, bet dar labai mandagiai sutiko ir lengvai praleido, tad šiuo kartu Administrador de la Aduana protekcijos

man nereikėjo. Jei būčiau turėjus daugiau laiko, būčiau pas jį atsilankius vien, kad pagirti jo globoje istaigos personelio džentlemeniskumą su atsilaakančiais Ispanijon pašaliečiais ir padėkoti už tokią kultūringą gražią jų tvarką.

Nenuėjau su vizita nei pas Gobernora Civil de Cadiz. Turizmo valdininkas sakė gubernatorių tą dieną nesant namieje — išvažiavęs. Todel abu tuos laiškus palikau kitam kartui. Gal prisieis jais pasinaudoti rudenį ar žiemą, jei sugrįšiu Ispanijon, kaip Jūs vis man patardavote ir įkalbinėdavote.

Nuvežus daiktus gelžkelio stotin ir palikus iki traukiniui išeinant Sevilien, su Turizmo oficialu užėjome jų biūran — irgi čia jau prie pat uosto.

Radome ten senyva valdininką ispaną. Kalbą angliškai, bet daug geriau prancūziškai. Parodžiau jam laišką į Patronato Nacional del Turizmo Ispanijoje viršininką.

Jų princioalas gyvena Sevilleje. Tačiau nereikėjo šiuo žygiu nei to pono pagalbos. Cadize Turizmo valdininkai tiek buvo mandagus, tiek nuoširdaus, — nemeluoto rūpestingumo pašaliečiui parodė taip noriai, kantriausiai aibį visokių reikalingų keleiviui informacijų su smulkmenom patiekė, prikrovė kupiną briefcase'a literatūros apie Ispaniją, žemlapių prancūzų, anglų ir vokiečių kalbomis (dar norėjo duoti ir rusiškų ir kitokių knygelių tos rušies, tik jau neėmiau — neturėjau kur dėti) — ir viską dovanai, — jog man net graudu pasidarė, kad už tokį svetingą priėmimą niekuo

jiems negaliu atsilyginti. Nei pinigų, nei aukų jie neėmė. Dar prašė pranešti jiems, jei pasitaikytų kokie keblumai kuriame nors viešbutyje.

Atsisveikindama su tuo maloniu, kaip dėdulis, senyvu valdininku, įteikiau jam vieną knygelę apie Lietuvą anglų kalboje — „The History of the Lithuanian Nation and its Present Aspirations“, kunigo Antano Jusaičio, ką man įdėjote valizon. Ak, Viešpatie, su kokia gracija ir upeiliais dėkingumo žodžių ją priėmė! — Rodos lyg kalną aukso būtų gavęs. Visa tai mane tarsį kelte prikėlė iš visų kelionės nuovargių, slėgių, abejonių. Pasijutau kaip namieje ar pas gerą dėdę prie šilto kakalio. Toli gražu jau nebaugino Jūs, kuni-gėli, suplanuotos man ekskursijos po Ispaniją.

Estas, Turizmo valdininkas, pašaukė fajetoną. Vežikas — ispanas ir vien tik savo kalbą vartojas. Tad valdininkas, išodinęs mane lyg ponį vežimā, vežėjui išdėjo ilgą eilę įsakymų, — kur mane pavėžyti, kur sustoti, ką parodyti Cadiz'e ir kurin viešbutin nuvežti po tų vaizdažvalgių.

Oras vėsus — net pervėsus be skrandos, kurią palikau багаže. Saulė ryte mums nusišypsavo, pasislėpė už debesų. Jūrės, bedienojant, pradėjo vis labiau išsijudinti bei smarkauti. Jų ošimas vis daros garsesnis. Bangos, besidauždamos į akmenines pakraščio sienas, kartais jas peršoka ir netikėtai perlieja koki užsimasėdusį žiūrovą. Važiuojame Paseo del Sur — ilga plačia puošnia alėja prie pat jūrų krašto. Koks žavėtinas reginys į okeaną! Toliau — palmės, įvairiausi gėlynai su fontanomis puošia jūrų pakraščius. Lig šiol

palmas tematydavau botaniškuose soduose. Gi sodo augalai po stikliniu stogu, dirbtinoj tvankioj temperatūroj tiek teturi panašumo į savo rūšies augalus po atviru dangum, kiek belaisvio vargeliai su laisvo žmogaus gyvenimu. Tad ir Cadize palmės — laisvos, aukštos, storos, leinos, majestotiškai linguodamos savo viršūnėmis priešais jūrės, mane labiausiai nustebino. Aplinkui palmės ir jų tarpuose gausybė žydinčių gėlių įvairiausių spalvų marguoja ir traukia viliojančiai į save akis. Remunės tokios stambios kaip jurginiai. Aguonos — kai bijūnai. Giraniumai aukštais krūmais išaugę ir apsikaltę stambiausiais žiedais. Radastų įvairumas ir grožis — sunku beapsakyti. Lietuviški lineliai, poneliai, našlaitės, gvaizdikai, lelijos, — kitų nei vardų nežinau — rodos šypsote šypsosi į tave, kur tik pažiūri. Ir čionais tos gėlės nepalyginti stambesnės, tarpesnės, negu Lietuvos darželiuose. Gamta, matyt, jom čia palankesnė. Gi Jardin Botanico su nematytais augalais bei gėlėmis, Parque Genoves su savo rojiškom vaikštynėmis ilgu pajūriu, žavėtiniais gėlynais, fontanomis, prūdelliais piltiniais vandeninių žydinčių lelijų, išmargintais porcelėno plytelėmis, suolais, romantiškai įstraigytais tarpe žaliuynų, palmų, fikų ir kitokių medžių paunksmėse, — nesugebu aprašyti.

Geriau, atvažiuokit patys pasigrožėti tais Dievo ir žmogaus rankų stebūklais. Man trūksta žodžių ir paviršutiniai Cadizo idomybės aprašyti.

Stai, pavyzdžiui, mažas rodos sodelis. Plaza de Mina... Kiek ten augalų įvairiausių rūšių, —

sunku ir suskaityti. Pradedant nuo augalotu pušiu, palmų etc. ir baigiant nusidriekusiom žemyn šakom medeliais, apsisagsčiusiais dideliais varpų formos baltais žiedais... Ir tokia daugybė tu žiedų, jog lapų nematyt. Paklausiau besėdinčių darželyje moterų, kas tas do medis su tokiais keistais žiedais. A, tai „Campanilla blanca“, gavau atsakymą. Na, tinkamas jam ir vardas. O po medžiais apačioje vėl gėlynai, geltonos radastos skleidžia maloniausią kvapą ir linksmina akis.

Vežikas sustojo ties Kapucinu vienuolynu — Santa Catalina. Inėjau kieman. Duris atrakino sena moteriškė ir įvedė bažnyčion. Parodė Murillo šv. Pranciškaus didelį paveikslą ant sienos, kitam bažnyčios šone ant sienos — šv. Antano to paties piešėjo ir viduriniame altoriuje Murillo paskiausią dailės darbą — šv. Katarinos paveikslą, kurį bėpiedamas, pastydo nuo kibyklių ir, pūdamas, mirtinai susižeidė, po ko ir mirė.

Pasigėrėjus to didžio dailininko spalvų grožiui bei suderinimu, vaizdu gyvybe, ateiklaupiau prieš šv. Katarinos paveikslą didžiajame altoriuje ir, nelygu Kolumbas, išlipęs Amerikoje po savo pavojingos, ilgos kelionės kad žemę bučiavo verkdamas, — aš ir džiaugemo bei dėkingumo ašaromis apsiliejau, jog laimingai atplaukiau Cadizan. Šv. Katarinos mokykloje mokinausi. Motutė, išlydėdama po atostogų, pavesdavo savo maldose mane šv. Katarinos globai — mokinių globėjai. Čia gi randu josios istorinį paveikslą, garsaus dailininko pieštą. Praeitis su dabarėia susipynė mintyse ir paveikė, jog nei nesijutau

kaip sukniubau — ant keliu prieš tą paveikslą. Pajutau po valandėlės moteriškės glamonią ranką ant savo pečių ir atsipeikėjau. Inteikiau jai popierinį ir paprašiau, kiek mokėjau ispaniškai, kad duotų kunigui kaipo mišiu intencija. Džiaugiuosi, labai džiaugiuosi, kad mane išgundėte ir išruošėte važiuoti Ispanijen. Vos iš laivo išlipau, daug naudingo bei įdomaus pamačiau.

II.

Balandžio 11 diena.

Turėdama dar porą valandų laiko iki traukiniui išeinant Sevilien, pavalgius viešbutyje France et Paris — grynai ispaniškame — skanių pescados (žuvų) bei ispaniškų arroz argu ryžių, sutaisytų panašiai, kaip Turkestano „šašlyk“, išvažiavau vėl po miestą dairytis.

Gatvės vietomis taip siauros, jog vos vienas vežimas isitenka. Saligatviai ir tik vienam arba žasiuku vaikščioti tinka — siauryčiai. Daug asiliukų čia vaikščioja su įvairiom prekėmis ant kupros. Daugiausia jie nešioja apelsinų, saločių ir visokių daržovių gurbus. Iš tų vingių — gatvelių isukome į apvalią plačią aikštę. Čionais milžiniška prekyvietė — Mercado, švarus, gražus triobėsysis su stikliniu stogu. Išlipau pažiūrėt, ką tenais parduoda. Nugi viską: — mėsas, žuvis, kiaušinius, sūrius, duona, daržoves, vaisius —

daug nematytu man-vaismų, — dešras, gėles, gėrimus ir t.t., ir t.t.... Kas ten viską išskaitys! Svara — pavyzdgingiausia. Tai ne Second Street'o marketai Philadelphijoje, kur puvėsių krūvos gatvėse rūgsta.

Aplinkui Mercado — stalai po audekliniais stogeliais. Čia daugiausiai moters pardavinėja šiaip įvairias prekes: — prijuostes, vaikų avalines, pintines, mezginius, suvenirus, pigią bižuteriją ir t.t. Indomiausia gi rinkos dalis — tai kur kaimiečiai savo produktus iš pirmųjų rankų pardavinėja.

Užvis daugiausiai pomidorų (tomatų), šparagų, įvairiausių salotų, belgiškų kopūščių, bulvių, ir dar ko ne! Aplink tomatų — didžiausias žmonių būrys, beveik vieni vyrai. Jie neliečia rankomis tų prekių. Vien užmeta — ir kaip pataiko kad ir toli! — savo kepurę ant tos pintinės su daržovėmis, kurią sau apsirenka, ir laukia savo eilės nupirkti. Pardavėjas gi žino, kad tomatų gurbelis po kepure jau kaip ir nupirtas, tad nesiskubina. Iš to pakyla ginčai, klegesys ir juokai. Gyviausias turgus! Moters gatvėje be skrybėlių, — vienplaukės arba su mantilijomis, t. y. mezgininėm juodom skarom užsi-metusios ant aukštų šukų plaukuose. Ir vaizdin-gai bei rimtai atrodo. Daugiausiai juodai dėvi, ypač senesnės. Juodas drabužis prie skaisčiai baltos namų spalvos sudaro gan gražų kontrastą.

Beveik visi namai balti, vien stogai kitokių spalvų. Namai su balkonais — balkonėliais. Siau-

rose gatvėse, iš tų balkonėlių aplinkui langus, rodos, gali rankomis susisiekti skersai gatvę. Balkonai padabinti žydinčiomis gėlėmis vazonuose, kurios nusidriekia žemyn lyg divonai.

Daugiausia matyt giraniumų — stambių raudonų ir visokių spalvų. Pro atdarus langus iš balkonų skleidžiasi kanarkiukų giesmės, atsieidamos siaurytėse gatvėse. Turbūt ispanai kanarkiukų mėgėjai, kad tiek daug čia ju esama. Gėlės ir kanarkos, — kaip gražiai ir jaukiai puošia ispaniškus namus! Maloniausias įspūdis.

Važiuojame į katedrą — naują katedrą. Jos paauksuota kopula ištolo matosi. Didelė, masyvinė struktūra 18-to šimtmečio. Kiemas pilnas palmų — aukštų, storų — beveik visos vieno ūgio. Katedra visuomet iki saulėleidžio atdara turistams. Viduje tamsoka. Pro spalvuotus brangius langus persilauždami saulės spinduliai, it vaivorykštės vietomis blizga. Vargonai arti durų lyg kokia didžiulė atskira struktūra bažnyčioje nuo grindų šaujanti aukštai į viršų, — su išdrožinėtom, išskaptuotom figurom, gražylom, pulpitais. Ir nieko panašaus iš ligi šiol man matytų bažnyčių neprimena. Altorių puošnuma, stovylių, paveikslų branguma irgi nelengva aprašyti. Reikėtų daug laiko ir popieros.

* * *

Einant nuo jūrių šono siaura gatvele katedron — smarkiausias skersputis, — tiesiog ant galvos verčia drabužius. Na, visų smulkmenų čia neapžvalgysi, — rūpi dar kas nors pamatyti.

Štai jūrių pakraštys Alameda Marques de Camillas. Koks pasakiškas grožis toje Alamedoje!

Ilgu jūrių pakraščiu tiesiasi balta elegantiška baliustrada — akmeninė ar cementinė tvora. Palei ją — platus lygus cementinis šaligatvis — baltas, kaip ir toji tvora. Viduriu gatvės plati juosta turtingiausios gamtos augalų. Didžiulės palmės, dideli fikų medžiai ir kitoki — ne vazonuose, bet laisvoje žemelėje susodinti ir išaugę; stovylos, fontanai, įvairiausi žolynai jų tarpus įvairiai dabina. Koketiški laipteliai, romantiški suolai lazuliais išmarginti. Tik žiūri žmogus ir akių negali atitraukti — vienos grožybės! Namai toje pajūrio daly, — kaip palociai ir vis aiškiai baltos spalvos su raudonais ar žaliais stogais. Ir čionais, Kunigėli, mano plunksna per menka tinkamai Jums aprašyti, ką mačius.

Liepiu vežikui nuvežti mane į Museo de Bellas Artes de Cadiz. Turiu prisipažinti, jog nemaniau ir nesitikėjau nedideliame provincijos mieste užtikti tokią įvairią bei turiningą paveikslų galeriją ir visokių skulptūros gražylių. Įspūdingas Murillo „Ecce-Homo“, kitas to garsaus piešėjo paveikslas — „Virgen de la Faja“ (šv. Panelė prie juostos). Kaip gyvai atvaizduota Motina bevystanti savo kūdikėli, pasiguldžius ant kelių! Viens mažas aniolukas gale kūdikėlio galvelės smuikuoja jam, kitas — dideenis ir aprengetas, už motinos pečių skambina mandolinu. Viršuj dangus, pro kurį iškišę savo galvutes šeši aniolukai — kūdikiai. Ant kedės palei kūdikio Jėzaus kojas suvyniota juosta. Rodos tuč tuojaus Motina tik paverž vystyklą kūdikio vidurėlius ir nusitvers už juostos. Gyva akcija. Spalvos? — tik Murillo

galėjo toki gamtos grožio bei ramumo vaizda nupiešti. Rubenso „Sagrada Familia“ (Sventoji Seimyna): — Dievo Motina su nuogu kudikėliu glėbyje ir šv. Juozapu šalia stovinčiu, taipgi mažu aniohuku prie šv. Panelės kelių. Vaizdeliai labai gražiam gamtos fone. Kitas Rubenso dailus paveikslas — „Adoracion de Los Pastores“. Čia Dievo Sūnus dar tik užgimęs prie Motinos krūtinės ant skurdaus patalėlio. Piemenėliai atiduoda jam garbę. — Rodos, kad jie gyvi ir tik lauki pasijudinant.

Zurbarano bene bus daugiausia piešinių šioje galerijoje. Joje visi apaštalai, daugybė šventųjų ir kitokių. Indomiausias Zurbarano „Angel Turiferario“ (Aniolas su smilkyla). Aniolas apautas autelais, kojų pirštai nuogi, Marškiniai viename šone ilgi, velkasi; kitame — šone tu marškinių skvernai susegti žemiau klubo ant nuogos blauzdos, — panašiai kaip paskiausios mados moterų baliaus sukniš su praskiepais. Ant marškinių — kiklikas su knypkais ir visokiais papuošalais su dirželiu elegantiškai apjuosia aniolo figurą. Plaukai sugarbinuoti kaip kad nūnai moters garbinuojasi beauty parlor'uose. Iš pečių — dideli sparnai, rodos lėkti taisyti. Rankose smilkyla, — kaip paprastai kunigai ją kad laiko smilkydami bažnyčiose. Tokie aniolai du šitame muziejuje. Skirtumas vien kiklikų ilgyje ir apvauduose, taipgi veidnose. Kad ne smilklos jų rankose, tie atvaizdai labiau primena kokius viduramžių ricierius, negu aniolus iš dan-

— 70 —

gaus. Bet tai piešėjo fantazija ir, reikia pasakyti — labai vykusiai gyvai ant audeklo išdėta.

Be šių Zurbarano paveikslų man labai patiko joje „La Porciuncula“ ir „Santa Dorotea“.

Carreno de Miranda'os — „Retrado Equestre de Carlos II“ (jojantis ant arklio Karlas II) bene bus geriausias to dailininko darbas šitame rinkinyje. Daugybė paveikslų Lucas Jordano, — ypač pažymėtinas jo „Santo Angel de la Guarda“. Francesco Herrera, Rizi irgi nemaža gražios tapybos verčia žiūrovą ilgiau pasigėrėti.

Yra ir moderniškų vaizdų bei vaizdelių. Muzėjaus sargas, apvedžiodamas po galerijos skyrius, iš šių laikų vaizdus nei domės nekreipė. — Esto modernos — vien pareiškė ir, nesusitodamas, veda toliau. Tarsi į juos nei žiūrėt neverta. Bet ne vienai dienai — juo mažiau keliom valandom toks muzėjus rimtai apžvalgyti. Reikėtų dar bent kelis kartus po keletą valandų čionais pa-vaikščioti ir ilgiau pastovėti ne prieš vieną dailės brangenybę. O čia jau visai maža laiko....

Važiuojame pro išdidų mūrinį triobėsį — garsųji Cortes, kuriame 1812 buvo paskelbta ispanų respublika. Būtų žingeidu ir viduje pasidairyti. Gal rasiu progos kitą syk — kai važiuosiu Afrikon.

Patiko man Cadiz — toks gražus miestas, — ilgą siaurą pussaliu isikišęs jūron. Kuriuo šonu pasisuki — vis jūros matai — banguojanti ošianti okeaną. Vasaromis, sako, čia daug atvyksta svečių į Atlanto maudynes. Tačiau kaip šiandien būtų dar peršalta bristi į vandenį, — aš nei nemėginu.

— 71 —

Adios tuom tarpu — skubinu pagauti traukinį.
Ryt parašysiu, kaip man Sevilleje nusisekė.

Viso geriausio.

III.

Balandžio 30 dieną.

Stai aš ir vėl Cadiz'e. Atvykau pirmadienį ankstybuoju — 9:30 expresu iš Sevilės. Greitasis ekspresas vežė suvirs pustrėčios valandos. Lijo visą laiką — nemaloni; buvo kelionė. Traukinyje restaurano nėra; esą, Cadiz'e kaip tik ant pietų (antrųjų pusryčių) būsime. Norėjau tuojaus Jums parašyti po užkandžio, bet taip jaučiausi pavargus, jog, kai priguliau, nubudau apie septintą valandą — prieš vakariene. Už valandos buvo ir vakarienė. Seniai taip sveikai pasilsėjau.

Sekančią dieną — vakar apsiklausinėjau, kada išplauks laivas į Barcelona. Sužinojau, jog pirmą gegužės — rytoj ir kitą septintą gegužės. Tad nusprendžiau plaukti pirmą dien Barcelona, iš ten Valencijon ir Cadiz'an atgal, kad aplankius Marocco.

Iš Cadiz'o eina autobusai — iš šio paties viešbučio į Algeciras'ą, o ten laivą greit pagauni į Tangier'ą. Trijų valandų laivu kelionė.

Iš Algeciras'o Gibraltaran — gi vos 25 minutės laivu. Kad nebūtų vis lije, pliaupe, kaip visas pastaras dienas ir šiandien nuo ryto, būčiau pirmiau keliavus Algeciran. Tačiau

tie baisus periodiniai, — kaip juos vadina — lietus privertē mane planā ir maršrutā pakeisti. Visi tikisi, kad gegužēs mēnesī, gal, oras pakitēs. Vakar nesibuvydama viešbutyje, išėjau pavaikščioti po miestā, mažiau belyjant. Ugi uosto pakraštyje, kur aure iš Magellanes išlipau, kad paleido latakais, — nei lietsargis, nei lietsiaustas neapsaugojo. Ir vētra kokia pašēlus! — paeit negali. Cia paigavo mane oficialas vokietuks iš Patronato del Turizmo beeinaš pietauti. Uzšivedē pirmā artimausią kavīnē ir pats išbēgo pašaukt automobilī, kad parvežtū mane viešbutin. Turējau paskui net kitus batelius nusipirkti — už 20 pesetų.

Mat beveik visā savo bagaža palikau Sevilleje Triana viešbutyje. Geroji senora Eloisa Diaz Erro sakē mano daiktus mano kambaryje palaikys už dykā, kol nesugrišiu. Jei prireikēs išduoti kambarī, tai ji daiktus sudēsianti po užraktu atatinkamon vieton. Bet aptuštējus viešbučiui po Semana Santa, sakē, nereiksiā nei iš kambario iškraustyt. Aš jai siūliau užmokēti už daiktų palaikymā, bet ji neapsiēmē.

Gera moterēlē, net pasiilgiau jos ir savo vargingos buveinēs Sevilleje. Ten toki visi nuoširdus žmoniukai. Sičia gi — Cadiz'e viename geriausiu viešbutyje — vien kaip automatai tarnai ir šeimīninkai.

Kai vakar sušlapus pajutau sprandā skaudant, net pabijojau čia apsirgti. Jau buvau bemanis grįžti Sevilien — pas senorā Diaz Erro, kad pagydytū, kaip ji pagydē savo kokia ten ar-

— 73 —

bata mane pirmiau. Bet šiandien geriau pasijutau, nors sprandas nemiklus — gal išsitampysiu. Salia — visai siena sulieta su šiuo viešbučiu — yra pranciškonų vienuolynas su bažnyčia. — Iš ryto 6-a valandą girdžiu, kaip vienuoliai meldžiasi. Vakar ir ši rytą nubėgau ant mišių ir Komuniją priėmiau. —

Kokia čia graži viduryje bažnyčia! Iš lauko negali net atspėti, jog čia kokia nors šventynė — sena senoviškiausia.

Bažnyčia nedidelė, bet altorių penkiolika suskaičiau. Ir mišios po dvejias kas valandą kone iki 12-ai. Dievo Motinos įvairios stovylos aprenktos brangiom aksomo, šilko suknelėm, mežginiais išdabintom. Taipgi Viešpaties Jėzaus žmogaus ūgio visos stovylos — brangiais aksomo rūbais aprenktos, auksu išdabintos. Bažnyčios sienos aptrauktos raudonu adamasku. Didysis altorius lyg du atredo. Žemutinis, kaip paprastas, tik be jokių laiptelių altorėlis. Viršun gi nuo jo eina eukėti, platus laiptai į kitą altorių, kur puikliausiai išpuošta Nekalto Prasidėjimo stovykla. Kraštai laiptų apkrauti palmomis, gėlėmis, vainikais — prieš gegužines pamaldas. Daug žmonių — daugiausia moterų — susirenka ant mišių ir į vakarines pamaldas septintą valandą.

Vakar, lietui apstojus, pavakare išėjau vėl į pajūrį. Užėjau į šv. Katarinos bažnyčią kapucinų vienuolyne. Atidarė duris ta pati senelė ir vedė per kokius kambarius labirintus, nepanašius į jokių man žinomus kambarius ar zakristijas. Įvedus pačion bažnytėlėn — nedidelė ji — vėl

atvedė prie vidurinio altoriaus su Murillo paveikslu — šv. Katarinos sužiedotuvės argu priėmimas vienuolės veliono. Tas paskutinis Murillo darbas net ne jo paties užbaigtas. Bepiešdamas ši paveikslą, balandžio 3 d. 1689 m. jis nupuolė nuo kibirklių, sunkiai susižeidė ir už trijų mėnesių po to numirė Sevilleje. Tą atmintinį paveikslą užbaigė Murillo mylimiausias mokinys Meneses Osorio, kartu su savo didžiu mokytojum tame jau laike bėpėšęs.

Be šitojo šv. Katarinos paveikslo, toj bažnyčioj yra dar šv. Pranciškaus iš Asyžiaus didelis paveikslas. Žinovų nuomone šitas Murillo veikalas esąs geriausias to didžio tapytojo darbas. Be to yra čia ir kiti šv. Juozapo ir šv. Pranciškaus vaizdai, kurie irgi sakoma buvę piešti Murillo, nors jie skiriami Osorio'ui.

Osorio'ui taipgi priklauso šv. Antano iš Paduos čionais paveikslas. Murillo Nekalto Prasi-
dėjimo neapsakytai gražus vaizdas, už kurį jis gavo vos šimtą pesetų.

Kitas didelis, Murillo pieštas, — šv. Zakarijaus ir šv. Elzbietos paveikslas. Apvainikavimas šv. Panelės, — pieštas Clemente de Torre — Cadiz'e grimusio. Sv. Laurentijus de Brandiz — italų piešėjo Dominicus'o darbas.

Tokioj nedidelėj bažnyčioj, o kokia brangių vaizdų galerijai! Ta galeriją papildo brangi skulptūra, Salcillo išdrožinėtos iš medžio ražančiaus penkios kančių paslaptys.

Iškalinėtos net alabastre Nukryžiavimo figu-

ros — ties šlakstykla palei duris. Sakoma tą miniatiūrinių darbą esant labai aukštos kainos.

Apsidairius lyg po muziejų bažnytėlėje, iteikiau kunigui beruošiančiam su berniukais Gegužės pamaldoms altorių, vieną dolerį, prašydama atlaikyti šv. mišias į šv. Antaną. Truputi praneūziškai jis supranta, bet tiek jau galiu aš ir išpaniškai pasakyti. Labai dėkojo

Toji kūkli iš lauko, bet dengianti po savo stogu neapsakytus dailės turtus bažnytėlė buvus pastatyta 1641 metais. Murillo, bėpieddamas savo paskutiniį ir atmintiniį paveiklą „šv. Katarinos mistiškos sužiedotuvės“ šios bažnyčios didžiajame altoriuje, buvo jau 64 metų amžiaus senelis.

Minėta šv. Katarinos bažnyčia su kapucinų vienuolija stovi prie pat jūrių. Kai išėjau, baisiausias vėjas pagavo: vos atsilaikydama ėjau palei storą akmeninę sieną aptvertu jūrių pakraščiu. Vilnys per tą sieną kartais peršokdavo ant trotuaro. Daiktais ir pati siena vilnių išardyta. Kur buvę nebuvę vaikai basom kojom atbėgo — penki berniukai — siūlosi mane pavėdēt į katedrą. Nors katedrą jau andai buvau mačius, bet jų kompanijos neišsilenkiau.

Vienų — viena tik buvau tuomet čionais jūrių pakraštyje, o vėtra verste verčia. Vaikai iš abiejų šonų po ranka isikabinę, stengėsi prilaikyti, kad neparpulčiau. Ir čiauškalai gi! — tiek daug papasakot jie mėgina, bet vargas kad maža gali suprasti. Nors beveik visame vieni kitus supratome. Katedroje Murillo paveikslų nėra, tad ji neužrakinta. Bet jau buvo tamsoka. Pastebėjau

—gerai vien juoda kryžių palei laiptus, kur, sakoma, toj vietoj dvasiškija susirinkus laikyti pirmąsias mšias, po anglų atsitraukimo. Essexo kariuomenė ne vien apiplėšė ir išdegino Cadizo miesta, bet ir aštuonis katedros kunigus išsigabenus belaisviais į protestoniškąją Angliją.

Gražiu pajūriu, apsodintu gėlėmis bei žaliuojančiu palmomis, eglaitėmis, vėtrai besiaučiant, parėjau viešbutin jau be palydovų — vaikų kompanijos. Ir šle jautėsi labai linksmi gavę po didįjį varioką — po ispanišką dešimtuką. Jau tie jų variokai! Kai iškeičiau pesetą, tai sunkią sau ją ju gavau, net piniginė plyšta.

Pertraukus šį laišką ir leidus tarnaiti apvalyt kambari, išėjau į Compania Transatlantica dėl laivakortės. Ta popiergalį paėmė ir išdavė regulerią laivakortę laivu Montevideo — mažesniu už Magellanes'ą, bet irgi pirmoj klasėj. Tik nežinau, ar turėsiu skyrium kambarį. Vargiai, nes šiuo laivu daugelis važiuoja dėl papigintos laivu kainos i Barcelonos parodą. Bet kelionė tik pus-trėčios dienos, nors jei sups, užteks jos. Už laivakortę primokėjau tik 3 pesetus tarifo. Roždos viešos pigu toje Ispanijoje, bet tie pesetai bėgte bėga.

Tik pasijudink iš vietos — nešikai, viešbučių tarnai, vežikai priedų priedelių reikalauja. Vien Sevilleja, kai išvažiuodama norėjau tarnus apdovanoti, šeimnininkė pasakė, kad aš ir jiems atmokėjus bendroje sąskaitoje kaip už kambarį ir rytines bei vakarines kavas, taipgi skalbimą. Viso parokavo 224 pesetus už dvi savait-

tes. Tai neduog, skaitant vieną kambarį, kaip parašyta jame ant durų, po 15 pesetų dienai, jau bus 235 pesetų. O juž ten ir pažymėta yra, jog Semana Santa savaitėje ir per Feria toji kaina dviguba. Matyt, netik nedvigubino, bet net nuleido žmonelė. Visgi per Velykas keliom tarnaitėm daviau po 5 pesetus. Seniausią tų tarnaičių, gavusi, su tuo pinigų net persižegnojo ir pabučiavo ji. Ji plytines grindis vis kasdieną mazgodavo atsiklaupus ant kelių. Jaunesnėsės atnešdavo kavą ar šiaip ko pareikalavus ir ap-ruošdavo kambarį.

Viskas būtų tenais gerai, jei ne tas naktinis rėkavimas palei viešbutį. Blianjja, rėkia besilinksmindami prasčiokai ispanai, blianjja asilai — lyg lenktyniuodami.

Bet tas viešbutis pastatytas tik laikinai — parodos tarpolaikiui. Po parodos jis bus perdirbtas į gyvenamąs butus. Žinoma nepatogu ir dėl maisto, kai reikia vis važiuot ar pėsčiolai eit miestan. Bet šičia — Cadiz'e — kambarį turiu su maistu (už popietinę ir vakarinę kavą švyrium mokasi) po 24 pesetus dienai ir kambaris gražesnis, patogesnis, tačiau valgiai — vis kas dien beveik tie patys — nuobosta. Turint kambarį be valgio, gali rasti daugiau įvairumo valsiuose. Tačiau kai negaudamas niekur nieko pasiekti iki pietų ar vakarienės (nuo 1—3 ir nuo 8—10), tad valgiai ką gauni. Jau ir su šaltais vėšteliais apsiuratau — juos vis duoda kaino urkandį. Pora kartų šalkus suvalgiau po kirmėlaite. Kaip Sevilleje taip ir Cadiz'e restoranuose viduj ir šaligatviais žmonės vien tuos vėžiukus lukština

— 78 —

ir geria ką nors. Matyt jie tautiški tie vėteliai. Sūrus, kad jų užkandę dar daugiau gertų. Neapsakytai daug geria vyno Ispanijos žmonės.

Kavinės vis pilnos — dieną, vakare ir naktį, sako. Naktį čia tik prasidedas pats gyvenimas. Daržovių, vaisių ir salotų ir čia mažai. Retkarčiais duoda po kelis lapukus salotos. O Cadiz'o markedo — milžiniškas ir pilnas visokeriopų daržovių, žalių bei vaisių. Išlipus iš Magellanes'o ir užbaigus multinėje su bagažu, turėjau progos prisiziūreti, kaip bėdniekai perka pomidorus (tomatus). Tomatų didelėm ir mažesnėm dėžėm apkrauta visa prekyvietės aikštė.

Ogi pomidorų, dar kol gyvenu Ispanijoje — Sevillej ir Cadiz'e nei paragaut man neteko.

Stebėtina jų kulinarija. Manau savo virtuvės — namuose jie labai skaniai pasigamina valgius iš tokios daugybės bei įvairumo daržovių — žalių. Štai artišokus pradžiočiai ragazėm ar apmaustytom lazdoms nešasi iš prekyviečių. Tų gi skanumynų tik dideliais retkarčiais gauni restoranuose vien kaip priemaišį prie kokio soso ar kiaušiniuonės. Visi valgiai prėski, sriuba be skonio. Kaip būtų gera kartais Onulos kopūstų nors šaukštą nuryti arba rūkštynių.

* * *

Na, berašant ir pagiedrėjo. Tik kasžin kaip ilgai. Ši rytą, kaiėjau mišią išklaudyti čia jau prie viešbučio, lietus buvo apstojęs ir saulė pasirodė. Nepasiėmiau lietsargio. Ugi bažnyčioje staigų pasigirdo tvaninis lietus. Kol mišios pasibaigė, ap-

— 79 —

simalšino ir lietus, kelis žingsnius bėgdama
viesbutis neužlapau.

Na, lietustiek buvo man gera, kad akys pasveiko. Maniau ar apspangsiu visai ar kitų akinių reikės — tiesiog saulėje negalėdavau paeiti. Čia akys pasilėjo, gal, nei naujų akinių nereikės.

Beje su savo maršrutu. Jei matysiu, kad sunku daug apkelianti sveikatos atžvilgiu, tai iš Barcelonos grįždama palankysiu Valenciją, Granadą ir trauksiu Madridan, o paskui linkui Prancijos — Lourdes'o. Vargina be galo tos kelionės; bet, syki išvažiavus, reikia traukti kurin nors galan — nebūci vidury lyg ant plauko...

Ir labai nyku vienai. Daugiausia vis su kompanija žmonės važinėja, tad jie nei kelionių vargo gal nejaučia.

IV.

Gegužės 18 diena, 1930.

Atvykau atsilsėt iš purvino asiliško Algeciras'o Cadizan autobusu. Dusyk buvau Gibraltare — kad atsivėdinti ir koją pagydyti tyrame ore. Ištepiau ir ta jų jodo „tinetura". Palengvėjo kiek, bet vakarais vėl skauda. Vakara, tiesa, Cadix'o buvo vėsu — baisi vėtra jūroje, bet šiandien jūrės, rodos, miegote miega; karštis pajūryje — kaip pečiujė. Vien siaurytėse gatvėse gali paeiti. Tad važiuoju Sevillen šį vakarą. Tenais ramiau.

— 80 —

ir pasigydyti, lyg namieje. Valgis čia niekam nevertas ir vyna brangus, nežinia kodėl. O viešbutis vienas pigesniųjų — vienu ispanų. Su visu pensijonu kambarį gavau tik už 15 pesetų, bet šiandien sąskaitą padavė ant 25 pesetų 20 c. Jie vis taip padaro, kad beveik dvigubai paskaito. Vakar vyno tik truputį nugėriau, kad būtų šiai dienai. Davė nauja bonką. Kai sakiau, kad turiu nuo vakar dienos Comida pusbonkį, — nesuprato. Ir gert visai nenorėjau, nes karšta, bet siūlyte siūlė — jiems biznis.

Talpi vis savo nuveikimą stotin priskaito.

O tas visuomet brangiausias atsieina, nes turi primokėti šoferiui, turi primokėti viešbučio agentui palydovui. Taxi vienam teprimoki, bet iš viešbučių taxi sunku gauti. Lyg eusitare. Na dar čia nors švariau. Bet jau tame Algecirase ir tiek už vieną naktį priskaitė! Blogas valgis svečiams, bet patys isigane, turbūt gerai pavaišo. Nei ten jokios švaros pas juos nėra.

Vakar vežiką paėmiau pas Paris y France viešbutį, kur neradau kambario. Pavėžėjo tik, galima sakyti, pusę kvartalo iki Victoria viešbučio. Reikalauja 5 pesetų. Duodu tiek, reikalauja priedų. Ir viešbučio šeimininkas pataria primokėti vieną pesetą priedų.

Daviau, nes ką jau čia ginčytis. Už valandą taksas yra 3 pesetai. Pavėžė 10 minučių net mažiau, penkis užmokėk ir dar pridėk vieną viršaus. Taip beveik visur ir visuomet su vežikais Ispanijoje. Apsistodama viešbutyje niekuomet nežinau, nors pasako kainą iš anksto, kiek jie vi-

— 81 —

sokių extrų priskaitys. Primokėk visame, nors bendroje saskaitoje pažymėta už „servicio“ dešimtis nuošimčių.

Baisiai visa tai įkirėja. Aršiausiai, kad nachalai. Algeciras'e belipant į laivą, kai daiktų nešėjai per savo neatsargumą mane skaudžiai sužeidė. Laivo apietaras į subarė, tas apsigrižęs į iškoliojo, paskui aš jam duodu 1 pesetą už porą žinganių iš stoties laivan mažų valizų panešėjimą, jis reikalauja daugiau. Inmečiau jo štiestan delnan dar kitą pesetą, bet negalėjau atsistebėti akiplešišku.

Mato, kád kruvina koja, nepastoviu ir tai per jo kalte, ir dar nesidrovi daugiau reikalaut, kiek gavo, o gavo ir tai per daug.

Saulėje, primerkus akis, eidama—vis reikia tik viena akis eidrėt, kai saulė šviečia, — nikstelėjau ir kairėje koja į kokią ten laiptą, kurio nepastebėjau. Viešbutyje abi gerai ištepiau, jodina, nes ir kairėji išpraizgių rodos nieko, o dabar, kai pasėdėjau, pradeda stingti.

Iš Savillės parašysiu plačiau ir apie Tangierą, Moroko gabalą, kurį arkliais apkeliauvau po vargingiausius ispanų ir dar vargingesnių beduinių kaimus. Pas mus kiaulės geriau gyvena, negu tie bedniokėliai. Tai vargas! O čia greta pasakiškas parkas, palociai kaip sultono — turtingo ispano rezidencija, taip vadinamas Tangier'o Monte Carlo. Kokis neapsakomi kontrastai žmonių ir jų gyvenime.

— 82 —

Hotel Angle Hispano (Algeciras'e) saskaita man visai nesuprantama. Sakė viškas be jokių extras, tik vynas ir nušimtis. Kad padavė saskaita, vietoje 28 ar 30 pesetų reikalauja net suvirė 41. Visada taip jie skaitliuoja. Na, Majestio Hotelyje Tanglere nors gerai pavalgydino ir puikų kambarį davė su visokiais patogumais. Kad dvigubai paskaitė net daugiau kaip dvigubai, tai tiek to! Ten dvi naktis arabų škame puošniame viešbutyje išėjau, kad ir mažai miegojau, dėl skaudamos kojos.

Ei reikės jau palikti tuos ispanus ir toliau keliauti. Jie didesni gaudagrabiai už Amerikos apšauktuosius biznierių.

Viso geriausio.

ANDALUZIJOS SOSTINE SEVILLA.

Quien no ha visto Sevilla: no ha visto maravilla — kas nematė Sevilės nematė stebūklo — taip seniai kalbama andaluziečių, pasididžiujančių savo šalies puošnia sostine. Sevilla ketvirtasis (po Madrido, Barcelonos ir Valencijos) Ispanijos miestas, turįs apie pusantro šimto tūkstančių gyventojų, ištatytas kairėje upės Guadalquiviro pusėje, už 54 angliskų mylių nuo Atlanto okeano. Dešinėje upės pusėje priemiestis Triana, daugiausia čigonų užgyventas, nuo seniai pagarsėjęs puodžių ir porcelėno išdirbyste. Arti Triana viešbučio yra viena didžiausių porcelėno dirbtuvė, kur su savo lazuliniais įvairiaspalviais marginiais, t. t. mozaika, išorinėse sienose, tarpe žaliuojančių alyvmedžių, akacijų, anaipol nepri-
mena joki pabrika, bet šiaip koki idomų statinį.

Sevilės gatvių vaizdai ir susijaudimų pilnas gyvenimas daugelio dainių buvo daina apdainuoti, pašlytojų nupalšyti ir šiaip visokių rašytojų aprašyti. Mozartas savo Figaro ir Don Giovanni, Rossini savo Barbiere di Siviglia, Bizet savo Carmen — operose jį išgarbino.

Sevilla, senovės iberų įkurtas miestas, antra-

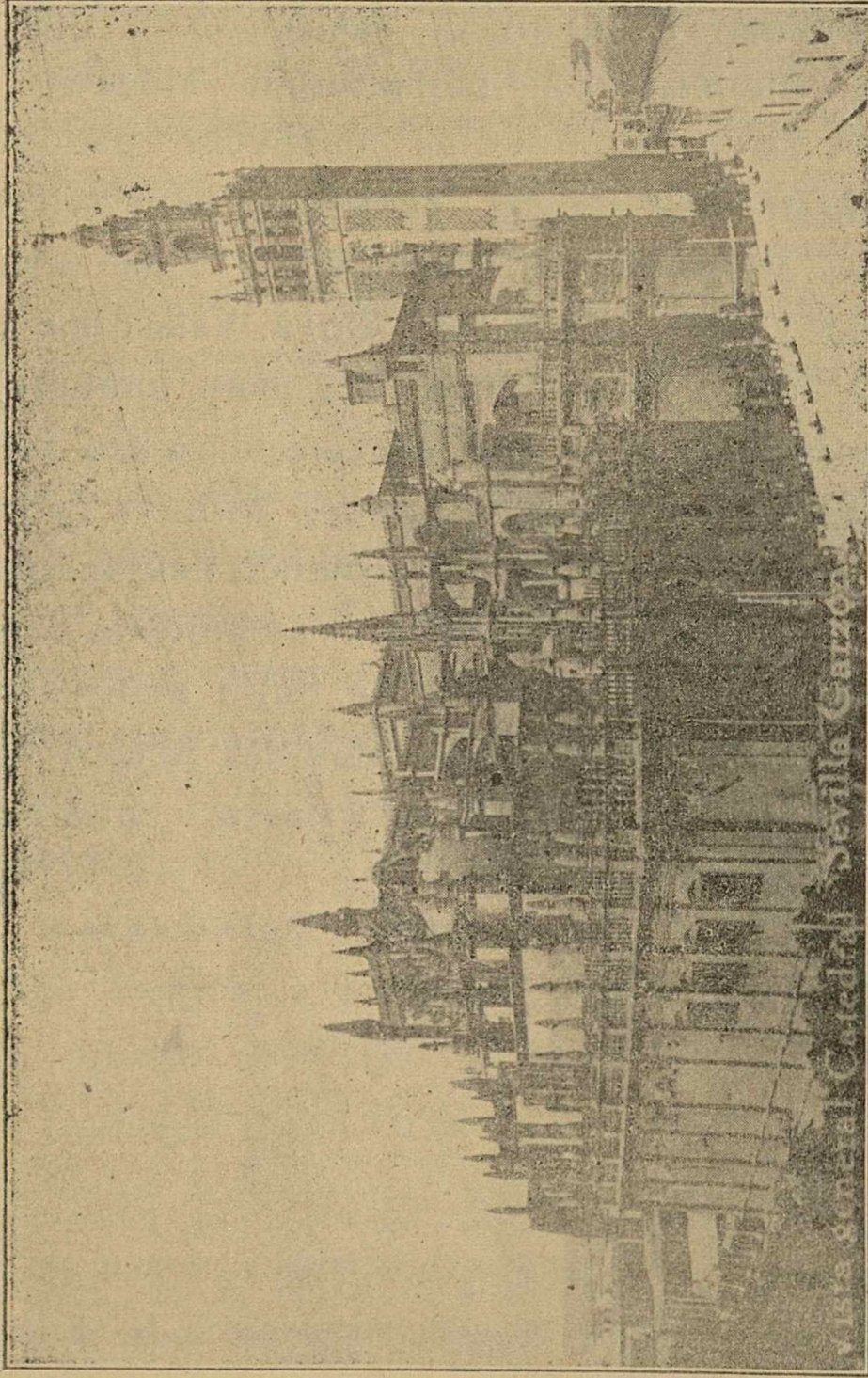
me šimtmetyje prieš Kristų buvo Baetica's, Romos provincijos, sostinė. 45 metuose prieš Kristų Julius Cezaris ją praminė Colonia Julia Romula. Romos imperatoriai Hadrianas, Trojanas ir Teodozijus gimė Sevilės apygardoje, romėnų naujokynėje Italica, dabar Santiponce vadinamoje. Penktame šimtmetyje vandalai, užkariavę Andaluziją, turėjo čia savo viešpatystės sostinę iki 531 metų, kuomet vandalus užkariavę vizigotai, savo sostinę turėjo Toledo mieste.

Praėjioje aštunto šimtmečio (712 metais) Seviliją užėmė maurai ir ji buvo vienu jų žymesniųjų miestų... Čia gyveno iš karto žymesnieji maurų viršilos, o paskiau ir patys jų viešpačiai kalifai. Tik 1248 metais karaliui Ferdinandui II pasisakė atimti Sevilės miestą iš maurų.

Penkioliktame šimtmetyje, Kolumbui atradus Ameriką, užjūrio prekyba itin pakėlė šio miesto gerbuvį. 1700 metais Sevilės šilko imonėse dirbo tūkstančiai darbininkų. Seikančiama šimtmetyje, beje 1800 metais geltonasiemaras į kapus nuvarė 30.000 seviliečių; dešimčiai metų vėliaus Napoleono karų laikotarpyje Sevilės miestas labai sunaikino prancūzai pergaletojai (generolas Soult), išplėšę jo gyventojams grobio suvirš už 30 milijonų dolerių.

— 85 —

Per Sevilļēs portā, kaip pirmiau, taip ir dabar iivežama ir išvežama labai daug prekių. Išvežama daugiausiai įvairios rūšies vynu (manzanilla, amontillado), pomarančių, aliejaus vilnos. Daugelis Sevilļēs bažnyčių papuoštos garsių garsiausių tapytojų paveikėlais: Pacheco, Montañes, Alonso Cano, Valdés Leal, Merases, Vargas, Zurbaran, Goya, Velasquez ir Murillo (abu pastaruoju čia pat gimusie). Nuo pradžių penkiolikto šimtmečio čia yra universitetas, gi garsiuose rūmuose Archivo de Indias yra per 30.000 tomų įvairiausių dokumentų sanryšyje su ispanų kelionėmis ir atradimais Amerikos šalių. Garsiam Sevilļēs bulių amfiteatru sutelpta per 14.000 žiūrovų. Sevilļēs miesto žymėje skaitome: Ab Hercule et Caesare nobilitas, a se ipsa fidelitas.

Sevillės Katedra.

IŠ SEVILLA.

Balandžio 13 dieną.

Abejonių, sielvartų keliu atplaukiau Ispanijon. — Oi, tas okeanas! — net pakrato, kai atsime-
nu. Tačiau nepalyginti didesnių vargų prityriau,
kol Sevilleje radau galimybės bent po stogu per-
nakvoti. Cadiz'e Patronato Nacional del Turismo
oficialai suramino mane, būk, nepaisant kaip vė-
lai vakare atvyksiu Sevilien, aš rasianti stotyje
jų atstovą ir su jo pagalba kambarį viešbutyje.

Atvykome 15 minučių po devynių vakare
greičiausiu ispanų expresu. Vaziavome 3 valandas
ir bertainį 90 anglišku mylių iš Cadiz'o Sevilien.
Išvažiuodama iš Cadiz'o nepasirūpinau užkandžio
įsidėti. Traukinyje nėra restaurano. Stotyse,
kur stovinėja daugiausia tik po 5 minutes, nieko
negalima nusipirkti kaip vien kokių tai saldžių
plynelių, prilipusių prie popieros. Neskanūs,
ypač kai nėra kuo pavilgyti. O traukinys šalta,
nors pirma klasė. Bet badas menkiausia bėda ke-
lionėje.

Sevillēje tikra pragaištis pasirodė neprisirengusiai keliauninkei kaip aš. Pirmą rūpestis — aibis valizų. Kol visas ištempė iš vagono ir atsirinkau atskiron krūvon, po kelis syk jas perskaičius, reikėjo dar atsiimti du kuparėliai iš bagažo. Visų randa, tik mano nėra. Jau visi keleiviai išvažinėjo iš stoties, bet aš nei iš vietos, neturėdama bagažo. Ir be kalbos — nei gyvos dvasios suprantančios nors žodį angliškai, prancūziškai ar vokiškai nėra, — vien tik rodydama kvietimą, aiškinu rankomis tų kuparėlių dydį. Vos-vos surado. Mat jie buvo palikti dar traukinyje, tad vienas bagažo darbininkas nešėjas daiprotėjo paieškoti tenai ir atvilko. Ačiū Viešpačiui jau viską turiu. Dabar, kur važiuot? Klausiu Turismo reprezentanto. Atsako, jog jis pirmą buvęs, bet jau išėjęs — negrįž.

Siūlosi, prisimynęs pagelbon viešbučio Majestic agentas. Sutinku, by tik gausiu kambarį. Jis užtikrina, bet aš turinti palaukti, kol jis nuvežs pilną autobusą keleivių su daiktais ir sugrįšias mane paimti. Gerai. Kol jis sugrįžo, praėję valanda. Lyja, šalta, kosulys smaugia ir stovėk ant platformės — pas savo bagažą. Vidury laukiamašis kambarys jau užrakintas. Nešėjai rodo į mano daugybę valizų ir apzailestauja, kad viena, o su tiek bagažo — vargas. Pataria jie man atsisėst bent ant savo valizų, nes kitur nėra kur. Aš verčiau pasivaikščiojau, kad nors mažumą sušilti. Bet kur čia sušils!.

Už valandos atbildėjo Majestic'o autobusas. Umai sukrovė ant viršaus daiktus be jokio dang-

čio nuo lietaus, išodino mane vidun ir važiuojame, apmokėjus trims nešėjams, kiek tik jie reikalavo nuo „americana“. Sustojus ties viešbučiu, tuoj ištempė mano visas valizas, sunešiojo vidun, paliepė užmokėti už atvežimą ir parodė kur eit užsiregistruoti. Gi viešbutyje prancūziškai sukalbas prie biūro žmogysta, net nedavęs dabigti man klausimą del kambario, piktai atsakė — nėra. Tai kodėl, sakau, čia mane atvežė jūs žmogus?

— Kas atvežė? — Nežinau, sakau, kas, bet jūs viešbučio vežime. Ir mano daiktus jau sunešė jūs bagažinėn.

Žmogysta, prancūziškai kalbas, šaukia tarną, kad išneštų atgal ant trotuaro mano daiktus. Na, tiek to, — tegul išmeta. Norėjau prašyt, kad palaikytų bent, kol rasiu kitur vietą. Bet, matydama jo bulišką žiaurumą, užtylėjau. Paprašiau vien, kad ar negalėtų būti taip maloningas ir patelefonuotų nors į kelis jam žinomus viešbučius del kambario.

— Non, jie neatsilieps, girdi. Palinkėjus jam buenas noches, išėjau ieškot automobilio mane su daiktais paimiti. Vaikėzas paieškojo. Sukrovė daiktus, įtilpau vidun aš pati, krovėjai ištiesė kelias rankas užmokėti. Užmokėjau visiems, kiek tik prašė. Nesiderėsi gi, bebūdamos be stogo ant galvos ir nežinodamas, kur pasidėsi.

Vežikas klausia, kur važiuot?

Padaviau pensionato antrašą, rekomenduota man Cadiz'e Patronato Nacional del Turismo.

— 90 —

Nuvažiavome, bet pirma pati užėjau pasiteirauti apie kambarį, palikus daiktus automobiliyje. Vietos ir čia nėra. Duoda man kelių viešbučių antraštes ir pataria mano vežikui nuvežti, — jei vienam nebūsią vietos, tai, kad kitan vežtų ir tt. Vėl važiuoju su maža vilčia. Ir niekur kambario nesurandu nei sau, nei daiktams. Sugrižtam vėl minėtan pensijonan paprašyt, kad nors daiktus priglaustų, o aš gal tramvajuose per naktį pavaižinėsiu. Ne, neturi vietos, visi kambariai prisigrūdė — kad tik aš, esą, sutikčiau palaukti iki ketvirtadienio. Po Verbų sekmadienio ir sekančių trijų dienų būsią pakankamai vietos...

— Bet kur dėtis šianakt? — klausiu. — Nežino-me, — atsako.

— Ar yra koks traukinys kurin nors artimiausian miestan?

— Ne, nėra šianakt.

Ir vis ramina, kad po trijų — keturių dienų pas juos būsią pakankamai vietos. Gali iš proto žmogų išvaryt su tokiais savo raminimais.

Bet kol dar protas dirba, reikia kas nors išgalvoti. Dar sykį prašau, kad patelefonuotų, kur tik jie žino, by tik galėčiau nors šią naktį įlįsti pašiūrėn.

Emė telefonuoti. Kur tik paklausia, — nēr, atsako. — Nēr nei vienai nakčiai vietos visoį Se-villėi vienam pašaliečiui pernaktvoti! Jau pradėjau kone aimanuoti. Visas kraujas mano gisllose emė virt, kunkuliuot, bet laikausi kedėje, malšindama kosulį, kiek pajėgiu.

— 91 —

Galų galę klausiu, ar yra naktinis traukinys Paryžiun.

Pasiziūrėję į vienas kitą, ir vėl neigiamai atsako. Bet mandagi senorita liepia savo tarnui patelefonuoti dar į du viešbučius. Vienas atsako nėra. Iš kito gavo atsakymą, būk esąs dar vienas kambarys neužimtas.

Na, Dievo malonė. Skubinami, kad kas už akių neužbėgtų ir tą paskutinę viltį neišplėštų.

* * *

Toli, toli naktį jau aptuštėjusiomis miesto gatvėmis važiavome, daiktai taip siaurytėm gatvelėm, jog vos automobilis įsitenka. Galiausiai miesto krašte už upės Gvadalkvivir šoferis sustojo ir išlipau. Tai buvo viešbutis Triana to pat vardo (Triana) Sevilės priemiestyje.

Išėmė daiktus. Kaip visus sunešė krūvon, viešbučio šeimininkė nustebo ir, labai užjaučiančiai į mane pažiūrėjus, pasakė: — „Koks didelis bagažas — tiek daug daiktų!“

Paprašiau, ar neturi ką užsikąsti — ko nors karšto, — sušalus buvau ir viešbutis drėgnas kaip ledaunė.

— Ne, nieko nėra, vien kambarius išduodame. — Bet senorita atrodo labai pavargus, ligonė, — gal stiklą koniako su karštu vandeniu norėtum — gėrimų tučime, — ji pareiškia. Sutinku, bet tik sušilti. Ar prie karšto vandens su koniaku negalėčiau ir duonos gabalėlį gauti? — paklausiau.

— 92 —

— Ne, neturi — pabaigė. Visos krautuvės jau uždarytos.

Paklausiau, gal karšto pieno su kava galėčiau gauti — vis bus drūčiau. Pieno ir kavos turi — tuoj pašildysia ir atnešią mano kambarin.

Kambarėlis mažas, grindys plytinės — plėkos, sienos išbaltytos kalkėmis. Vienas tik langas, geriau sakant stiklinės durys su mažu išpanišku balkonėliu, pilnu gėlių, atsidaro priešais didelius mulų bei asilų tvartus. Ačiū Dievui, jog vis po stogu. Neberadus šianakt viešbutyje kambario, būčiau besijautus laiminga ir asilų bei mulų tvarte pasislėpus nuo lietaus ir šalčio.

Buvo jau pati dvylikta valanda nakties. Susišildžius su konjaku, nes dama, susirūpinus mano sveikata, kalbėte įkalbėjo nors mažą stiklėlį išsigerti, — paskui išsigėrus „cafe y leche“ puodelį be nieko, įkritau lovon, įsivyniojus į šiltą kimoną, apsiklojus keliom šiltom viešbučio antklodėm ir savo skranda. Nežinau, kada mane paliovė drebulys krėtęs ir kosulys drąskęs krūtinę ir kada užmigau.

Kai nubudau jau buvo devinta valanda ryto. Besijausdama mažumą geriau, po pusryčių — kavos su pienu — išsimaudžiau ir išėjau katedros ieškoti, — nes tai juk garsiausias Sevillos Verbu sekmadienis, pradžia Semana Santa.

Išėjau gatvėn pasidairyt vežimo ar automobilio, kad nuvežtų mane katedron. Katedros maurišką bokštą, geriau sakant, minaretą mačiau, atvykus Sevilien, iš gelžkelio stoties. Naktį ji žavėtinai atrodo, apšviesta žiburiais. Tą minaretą ma-

— 93 —

tau ir iš savo kambario, nors katedra pačiam miesto centre, netoli Alcazar'o — karaliaus rūmų.

Bet pėkščiai ten nueiti reikia žinot miestas, o aš dar tik vieną naktį tepaklaidžiojau su taxi-auto, ieškodama viešbučiuose prieglaudos. Tačiau vežikų, nei automobilių aplinkui nesuradau. Policisto gatvėje pasiklausus kelio, jis patarė man važiuoti tramvajum, kuris atvež pas pačios katedros duris. Paklausiau ir nepaklydau. Dargreičiau nuvežė, negu vos kone žingine varydami savo arklių coches'ų vežikai.

* * *

Jau iš lauko Sevilles katedra nepanaši nei į vieną ligi šiol man matytą šventynę. Soninės durys storom palom, pamuštom vilokais, užtiestos. Reikia tuos lopus pakelti įeinant. Viduryje — nežinai, nei kur priklaupiti, nei kur mišios laikoma. Toks milžiniškas triobesys! Žmonės būriais vaikštinėja, dairosi į paveikslus, kalbasi. Daug puikių stovylių bei paveikslų uždengta kaipo Verbų savaitėi. Tad turistai apžvalginėja idomiausią architektūrą, gražylas, brangius auksu išdabintus altorių uždaugalus, spalvuotus langus nuo penkiolikto — šešiolikto šimtmečio.

Kaikurie Murillo paveikslai neuždengti. Taip „šv. Antano Regėjimas“, kuris, kaip sako, esąs to didžio dailininko puikiausias veikalas, — visuomet apjuostas besižvalgančių po katedrą turistų. Kitas Murillo paveikslas „Angelai Sargai“ taipgi atviras žingeidžiom akim. Madonos

ir kitos brangios stovylos — visos apdangstytos lelijavai. Gal teks progos pamatyti jas per Velykas. Altoriai nepanašus i mūsiškių, nei kitų šalių šventynių altorius. Geležinės grotos nuo žemės iki pat viršaus juos pertveria. Kai mišias laiko, yra tose grotose vien neplačios durys atdaros, taip kad kunigą matai vien per tarpus grotų.

Ties didžiuoju altorium San Fernando koplyčioje — net dvejose grotose ir pats altorius labai aukštai iškeltas. Aukštasis laiptais kunigas turi jin lipti pamaldų laikyti. Žemutinę altoriaus dalį apima šv. Fernando neįkainuojamos brangybės sidabrinis karstas argu sark fagas.

Suolų bažnyčioje nėra. Grindys plytinės ar akmeninės. Tik kaikurių altorių pasieniais yra minkšti suolai ir minkšti divonai patiesti. Turbūt kokių nors garsių madonų tie altoriai. Kede galima pasisamdyt už liusoso nero auką. Kedės — mažos, pintinės, sudėtos netoli altoriaus. Vaikinas paduoda kiekvienam, kas paprašo ir užmoka. Aš ir išsinuomojau tokią sėdynę mišių laike.

Kaip tik kunigas išeina apsirengęs mišių laikyti, tuoj kitas kunigas isilipa į artimiausią sakyklą ir skaito išpaniškai — turbūt maldas ar Passiją per visas mišias. Sakyklų yra čia kelios. Nežinau, ar tik per Verbą taip daroma, ar visada. Nėra ko paklausti. Ispanai brangiai apsitaisę, ypač jų senoros bei senoritos, puošniom juodom mantilijom ant galvos užsitiese, bet kitaip kaip ispaniškai nesukalbamos.

Pas didįjį altorių pats vyskupas laikė sumasu atatinkamom ilgom ceremonijom tai dienai. Vaikai, pasipuošę baltom kamžom iki žemei be

rankovių, bet su nusitiesusiais lyg sparnais nuo pečių audeklo sklypais, laksto po bažnyčią, aukštas palmas rankoje nešiodami. Tokiom palmom, pamaniau, turbūt Kristų sveikino žmonės Jeruzolimoje tą dieną. Čia viskas taip gyvai primena Kristaus gyvenimo pasaulyje laikus. Vargonų muzika, chorą ir atbalsiu chorą sunku aprašyti. Reikia pačiam girdėt, kad gerai suprasti. Plunksna čionais bejėgė...

Po pamaldų visi išėjo. Vyskupą išlydėjo kunigai kamžose ir vaikai patarnauja prie altoriaus — visi bažnytiniuose rūbuose. Maniau, kad tai bus procesija. Bet lauke, — žiūriu visi skirstosi kas sau. Koks ispanas kariškio uniforomoj traukia žmonių paveikslus išeinant iš bažnyčios. Turbūt ir aš ten įkliuvau.

Pasivaikščiojus po palmom ir žydinčiais apelsinų medeliais, užėjau restoraną pasidrūtyti. Paskui, turėdama laiko ir norėdama nors kiek nusikratyti šalčio su didelia sloga,ėjau pėkščia viešbutin per murzinos Gvadalquiviro upės tiltą ir klaidžiausiom siaurytėm gatvelėm. Kai kur jos taip siauros, jog, kai žmogus joja ant asilo su plačiom pintinėm, nusikorusiom nuo gyvulio kupros abiem šonais, tai reikia prisiglausti prie sienos ir palaukt, kol praeis. Yra ir trotuarai tose gatvelėse, bet tokie siauryčiai, kad vos gali jais vienas paeiti. Tai vis maurų gadynės liekanos.

* * *

Viešbutyje sužinojau garsias Semana Santa procesijas esant vakarais, — prasidedant apie

septinta valanda. Pasilsėjęs, išėjau vakare ir aš į procesijas. Jaučiausi lyg sulaužyta po vakarykščių ekskursijų aplinkui viešbučius ir baiminaus, kaip pritilpsiu viską pamatyti. Zinojau, jog bus ten didelis susigrūdimas. Išeidama iš katedros, mačiau gatvėmis eilių eiles nutiestų suolų, jog nebuvo nei kur praeiti tarpe belakstančių automobilių, arkliais vežamų coches'ų ir asilų vežimų, vežimėlių.

Bet, štai, eidama viena siauryte gatvele, žiūrių, — milžiniškas altorius su didžiū — didžiausiu baldachimu, auksiniais mezginiais papuoštu. Baldachimas atsiremia į altorių ant dvylikos storų paauksuotų lazdų. Po tuo baldachimu milžiniška Dievo Motinos stovykla tarpe daugybės užžiebtų žvakių bei gėlių. Stovykla apsiausta lelijavo aksomo brangiai auksu išdabintu karališku rūbu. Jos trenas toli nuo altoriaus tiesiasi, prilaikomas iš apačios nematoma mai žiūrovų akims dratais. Tasai altorius užima plotyje visą gatvėlę, jog žmonės vos pro jį prasispraudžia.

Sekančioj klaidžioj gatvelėj, per pusę kvartalo nuo Madonos — kits panašus milžiniškas altorius, tik be baldachimo ir su mažiau žvakių. Tai nuplakto, erškėčiais apvainikuoto Kristaus didelė sėdinti stovykla. Kristaus veidas reiškia neapsakomą skausmą.

Už valandėlės tie altoriai sukratėjo, mažuma kilstelėjo ir prasidėjo paradas. Pirmiau neša Kristų, paskui jį — karališkai papuoštą, bet labai nuliūdusią Madoną. Paskui kiekvieną altorių

eina kunigas kopa užsivilkęs. Parado, bet gėlavos uniformose kariškiai žygiuoja abiem šonais altoriaus. Raitelių būrys procesiją veda. Aplinkui altorių ilgu procesijos keliu daugybė vaikų bei vaikinių eina su ilgom storom užžiebtom žvakėm rankose ir keistuose baltuose rūbuose lyg albon. Persijuose šilkinėm virvėm ar plėšiom pintom iš palmių juostom. Ant galvos užsimovę ilgas smailas į viršų, lyg cukraus galvos, kepures, nusileidžiančias ant pečių ir veido iki juostai. Vien tik ties akimis yra mažos skylutės, kad gaiėtų matyti.

Užpakalyje lydinčio stovylą kunigo eina du latrai juodai apsiausti, su juodom ilgom maskom, basi — nešini kiekvienas juodu dideliu kryžium ant savo pečių. Kitas vaikiną neša kopėčias. Tasai, kai sustoja, pasilypi jomis į altorių ir užžiebia užgesusias žvakes. Kariškių būrys su bubnais tolygio ir tolygio vienaip barškina „trata ta... trata ta... trata ta...“ — lyg pamėgzdžiodami žydų minią, sekančią paskui Kristų ir visai Jį išniekinančią. Minios — dabartinės Sevilės minios klegėsys aplinkui — tokį tikrai išpūdi darė.

Dievo Motinos altorių lydi kitas orkestras. Muzika liūdna, perverianti širdį, — išreiškianti išganytojaus Motinos, einančios paskui kankinamą Sūnų, neapsakomą sielvartą. Pats Madonos vaizdas, nors karališkai papuoštas, begalo liūdnas — didžiausias skausmas veide atsipiešia. Suglaustose ranose Ji laiko brangią mezginuotą skare, e, rodos visai ne be reikalo... Paėjo kiek žingsnių

toji išdidi procesija ir sustojo. Altoriai vėl žemyn nusileido.

Sustojus procesijai, pamačiau, kaip tuos altorius neša. Iš po šilkinų palų, dengiančių altorių apačią iki žemei, iškišo galvas keli pavarge, prakaitą besišiuostanti drūti vyrai. Jiems paduoda vandens ar kokios ten geros atsigerti vaikėzas, su ąsočiu rankoje prisiartinęs. Tie vyrai po apačia ant savo pečių pasilenkę neša nematomi tuos milžinus altorius, kuomet iš kampų kiti keturi vyrai, baltai ar lelijavai pasipuošę, — maskuoti, padeda nešti savo pečiais tą procesijos altorių. Sunkūs jie, ilgai negali nešti, tad dažnai sustoja. Tokių altorių ir jiems panašių su Nukryžiuotojo figurom ar kitokiom, Kristaus kančią reiškiančiom, nešioja po kelis gatvėse kas vakarą. Tos stovylos esančios nuo 16—17-o šimtmečių garsių skulptorių darbas.

Jas apnešioja po Sevilles miestą kas metas per visą Didžiąją Savaitę, pradedant Verbų sekmadienio vakaru ir užbaigiant Velykų naktį — atminčiai Kolumbo, pargrįžimo iš pirmos jojo kelionės Amerikon 1493 metais.

Seni laikai tai buvę ir sevilliciai per daug jau apsirato su kasmetinėm Kolumbo pargrįžimo sukaktuvėm. Procesijose minia nedalyvauja.

Senoros bei senoritos savo šeimynos rateliuose ar su kavalieriais iš savo balkonelių žvalgosi, linksmi besikalbėdamos. Žemai gatvėse tarpe minios švaistosi vaikėzai ar senos moterys su ragžėm riešutų, alyvų, vėžių kaklelių ar saldinių.

Smuklių tarnai pilsto gėrimus sėdintiems suojuose procesijos žiūrovams. Aplinkui atdaros plačiausiom durim ir langais smuklės, kavinės pilnos žmonių su kepurėm ir kaikurie be kepurė priė stalų vyno, alaus ar arbatos. Taipgi gatvių pašaliais besėdinti palei karčemas geria, lydėdami akimis procesiją. Visi klega, rėkauja, linksmiai šnekasi. Vaikai birbynes rikdo lyg jomärke. Tik kai pro juos neša altorių, nusiima kepurės. Matyt ir kunigų ispaniškose sukniose — su togom ir kardinoliškom juodom kepurėm minioje. Ir jie tarpe savės šnekučiuojasi. Tie, regimai, atvykę iš kitų Ispanijos vietų. Šiaip kunigų procesijose bažnytinuose rūbuose tik po vieną eina — paskui kiekvieną altorių.

Kaip iš pradžių tie didingi altoriai mane buvo sužavėję, taip paskiau iš minios išsinešiau nemalonų įspūdį. Bet reikia žinot sevičėiai. Gal jie tokiom savo manifestacijom, fiestom išreiškia savo tikrą dievotumą.

Įn procesijas visi grūdžiasi, skuba. Suvažiuoja net iš visos Ispanijos žmonės jų pamatyti ir švesti Didžiąją Savaitę. Jie ir švenčia, kaip išmano ir kaip jų temperamentas reikalauja. Ir jie jaučiasi laimingi kaipo tvirti katalikai. Ne pašaliečiui juos kritikuoti. Visų didžiausios procesijos būsia penktadienyje ir Velykų visą naktį.

Užvakar — pirmadienyje nuėjau pasidairyti po Alcazar'ą, karaliaus rūmus. Bet radau po penkių vakare jau uždarytą. Sekantį rytą — antradienyje atvyksta karalius su karaliene ir tuomet rūmai būsia užrakinti, kol karaliai vėl neiš-

— 100 —

važiuosią iš Sevilles. Bet rumų fantastiškus sodus galima būsią matyt ir karaliui čia gyvenant.

Tuom tarpu
Viso geriausio

II.

Balandžio 14 dieną.

(Mano brolio kun. Justino varduvių dienoje.)

Sunkiai pareina išpūdžiai rinkti Sevilėje. Toli nuo centro. Reikia vis išeit toli pietų ieškot. Aplinkinėse kavinėse vien vyną, alų ar šiaip ką nors geria, bet nevalgo. Geriausios valgyklos, restorai išprausti kokiose siaurytėse gatvėse, gatvelėse lyg užkaboriuose — sunku jas ir surasti ar pataikyti į žinomą. Eini vingiuota siaura gatvele ir iš tos gatvelės šakojasi į visas puses, kaip vėžio kojos, dar siauresnės gatvelės. Dairaisi iškabos vienoj ir kitoj gatvelėj ir beeidamas dažnai atsiduri toj pačioj vietoj, iš kur pradėjai. Keista. Atsitaikė man, kad po kelis syk vis ton pačion vieton išeidavau paklaidžiojus tais vingiais. Pavargsti be galo, kol atrandi atatinkamą valgyklą. Pašaliais kavinėse duoda, kas nori, vėžių kojų užsikasti. Turbūt čia tautiškas seviliečių valgis. Senos bobelės, senukai ir vaikėzai — daugiausia ragazės vėžių kojų nešioja aplinkui kavines.

Kas nori, prie gėrimo nušperka po kelias ar vieną koją ir taip užkandžiauja be duonos, be nieko su vynu. Apie tas kavines net puikiausiose vietose čia pat prie brangiausių viešbučių matai primėtyta vėžių lukštų. Dar ir kitokias žuvis kaip spirgus pardavinėja — vis be duonos, be salotų, be nieko. Kaip jie gali nuryti!

Aš sykį pašaly palei kavinę atsisėdus paprašiau cafe y leche su bulkele — pan. Duonos neturi, bet pasiūlė šaltų kokių ten žuvyčių. Neėmiau. Kava gi įpylė į vyno stiklėlį. Juokinga ir kartu pikta pasidarė, jog po ilgo vaikščiojimo mieste negali gaut be tinkamos valgyklos nei kavos puodelį išsigerti. Žuvin, vėžiais visos gatvės pakviptę. Ir jokių žmonių nemačiau ką nors kitko bevalgant ar užkandžiuojant kavinėse kaip vien po trupinėli žuvies, ar keletą alyvų, ar riešutų, ar vėžio ploną šlaunį — be duonos. Aš tu skanskonių nei nemėginu, nors jie gal būtų ir labai gerai sutaisyti. Jau pamačius, kaip juos pinštais išima kokia čigonė iš savo ragazės ir padeda senorui ar senoroms ant stalelio, mane pakrato. Ir kvapsnis nežadina apetitą.

Vaikščiodama pėkščia dažnai po miestą, stebiuosi, kada seviliečiai dirba. Smuklė prie smuklės. Smuklės abiem gatvės šonais tuč vieną prie kitos, vyno pardavyklos, kur stati prie baro geria — ir visur pilna sėdinčių prie stalų — viduj karčemų ir kedėse pašaliais.

Stebėtinas miestas! Gal jie vien Semana Santa taip švenčia? — Bet, kas nuostabiau, čia girtų gatvėse nematyt. Tik porą senių mačiau be

— 102 —

miegančių ant slenksčio palei savo ar svetimą casa — namus.

Gitro jaunimo, kaip Amerikoje, nematyt, o nemaža jų matai smuklėse ir prie staliukų aplinkui smukles. Gal tie vėžiai bei žuvų spirgai taip sutaisyti, kad juos greit prablaivina — nežinau, o paklaust nēr ko — nieks nesuprastų. Reikėtų pasigaut koki žinovą pašaliėti, bet turėtum eiti per viešbučius jų paieškoti. Jie dar labiau čionais švenčia Didžiąja Savaite, negu seviliečiai. O jau mūs amerikoniai... kur jų nepamatai pašaliais prie staliukų su bonkom! Ištroškę, žmoniukai, atvyko iš savo tėvynės. Čia gi tokia laimė,— pigus vynas. Ko bereikia!

* * *

Siandien po pietų įlipau katedros bokštą. Ilgas kelias, bet laiptų nėra, tai eini lyg prieš kalną lygiu takeliu — panašiai kaip New Yorko Grand Central geležkelio stoty ar 14-sios gatvės požeminių traukinių stotyje po Union Square.

Be vado vieną neleido. Sako atsitaikę nemaža savivūdyse nuo kuoro, tai dabar pavieniai turistai, kaip kad aš buvau, turi pasirūpinti vadą. Nors aš pigundis neturėjau iš katedros aukštybių skristi lyg karvelis (o jų čia aibiai lakioja) ant šaligatvio, bet ištiesų net su palydovu buvo bangu vaikštyti kažkuriuose mauriškuose balkonuose. Rodos kas tai traukte traukia žemyn. Ir vadas pasitaike įdomūs žmogus.

Pats buvęs redaktorium Argentinoje, baigęs universitetą, mokąs kelias kalbas be savo ispaniš-

— 103 —

kos. Tik šiek tiek buvo įkaušęs — liežuvis ir kojos jo kliuvo. To nepaisant jis vis gi žinojo, ką reikia turistui paaiškinti.

Iš kuoro miestas atrodo žavėtinai gražus, bet neperdidelis, nors turįs apie 200.000 gyventojų; namai neaukšti ir visi mažne vienodos spalvos — balti. Maurų spalva ir architektūra — visur žymisi. Priešais pačią katedrą užsilikęs nuo seno žydų sekcija. Tenais rodos visai nėra gatvių, tik siauryčiai koridoriai. Žydų Sevilleje dabar nėra. Ir toji miesto dalis, kur kadaise jie gyveno, perkrikštyta į Barrio de Santa Cruz. Tenais katalikai nūnai gyvena.

Katedros struktūra turbūt nieko panašaus neturi į kitas visam pasauly katedras ir šventynes. Užima visą ilgą kvartalą kvadrato. Gotikas puikiausio rankų darbo su mauriška sena minareta, kuri matosi iš visu miesto kraštų. Tos minaretos sienos aštuonių pėdų storio iškile viršun per du šimtus penkias dešimtis penkias pėdas aukščio — milžiniškas kvadratinis triobėsys. Siėnas dabina it mezginiai gražiausio darbo arabesškai iš akmens. Kur link nepažvelgsi į tą šventynę, matai vien mistišką didybę ir puikiausią mišinį mauriško bei gotiško stiliaus.

Nemažiau imponuoja ir taip vadinama šventoji varpu šeimyna. Visi turi po krikščionišką savo vardą. Storiausias vadinasi „Santa Maria“ arba La Gorda. Plonasai — El Cantor, kits San Juan ir panašiai. Viso gi toje šeimynoje esama dvidešimts du nariai — argu varpai. Kitų vardai sunku ir atsiminti.

Zemyn iš kuoro nusileidę lyg pakalnėn vis į ratą, į ratą, užėjome vidun. Čia tikra klaidynė tarpe majestotiškų aukštų akmenų bei marmūro pilorių, išdabintų aukso gražyiomis brangiais barjefais, arabeskais.

Kiti piloriai aptraukti lelijavais auksomais nuo viršaus iki žemės su paauksuotais kraštais. Vaikščioji, vaikščioji aplinkui užrakintus geležinėm grotom altorius, paveikslus; negali gerai patėmyti dailės brangenybių per tuos siaurus tarpus. Be to, katedroje tamsu, nes ir spalvuoti langai užtiesti palom šia savaite. Vos įžiūri. Nematyti nei brangių stovylių.

Nuėjom į koplyčią už didžiojo altoriaus. Tenai parodė karaliaus, karalienės ir jų vaikų dovanas katedrai. Aukso vainikas, išsagstytas brangiausiaisiais stambiais akmenimis: rubiniais, deimantais, emeraldais, perlais etc. Ziedai visoki, kryželiai su akmenimis. Auksinės patenos, brangiai išdabintos, taurės, kryžiai. Koks turtas!

Cia jau Murillo keli paveikslai. Tuos laiko užrakintus koplyčioje, kad koks turistai neišsikirptų, kaip kad su šv. Antano paveikslu čia atsitikę. Gal dėlto ir altoriai su geležiniais pertvarais nuo žmonių ir geležinėm štangom užrakinti. Aplinkui altorius ir pačiuose altoriuose vis tai meno bei dailės brangenybės. Sevilliečiai, ypač savo Murillais labai didžiuojasi ir juos brangina, tad juos ir tinkamai saugoja nuo besąžiningų smalsorių.

Iš katedros išėjus, vadas parodė Murillo kapa ir jo vardu sodą — pilną palmų, žydinčių akacijų.

apelsinų, radastų ir kitokių gėlių. Nuo aplinkinių namų stogų balkonėlių — nusidriekę iki žemei žydinti įvairūs geraniumai. Tokių didelių šios rūšies gėlių ir niekur nebuvau mačius — kaip divonai nuo balkonų nusitiesę.

Suoleliai — visi įvairiaspalvio porcelėno mozaika išdirbti, kaip ir visi Sevilės namai ir patys „Magellanes'o" laivas. Tai ir maurų skonio liekanos.

Murillo kapas papuoštas žydinčių gėlių vainikais ir apsodintas gėlėmis po dideliu kryžium. Jis buvęs palaidotas bažnyčioje. Tą bažnyčią prancūzai nudeginę — belikę vien grindys ir kapas. Ispanai gi po to bažnyčios nestatė, vien papuošė žolynais aplinkui savo didžio dailininko kapą ir gretimais užvedė vertą to dailininko sodą.

Iš čia nuvedė mane parodyt tipiškiausią ispanišką kiemėlį vidury romantiškų namelių su balkonėliais, pilnais gėlynų žolynų. Siaurytis brukuotas takelis, apžėlęs žole, iš gatvės veda į tą kiemuką argu darželį. Septyni pomarančių medžiai pilname žydėjime kraštais žaliuoja. Vidury — apvaliai plati kolumna iš žemių gėlėmis apsodinta ir apjuosta tokios jau rūšies suolais.

Cia septyniolikto šimtmečio kavalieriai gerdavę su senoritom popietinę kavą. Tame darželyje Lope de Vega parašęs savo garsią „La Estralla de Sevilla". Jam priklausė ir tas darželis su aplinkiniu nameliu, kur senoritos dabar, matyt, pro balkoną, kava vaišinasi, besizvalgydamos į žingeidžius turistus.

Kiek žingsnių nuo ispanų didžio rašytojo bu-

— 106 —

veinės, siauryčiu takeliu, — vos dviese greta įsitekome, — užėjome į Rue de Rodrigo Caro, garsiausio Sevilės istoriko namelį, kuriame jis parašė, lyg dainuote dainuodamas „A las ruinas de Italica“. Aplinkiniuose namuose, ypač Murillo sode dar tebestovi romėnų sienojų griuvėsiai, kaip bepališkė. Bet jie atskiriai neriogso. Čia jie susilieja į vieną sieną su dabartinės Sevilės gyvenamais namais.

* * *

Tuo pačiu žygiu turėjau progos pamatyti ir Keisčiausią garažų — tvartą.

Nuvedė mane palydovas parodyt seną ir vieną gražiausių mauriškų mozaikų iš spalvuoto porcelėno. Sienos mozaikinės — kaip staklėm išausti marginiai. Viršuje ant vienos koliumnos — švento Antano su Kūdikėliu Jėzum paveikslas, ir mozaika išdirbtas. Grindys mozaikinės, tik platesnėm porcelėno plytelėm išdėtos. Gi to stebėtino namelio gyventojai — viename šone mulas su asilu, nekraipdami domės į svečius vakarienauja iš savo rindų. Kitame už pertvaro — stovi moderniškiausias automobilius.

Vieni stebūklai toje Sevilėje! Čia, anot vado, — viskas pele mele. — Žmonės gyvena pele mele — turčiai tarpe bėdinių ir atbulai. Gatvėse greta maišosi moderniškiausios automobiliai, mulų karavanos, asilų ricieriai, gatvekariai argu ispaniškai sakant „tranvias“ etc., etc.

Čia jau didieji viešbučiai, prieš juos aukštos palmos linguoja plačiais lapais, fontanai vidury

fantastiškai žaidžia saulės spinduliuose. Scolai išmarginti mozaika. Stai iš to parkelio eina siaurytės gatvelės visais kraštais. Ten grūdžiasi, malasi automobiliai, tranvias'ai, asilų vežimėliai, arklių karietos, mulų traukiami vežimai ir pės-ti žmonės — turistai, elgonai, visokie pirkliai, neši-mimaišais ant galvos bei garsindami savo prekęs.

Gatvinės dirbtuvės—primityviškiausios:—bat-siuvių, kalvių, dailidžių — tokios, lyg Kristaus laikuose kad buvę. Čia jau greta krautuvės—ne-didelės, tiesa, — pilnos paskiausios mados daiktų. Čia jau krautuvėlės rytiečių, kokias mačiau Bu-charoj ar sename Taškente. Tik skirtumas bus toks, jog gatvės iš viršaus neapdengtos, kaip Bucharoj ir tenais nėra tokio mišinio. Sartų bazarai sau, o europiečių krautuvės sau. Bet vasarą ir seviliečiai užlaidžioja audeklaais savo siaurasias gatves išviršaus nuo saulės kaitros.

Sevillėje gi, nors nėra azijatų, bet atrodo pu-siau rytinių tautų, pusiau europiečių miestas. Yra ir plačios keliom eiliom apsodintos medžiais gatvės promenadai, su gausybe įvairių žydinčių pašaliais gėlių. Bet ir tos neliuosos nuo asilų, ozių bei mulų ir net jaučių traukiamų vežimų. Bet tame įvairume randi malonų ramumą. Vienodis greit nusibostų. Čionais pamatai viename mies-te visos Andaluzijos gyvenimą ir papročius.

Gyventojų būdui labai atitinka ir klimatas—ar, teisingiau pasakius, gyventojai klimatui. Stai pa-vasaris, pusė balandžio. Vakarais ir naktimis šal-ta—šalčiau gal, negu New Yorke šiuo laiku. Diena karšta, saulė kaitina. Vasaros labai karštos, sako.

Seviliečiai savo patio'us apsidangsto audimais iš viršaus ir daro siestas juose po palmoms per dieną. Vėsis vakarais išeina į kavines išsigerti vyno ir pasižiūrėt ten pat čigonų šokių. Toks klimatas juos lepšiais padaro. Jie nenor net svetimų kalbų pramokti, nors labai stengiasi turistus savo miestan patraukti. Ir suprantama, turistai daug turto jiems atgabena ir palieka. Su tais turtais lengviau jiems po palmomis snausti.

Juokingai man išsitarė El Patronato Nacional del Turismo biūre Sevilėje, kuomet užėjau pasiteirauti, kaip pasiusti savo bagažo dalį tiesiai Lietuvon iš Sevilės. Angliškai bei prancūziškai sukalbas oficialus nusišypsojęs pareiškia: „geriau padarysi, apdraudus savo bagažą, pasiųsdama prašuvimui. Tiek rubežių su muitinėm per visą Europą, kol pasieks Lietuva — per brangiai atsieisia. Galop, iš Sevilės nežinaš nė kaip, nė kur ten siųsti. Paklauskit, esa, ekspedicijos kompanijos apie Lietuvą. O jie be abejonės nustebę paklaus, ar tai nauja tabako rūšis, ar kokia nauja negirdėta šokikė toji Lietuva. — Jiems tik tabakas, vynas ir šokiai terūpi“...

Ar tokia nuomonė yra teisinga, nežinau. Bet kol kas nesutikau Sevilėje žmogaus, kurs būtų girdėjęs apie Lietuvą. Net tas mokytojas, buvęs kadaise redaktorium, mano palydovas katedros bokštas, nebuvo girdėjęs.

Bavaikščiūdama aplinkui namus matau gražiausių patio argu kiemelių, vedančių į gyventojų buveines. Palmos, gėlynai jaukiame pavėsy jauklai žaliuoja, fontanai šlaksto augalus ir orą vėdina. Vienas gražiausių, kaip modelis visiems pa-

tio'ams, sako, esąs pavargėlių dvasiškiu prieglaudoje—Patiodel Hospital de Venerables Sacerdotes.

Užėjova ten su palydovu. Prieglaudos vyriausis kunigas maloniai parodė tą mistiškai artistišką daržą. Vakaro prieblandoje jis tikrai pilnas misterijų atrodė.

Sienos, koridoriai, arkados, sėdynės — viskas puikiausia mozaika išdirbti. Mozaikiniai paveikslai, tropiškos gėlės — įvairiausios. Indomiausia gi bei artistiškiausia fontana viduryje kiemo. Jos kraštai susisaurina žemyn panašiai lyg laiptai, tik tie laiptu skridiniai čia prisodinti gėlių, žaliu mynų. Sienelės marguoja įvairiausių spalvų įvairiausiais raštais išdirbta porcelėno mozaika. Čia jau sėdi ant mozaikinio suolo dailininkas ir patamsėje piešia fontanos modelį.

Malonus namų šeimininkas prašė, kad ateičiau dieną dar pažiūrėt tu dailės stebuklų. Jis viską man parodysias. Ypač jam rūpėjo parodyt ju Capilla su brangiais paveikslais. Žadėjau ir turėsiu dar užėiti, tik sekančią dieną dikčiai sunegalėjau ir tą atsilankymą atidėjau toliau.

Visa krūvon suėmus — patio, gėlynus, fontaną ir apjuosiančias sienas su kolonadom, arkadom bei ispaniškais balkonėliais ties kiekvienu langu, išeinančiu į patio, pavargėliai Seville's dvasiškai turi idealiausią pasilsui vietą. Ir pats mano vadas atvirai paaiškino. Esą, kunigai be šeimynų gyvena, tad reikia, kad jie galėtų gyventi gražiose vietose, kur jaukiai besijaustu.

Teisinga nuomonė. Ei, deja, kaip priešingai lietuviai nuomoniauja!

III.

Balandžio 15 diena.

Einant gult, išpanaitė kambarinė atnešė man laišką iš Patronato dėl Turismo, kur vakar palikau jiems savo buveinės antrašą. Pertraukiau rašyti ispūdžius apie vakarines Semana Santa procesijas su nešiojamom Madonom, Kristaus įvairiom stovydom etc....

Skaitau Jūsų laišką, už kurį labai labai ačiū. Negalite, Kunigėli, nei įsivaizduoti, koks tai susiramimas bei malonumas sulaukti žinelių nuo savo prietelio ar draugo begyvenančiam svetimoj šaly, tarpe vienu svetimuju. Pasistengsiu pasinaudoti visais patarimais Jūsų laiškely ir, ką matysiu, parašysiu, tik nežinau ar Jums bus įdomios tos mano naujienos. Skubotai rašau, — vis rūpi kas nors neregėto dar pamatyti, nauji ispūdžiai užtrina pirmesnius ir daug ką netyčia — per skubotumą apleidžiu.

Išidėtos atvirutės matysite, kad aš gyvenu kaip, nelyginant, Aleksote — už Guadalquiviro. Tai garsus Sevilės priemiestis Triana, vienu andaluziečių ir dalinai cigonų užgyventas.

Pėkščiai netoli centran nueiti, kaip jau apsiniau su miestu. Net vakarais nebaugu. Ši vakara iš procesijų apie devintą valandą pėkščia parėjau. Žmonės neužkabinėja. Paklausi kelio, noriai pasako ispaniškai, kaip eit ar net dažniausiai palydi. Ypač labai mandagus policistai ir tramvajų konduktorai.

Savo pasportą viešbutyje užsimaldavau. Pas Amerikos konsulą nebuvo. Jei tikrai reikės, nueisiu. Pilnas miestas bežiopsančių pašaliečių ir ispanų iš kitų miestų. Automobiliai, mulų karavanos ar šiaip po vieną mulą ikinkytų vežimų, asilų ir vaikėzų traukiamų vežimų — maišosi visur pro viens kitą prasilenkdami. Tikras pele mele, kaip ir žmonės, struktūros čionais pele mele.

Indomus mano kambarėlis. Nors be didelių patogumų, bet švarus ir žmonės labai rūpestingai manim. Dvi damos iš Madrido, mokančios prancūziškai ispanės, — nuoširdžios moterėlės; tarnaitės gi nors prie širdies jas dėk. Iš akių skaito norą. Tik vargas: — šnekame kaip žąsis su višta.

Kambarys pigus—15 pesetų dienai. Šią savaitę bus brangiau. Kiek?—nežinau ir neklausiau. Tad, nors po Velykų ir kitur galėčiau persikelti, vargu tą darysiu. Čia viską galiu palikti ir nerakinta. Geri katalikai, neapvogs. O nuo svečių kambari užrakinu ir raktą palieku pas šeimininkę.

Triana viešbučio kaiminystėje, kaip paskui patyriau, irgi ne vieni tik asilų tvartai. Skersai gatvę priešais mano balkoną viename šone — gražus kiemas su medeliais ir vienuolių vedama vaikučių prieglauda. Rytais, po pietų ir vakarais girdžiu, būdama savo kambaryje, vaikus bendrai, balsiai besimeldžiant ir jų giesmeles. Kitame šone — Triana Cino — vasarinis kino teatras be stogo, o už jo — minėti asilų bei mulų tvartai. Visi tie triobėsiai skaisčiai baltos spalvos, padabinti lazuliais — spalvuoto porceleno įvairiais

marginiais. Yra čia ir ispaniškų cafe'ju, kur ypač vakarais andaliuziško lermo netrūksta, bet peštynių negirdėt. Tačiau ir tie nameliai iš lauko gražų reginį akims teikia, puošniai lazuliais išmarginti. Aplinkui — alyvų medžiai malonia žaluma iškaišo tarpus. Iš savo kambario antrame aukšte turiu ne vien gražų reginį i miestą ir katedrą, bet nuolat girdžiu ir jos varpų kokią tai skundžiai skardžią viduramžių muziką, kokios niekur kitur negirdėdavau.

Visą suėmus krūvon, Triana daro jauką, malonų įspūdį. Ir aš džiaugiuosi nūnai, jog likimas atbloškė mane apsigyventi šitame viešbutyje, o ne kur nors miesto centre. Miesto centre šią savaitę ir turizmo laikotarpiais, kaip žinote, daugiausiai amerikona ir kitų šalių ekskursantai besišvaisto. Trianoje gi — aš matau gryną Andaluziją su visais jos tautiniais papročiais ir tipiškaisiais vaizdeliais. Turėdama daugiau laiko bei progos, parašysiu Jums, Kunigėli, plačiau apie savo dabartinius kaimynus andaluziečius. Indomus jie — simpatingi ir prielankūs naivūs žmoniai. Bėdniekai daugiausia čia gyvena. Bet visuo met linksmi, patenkinti, švariai apsitaies. Iš jų kūklių senovinių, — gal dar arabų jiems paliktu namelių ir primityviškų dirbtuvėlių, eidamas pro šalį, girdi pralekiančius andaluziškų dainelių ar giesmių garsus, kartu su kanarkų čiulbėsiais iš aplinkinių balkonėlių. Vienu žodžiu — malonu čia gyventi.

Adios! — Iki kitam laišku, Kunigėli.

— 113 —

IV.

1930 m. balandžio 16 d.

Didysis Kekvirtadienis Sevilleje.

Katedron pasivėlinau pamatyti karališką šeimą. Pamaldos pasibaigė dešimtą valandą ir karaliai su infantais išėjo. Mačiau vien, kai atidarė milžiniškas jiems duris prie Kolumbo kapo ir raudonu pliušu nutiestą taką, vedantį nuo tų durų į didįjį altorių, kur jiedviem buvo pastatytos greta dvi plušinės kedės žemiau kardinolo sosto. Paduškėlės padėtaatsiklaupiti. Brangus divonas dengia visus laiptus ir visas grindis apie tą altorių. Ir grotos čia paauksuotos lygiai kaip sostai bei kedės. Kolumnados argu pilioriai aptraukti raudonu pliušu su auksiniais dryžiais ir kutais. Koks puošnumas, kokia brangybė apie tą altorių! Būčiau dar suspėjęs ir išdidžius katedros maldininkus pamatyti. — Atėjau dar kur kas prieš dešimtą. Bet, kol suradau, kur pamaldos laikomos—ir buvo po viskam. Mačiau tik gvardijos baltas strauso plunksnas ant kepurų, išlydint karališkąją šeimą. Kardinolas, arkivyskupas ir pralotai regalijos rūbuose švaistos po bažnyčią; nežinai, kur jie sustos. Toks milžiniškas ir puikus triobėsys! Bet ši vakarą palei tabako pabraką pats karalius vadovaus procesijoje. Dar gal teks progos pamatyti. Jie nematysiu pro minias, bus gerai ir taip. Visgi stengsiuosi.

Eidama namo po pietu, bet be pietu, užsukau į keletą bažnyčių. Žmonės meldžiasi prieš parėdytą altorių su daugybe žibančių žvakių — t. y. prieš Viešpaties kalinę. Malonus kvapsnis pasiskleidžia po visa bažnyčia nuo apelsinų, radastų bei akacijų gėlių. Tik niekur, — net katedroje nerėdo Kristaus kalinę kaip kad Amerikoje, — su daugybe aukštų gėlių, medelių.

Čia kūkliai maži trumpi buketai isprausti tarpais žibančių žvakių skaniausiu kvapsniu pripildo šventynę. Vienoje bažnyčioje radau bostovintį karaliaus gvardijos būrį. Pasimelde, jie išėjo gal kiton bažnyčion. Mieste tikra spūstis, krautuvės nuo pietų užsidarė. Žmonės susispietę kavinėse ir gatvėse grūdžiasi — kai kur sunku ir pereiti per gatvę.

Moters — ispanės daugiausiai juodai apsitaisiusios. Bet ir katedroje mačiau parašą keliom kalbom, įsakant ispanų moterims ateit į bažnyčią juodai ar šiaip tamsiai parėdais apsirėdžiusioms. Kas ateitų su apnuogintom rankom ar kaklu, tą bažnyčios tarnyba turėsiant išprapšyt laukan, kol neateis tinkamai apsitaisius. Taipgi su trumpom rankovėm moteriškė negali priimti Komuniją.

Aš nė nemėginau dar. Šiandien po Verbai pirmą kartą nuėjau mišiu išklaudyti ir tai ant pabai-gos. Paklausiau šale sėdinčios moteriškės, atrodančios pašaliete, prancūziškai, ar buvęs karalius su karaliene ši rytą katedroje. Ji, sėdėdama prie pat karališko altoriaus atsako — nežinau, nieko negaliu suprasti, ar čia tik prasidėjo ar jau pasibaigė ceremonijos. Toks ceremonijų įvairumas ir žmo-

nių bei dvasiškijos nuolatinis besišvaistymas po šventynę — ten ir atgal pašaliečiui nebesuprantamas.

Kuomet šiandien visiems sevillečiams didelė šventė ir puota, aš likau be pietų visai. Visos valgyklos prisigrūdę — nėra vietų. Užėjau užkampiausią „Munchen“ — grynai ispanišką restoraną garsiaame Pasaje di Oriente. Radus kedutę, atsisėdau prie stalelio, bet pietų nesulaukiau. — Vienas patarnautojas alsuodamas nešioja alų aplinkui, o alkani žmonės lai palaukia. Palaukus suvirš valandą nuo pirmos iki po dviejų (kaip prieš pirmą ateini, pietų negauni — dar nepagaminti, liepia palaukt) ir net nedasiprašius, kad bent lėkštę atneštu ir menų, išėjau.

Pakeliui viešbutin nusipirkau čekoledos plytelę ir dar pamėginau užeit į kelias Cafe, kur mačiau moterų bežinant. Paprašiau bent sūrio su duona gabalėli. Neturi nieko užsikąst. Tad vienos kavos ir vyno stiklelį išsigėrus ėjau viešbutin čekoliados užsikąsti. Vakare, einant gult, gal gausiu kavos su toastu viešbutyje. Bet šiandien nei tu prancūziškai sukalbamų damų čia nematyti, nei kambarys mano neaptvarkytas. Visi tur būt švenčia. Eisiu švęsti ir aš, kiek kambaryje pasilsėjus. Mat ir su pinigais prisieina pabadaut Sevilleje.

Beje, šiandien iš katedros užėjau į Turismo biūrą. Padavė man Jūs prisiųstą „Literary Digest“. Labai Jums ačiū. Sužinojau, jog pas Amerikos konsulą nereikia malduotis, bet reikia vien nueiti pas Goblerno civil pašportą parodyt, kad

savo antspaudą pridėtų. Labai mandagiai priėmė (pas ji patį nebuvo, tik jo kanceliarijoj ir rekomendacijos laiško nerodžiau). Pašportą aprūpino ir dabar be užsimaldavimo galiu po visą Ispaniją važinėti per visą metą. Metui pasibaigus, reikės iš naujo užsimalduoti. Labai mandagus čionais oficialai. Pirma negu parodžiau pašportą, senor'as paprašė atsisėsti, mandagiai paduodamas kėdę. Ne taip, kaip Amerikoje ar seniau Lietuvoj.

Po Velykų po bulių galėtinių ir ferijų — kermošiaus trauksiu iš Sevilės su visu kraičiu. Kankynė čionais be kalbos ir be restorano viešbutyje.

Bevaikščiūdama po miestą sutikau vieną bendrakeleivę nuo Magallanes'o. Paklausiau, kaip jai patinka čionais. „It was the most foolish thing to come here this time of a year“ — ji atsakė. Ir ji nerandanti, kur papietauti. Ji centre miesto gyvena viešbutyje, pasirūpinus kambarį š anksto dar Amerikoje. Bet toloka pareit, o kitur nerandi valgyklų arba, radęs, neitelpi, kaip kad aš neitilpau. O tiek čia manęs, ir tiek daug tereikia!

Gal ir Velykas prisieis taip prašvesti — su pasninku.

Na, aš visgi jaučiausi laiminga, turėdama jaukų kambarėlį, kur bent galiu ramiai pasilsėti, sugrįžus iš savo ekskursijų po triukšmingą miestą. Triana viešbučio šeimininkė, senora Diaz man pasakojo, kad tą pačią naktį po mano atvykimo čionais, su didele širdgėla turėjus atsakyti vietą dar daugeliui turistų. Bet vieną ispanų

— 117 —

šeima nieku būdu negalėjus atstumti. Atvykę jie jau po 2-jų nakčia. Visi taip susinervavę buvo, nerasdami niekur sau patalpos, jog turėjus jiems užleisti nors laukiamame salionėlyje pernakvoti kedėse. Senorui, tos šeimos tėvui prisiję ir gydytojas tuojaus pašaukti, taip blogai jis jautėsis, o paguldyt nebuvo kur. Ryte po tokios nakvynės, jie savo automobilu išvažiavę namo, palikę visas Semana Santa iškilmės Sevilėje.

* * *

Sevillės Didžiosios Savaitės visas iškilmės nei nesikėsina smulkmeniškai aprašyti. Vien stambesniais bruožais apipiešiu ta garsiąją Semana Santa

Prisižtūrėdamas puošniausiom ispanų stovydom, nešiojamom po miestą procesijose, pastebi, jog čionais menas bei pamaldumas glaudžiai viens su kitu jungiasi. Bendrą vaizdą gražiausiai paivairina brangūs stovylų parėdai, taipgi penitentų argu atgailaujančių asmenų keisti rūbai su aukštom kepurėm, dengiančiom veidus. Mano nauji pažįstami ispanai tvirtina, jog Sevilėje per Didžiąją Savaitę apnešioja po miestą trisdešimts šešias šv. Panelės išpuoštas stovyklas ir penkiasdešimts keturias Kristaus Kančios. Tie brangūs skulptūros paveikslai — tarpe daugybės gėlių bei žibančių žvakių, kaip nelygų milžinai — altoriai vadina mi „Pasos”.

Dideles iškilmės Katedroje nesunku išivaizduoti, nors čionais ir pats karalius su visa šeima,

gvardija bei aukščiausiais valdžios vyrais dalyvauja. Maždaug visose Katedrose panašias apeigas galima pamatyti. Tačiau „Semana Santa“ Ispanijoje turi tokį nuosavą tautinį atvaizdą, kuriam panašaus nėra, regis, visame pasaulyje.

Jau nuo 15-to šimtmečio ispanai Didžiąją Savaitę švenčia, taip sakant, išorinėm — už bažnyčios sienų iškilmėm, ir toji procesijinė dvasia išsivystė žmonėse su geriausiom pasekmėm. Nepaisant minios triukšmo šiais atvejais, vėžiukų, žuvyčių bei palmų riešučių pardavinėjimo procesijų žiūrovams, Ispanijos žmonių sielose glūdi giliai išsąknyjęs gera ypatybė, atatinkama tikybiniam idealui. Andalzuose ypač, pro tas kaip ir stabmeldiškas manifestacijas aiškiausiai ryški gilus tikėjimas, pamaldumas bei entuziazmas. Kūliausių kaimelių brolijos stengiasi kas metas puikiausiai aptaisyti savo stovyklas toms iškilmėms. Kiekvienoje jų procesijoje eina būriai basų maskuotų penitentų, kurie gyvenimo vargų, nelaimių prispausti, darė įžadus su kupina tikėjimo bei vilties širdžia. Pats jų vaizdas atrodo kaip ir gryniausio sielos pamaldumo giesmė.

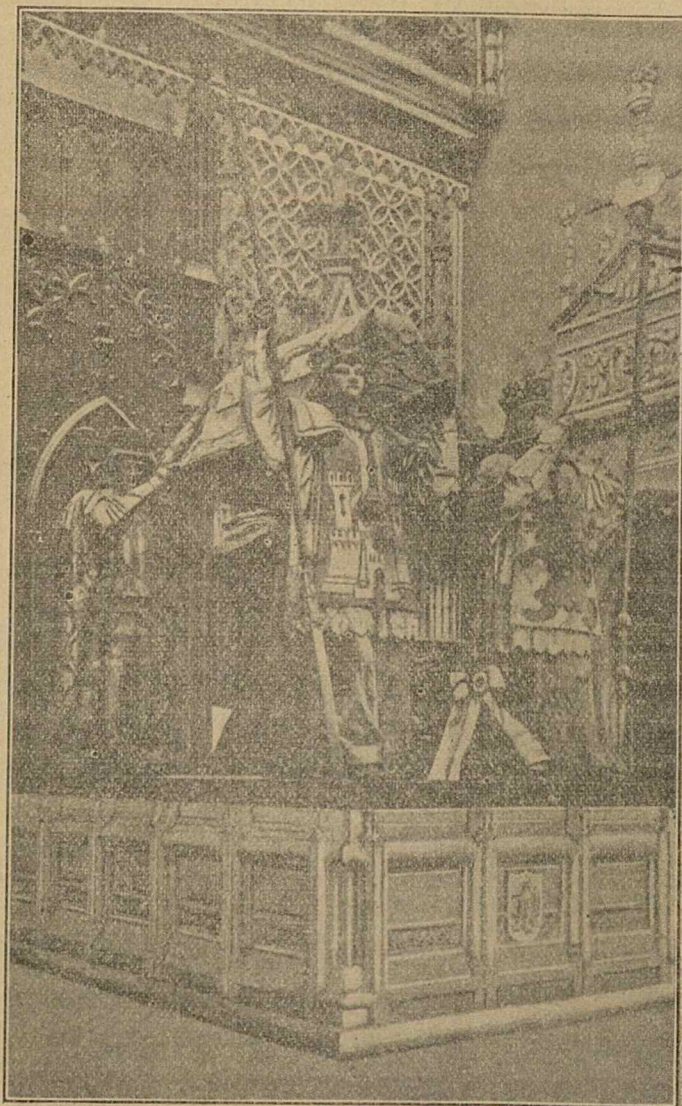
Tikybinį atvaizdą gyvai papildo tradicijiniai paminklai su istoriniais bei legendiniais ruožais. Ir visa tai sudaro naują, jaudinančią atmosferą. Užvis stipriausiom istorinėm tradicijom pasižymi daugybė brolių, isikūrusių 14-tame ir 15-tame amžiuose prie Gildų ir kitų. Stebūklų ar pasakų poetinė tradicija, apsiaučianti sulyg žmonių supratimą tuos nešiojamus „Pasos“, bežygiuojančių paskui tuos paveikslus atgailaujančių dideli

— 119 —

skaičiai—visatai palieka žiūrovo vaizduotėje liūd-
na, išdidų ir neišdildomą reginį. Netruksta ir
juokingų bruoželių tose procesijose, pavyzdin,
kaip išdaviką Jūdą akmenuoja, kaip Kristaus
kankintojus vaikai obija „žydais galvažudžiais”.
Nepamirštas nei Pilotas, kuris iš baimės netekti
aukštos vietos pasmerkė Išganytoja.

Nesilpniau atsipiešia tikyba ir jų aukso gady-
nės skulptūroje. Valladolidas imponuoja savo
gausiom June'o ir Hernandez statulom; Murcia
— Salcillo „Pasos'is”; Malaga — savo Mirštančių
Kristum Mena darbo. Sevilė gi figuruoja visa
didžia nuosava mokykla — dailininkų Montanes,
Mesas ir Roldanes, Astorgas ir Cornejos, taipgi
Cepadas bei Hita del Costillo tvariniais.

Tuos brangius skulptūros paveikslus Didžiojoji
Savaitėj artistišakai dabina ir puošnūs aksomo
parėdai, išsiuvinėti aukso bei sidabro marginiais.
Siais papuošalais vyrauja andaliuziečiai kurie
ypač mėgsta savo Madonas kuogražiausiai bei
sumaniausiai aprėdyti. Tokie adatos, vašelio
ar virbalų įsdirbiniai irgi turi savo istoriją. Se-
villiečiai tvirtina, būk baroque draugijų stiliaus
siuviniai buvę nustelbti paskiau renaissance'o
madomis. Tačiau tuose Sevilės rankų darbe-
liuose nūnai sunku būtų atskirti minėtos mados,
kadangi stovylų parėduose jos taip mišriai susi-
pynę ir, be to, dar žymūs byzantenu bei gotų pa-
vyzdžių priemaišiai, ypač išsiuvinėtuose apsiaus-
tuose. Tų gadyinių stiliai aiškiai matosi aukso
vainikuose, lazdose, urnose bei kandelabruose.

Paminklas Kolumbui Sevillēs Katedroje.

Vyriausias gi Semana Santa procesijų gaivalas tai patys Ispanijos žmonės. Jie nevien tas gražias iškilmes rūpestingai puošia, bet ir patys visa širdžia veikliai jose dalyvauja. Tam tyčia jie organizuoja savo draugijas, kurių uždavinys — papuošti stovyklas ir panešioti miesto gatvėmis. Tame darbe jaučiamas malonus naminis ryšys procesijų rengėjų tarpe. Kiek tai naktų be miego praleidžia šaltoj senoj šventynėj tie, kurie aptaiso stovyklas, žvakes, kaišo gėlėmis, apgal vadamai visus puošos dalykus iki smulkiausio blizgučio, kaspinėlio; o vėl tie „pasos'ų“ nešiotojai... Kokių tikiybinių jausmų vedami apsiima geriausiais norais kiloti ant savo pečių tas sunkias struktūras kaip ir milžiniškus altorius, žygiuodami šiurkščiausiais kankinančiais gatvių brukais ir liedami prakaitą! Ar toje torturinėje esenoje negalima nepastebėti tobulos ruošos lyg-svarai išlaikyti.

Kai tuos altorius neša, stovylos juose atrodo lyg gyvos esybės ir, tarsi, pačios savaime juda — lygiai, ritmingai, liedamos savo glamonėjančiomis rankomis ar apsiaustais namų balkonus, žydinčiom gėlėm bei palmom išpuoštus. Juk nešioja procesijose mažus altorėlius ir Lietuvoje, — daug kartų pati mačiau. Dažniausiai keturios merginos neša vieną altorėlį ir kelios eina paskui, kad, pirmoms pailsus, kitos galėtų jas pavaduoti. Ir tai tik aplinkui bažnyčią rato tolyje. Tačiau koks skirtumas tarpe mūšikių ir Sevilės paveikslų nešiotųjų eisenose! Pas mus tie maži, rūtom, bijūnais ar jurginiais apkaišyti altorėliai procesijose

— svyruoja, linguoja, šlubuoja, net liūdna i juos žiūrėti. Ševillėje gi didžiulės sunkiausios figūros ant milžiniškų papėdžių paremtos ir aukštai iškeltos žmonių pečiais, daro ispūdį lyg karaliai, kad visoj savo prakilnybėj žygiuotu nenuilstamai ilgiausiomis, aštriais akmenimis brukuotomis miesto gatvėmis. Toli dar mums iki ispanų susiklausymo, mankštos bei tvarkos!

Andaluzijoje matosi draugijose du labai charakteringi reiškiniai: — vienas porcesijų dalyviuose, kitas žiūrovuose. Pirmieji vadinami „nazarenais“ argu penitentais dėvi ilgas dažniausiai juodas, baltas ar lelijavas tunikas, perjuostas plačiais, iš palmų nurazgiotais diržais, apsiavę sandalais ar lengvais pantapliais, užsimovę smailas sieksnines kepure su maskom. Kolei atgailauja dar, jie nešioja šiurkštų drabužių ir dažniausia vaikščioja basi. Po atgailos jau jie pasi-puošia brangiom spalvuotom tunikom, atatinkama avaline ir kepurėm, nors tokios jau mados kaip pirmieji, — ir neša kiekviens po užžiebtą ilgą žvakę, atrėmę į savo šoną aukščiau liemenių. Nakties tamsoje tie „nazarenai“, maršuodami poromis lėtai paskui savo artistinius altorius (pasos'us) labiau primena kokius keistus vaidy-las, negu gyvus žmones. Kiti procesijose „nazarenai“ panašioj tvarkoj neša savo draugijų ženklus bei vėliavas.

Procesijai beeinant, iš tarpo žiūrovų pasigirsta giesmių melodijos — liūdnos, malonios. Tom giesmelėm argu „saeta“ garbinama savose stovylose iš eikštą Kristų ar Jo Motiną. Jos susta-

— 123 —

tytos pačios liaudies poetų jausmais ir labai gražiai skamba. Sevilleje, pavyzdžiui, dažnai vakarinėse Semana Santa procesijose tekdavo išgirsti sekanti giesmė:—

„Jesus del Gran Poder“:

„Donde va, Hermoso clave,
canunando er guen Jesu;
tre veses te vi cal
ya no puedes con la cru
siendo tu del Gran Pode“.

Lietuviškai maždaug tie žodžiai reiškia:

„Kur eini taip nekaltas
brangus Jezau, kad būti nukryžiuotu;
tris kartus mačiau Tave puolantį,
po Kryžium, kurį Tavo jėgos taip skaudžiai išmė-
gino,
nors Tu esi visagalis“.

Tom „saetas“ žmonės pritaria su didžiausiu pamėgimu bei entuziazmu. Ir šioji iškilmų dalis bene bus gražiausias Semana Santa iškilmų bruožas andaluzuose.

Balandžio 18-a d.

Kaip matote iš datų, nespėju kasdien parašyti ispūdžius. Jų begalės, per dieną nuvargstu po akmeninį bruką besidaužydama, vakare — sugrižus viešbutin, nėra geros šviesos, nei jėgų. Issigėrus puodelį kavos, reikia vien kopti lovon ilsėtis. Be šviesos nėra kaip nei ispaniškai pasimokyti, o be tos kalbos žmogus čionai nebylys esi.

Užvakar, pasiuntus Jums ilgesnį laišką su atvirutėm, išėjau dar vakarinių procesijų pamatyti. Sakė pats karalius su karaliene jose dalyvausią.

Nuvažiavau pas garsų Tabako pabirką, iš kur turėjo tos procesijos prasidėti. Pabrikas nepanašus į jokia dirbtuvę. Tai puikus buvęs karališkas rūmai arti puikiausiu viešbučių — Alfonso XIII ir kitų panašių. Žmonių plazoje radau nedaug, tad nuvažiavau palei katedrą, kur daugiausia triukšmo esama šia savaitę. Ir tą vakarą čia triukšmo, klegėsio buvo kur kas daugiau, negu palei Times Square New Yorke prezidento rinkimų naktį.

Insimaišius minioje, dairausi kai nebylė ir tēmiju minios nuotaiką. Palei visas kavines, — o jų čia be skaičiaus — apsėdę kedės prie staliukų geria vyną, alų, kai kas kavą. Gatvėje priešais Katedrą pilna kedžių, tik mažas takelis procesijai paliktas. Bet, kad ir jo nieks nesaugoja, tad pardavėjai vėžių, kokių ten žuvyčių, sardinkų, re-

šutų, pyragaičių, ragazes prisikrovę, švaistosi, rėkauja, garsindami savo prekes ir siūlo sėdintiems žmonėms.

Stai ir procesijos milžinas altorius aukštai iškeltas atnešama. — Dievo Motinos Sopulingos brangiai išpuošta stovyla. Ją lydi panašiai kaip pirmiau mano aprašytose procesijose.

Kiekviena Sevilles parapija stengiasi pralenkti kaimynes parapijas savo stovylų brangiais papuošalais, nešiojamu altorių įdomybe. Minia gi mėgsta visas pamatyti, tad visur ir spiečiasi, kur tik pastebi procesiją ar žino iš anksto, kurioje gatvėje bus nešiojamos stovylos.

Bet seviliečiai ir jų svečiai spiečiasi vien kaip į kermošių ar cirką laukuose. Rėkauja, klega aršiau kaip žydai sinagogoje. Vaikai birbynes rikdo, kiti suaugę vėžiukus lukštena, siurbdami ką nors iš stiklelių ar didelių stiklinių. Kai stovylą pro šalį praneša, vyrai nusiima kepures, pažiūri ir vėl klegasi savo linksmoj draugijoj prie stiklų, bei užkandžių. Kiti pamiršta net kepurę nusiimti.

Inešė su bubnais bei muzika vieną stovylą katedron. Vėliau kitą atnešė su tokiom jau ceremonijom, prie tokio jau klegėsio. Triukšmą bei riksmą papildė besikrajojančių viršų aeroplanų ūžimas.

Jau porą valandų stoviu, besidairydama, ar nepamatysiu karalių Alfonsą su jo žmona. Indomu buvo patirti, kaip minia juos sutinka, tad kantriai laukiau, nors nuo ryto nevalgius — niekur negalėjau išisprausti.

Viskas ir visur užimta belaukiančių. Kiti bilietelius valgyklon turi išsiėmę visai savaitei, bet ir tie nepritelpa. Na, tiek to — by tik daugiau ką paregėti. Tačiau jau ir kita valanda prabėgė, o karalius kaip nematyt taip nematyt. Et, palikus jį Dievo globai, nuėjau save gelbėti nors koku užkandžiu.

Toli toli siaurytėm vingiuotom gatvelėm eidama, žiūrių parašyta Coca Cola. Pamaniau, gal bus amerikoniška užėiga ir nors duonos riekelę ten gausiu su Coca Cola. Inėjus vidun, radau tik vieną belaukiantį vakarienes. Džiaugiausi. Tačiau, kol atnešė valgi, prisi jo ilgokai čia pasėdėti.

Ir tai gera, nors kojos pasilsėjo. Mat čia toks jau keistas paprotys šioje savaitėje, jog, kol valgykla pilna neprisigrūdžia, nieko negausi. Paskui suskaičiuo kiek žmonių ir, turbūt, kai neturi į valias pasigaminę, viską atliešia, atmiešia.

Sriuba buvo kai vanduo, uždaryta aliejum. Zuvis šalta, špinakas ir turbūt atskiestas. Vien duona žmoniškai iškepta. Ant pabaigos atnešė mažytę žalia bananą užsigarduoti. Vyno duoda, kiek nori ir greit atneša. Bet su valgiu tikras vargas šią savaitę ir ateinančią taip būsią.

Mat ir šiemet atvyko karalius su šeimyna į Didžiosios Savaitės iškilmės. Bulių rungtynės per Velykas, o po Velykų — Feria, nelygu kermošius ar paroda Lietuvoje. Visur ir karaliai dalyvauja. Prie to gi Ibero — Amerikinė paroda. Suprantama, jog nevien svetimėnui turistai, bet ir iš visos Ispanijos svečiai užplūdo neperdidelį Sevilės miestą.

— 127 —

Minėtame gi restaurane, kaip visus stalus apsidėjo išimtinai ispanai, tai tokio lermo niekur nebuvau girdėjęs, — net New Yorko Savarineto restaurane per pietus.

Prie mano stalelio, pasiprašę pirma mano leidimo, atsisėdo portugalų šeima iš Lisbonos — vyras su pačia ir jų dvi gražios juodakės dukrelės, juodom garbiniuotom kasom dryksančiom per pečius iš priešakio. Jų tėvas kalbėjo mažumą ir angliškai. Linksmi kartu papietavome, tartum seniai pažistami, lengvai apsikeisdami savo nuomonėm bei kritikom Sevillei adresu, jų tėvui tarpininkaujant. Jie mane atrado begalo laiminga, jog savo viešbutyje gaunu rytais bei vakarais kavą su pienu ir dargi pan tostado — padeginta duona. Kur jie apsistoje toli namiestyje, vien tik mažų kambarių visai šeimai turį tenkintis. Nei pusryčių, nei kitokių užkandžių tenais neduoda. Ir šiandien, girdi, pirmą kartą radę progos restaurane prie stalo atsisėsti ir pavalgyti. Tiek jie privargę, skundėsi, tokiais nepatogumais, jog tuoj po Velykų — nelaukę nei Ferios — grįšią atgal Lisbonon. Atsisveikinom lyg geriausi draugai, linkėdami vieni kitiems laimingų kelionių, pasisekimų. Kokie nuoširdūs žmonės, o inteligentai ir turtingi — matyt iš visa ko. Tai ne Jiggs'ų tipai.

* * *

Pasidrūtinus daugiausia duonele su vynu ir šalta zuve — kiti valgiai šalti neskanūs buvo, — gūrinu ieškoti vežiko, kad parvežtų viešbutin. Po devynių jau buvo ir begalo privargus jaučiausi.

Girdžiu, kur tai žmonės pliauškina, ploja. Sustoju, — vėl pliauškina ir šaukia: „viva el rey viva la reina!”

Kurgi tie karaliai, žvalgaus šaligatvyje, nes nematau nei policijos, nei karaliaus gvardijos, nei šiaip kareivių, nei tinkamo šalies valdovui vežimo?... Paklausiau praeivių.

— Gi ana, girdi, eina greta, — žmogus rodo į juos pirštu.

Ir netrukus būrys su karaliais isukagatvelėn, kur aš dairausi vežiko. Eina abu pėsti viduriu gatvės, žmonės, paskui juos sekdami, šaukia vivas tai karaliui, tai karalienei. Iš balkonėlių žiūrovai irgi šaukia vivas ir pliauškina delnais. Insimaišiau ir aš minioje ir lydėjau karalių su jo žmona, šūkaudama jiems vivas kartu su visais.

Stebėjau, kaip arti prie Ispanijos monarkų galima prieiti. Vos keli policistai saugoja, kad žmonės karaliams ant kulnų neliptų, ar iš priešakio kelią neužkimštų. Tačiau tos kamšos čia nei nebuvo.

Karalius su karaliene beveik kas metas Didžiojoje Savaitėje pėsti gatvėm vis aplanko miestą. Žmonės prie to pripratę ir be stumdymo juos gražiai visur sutinka.

Karalius buvo apsitaišęs karališkai su admiroliška kepure, papuošta didele balta strauso plunksna. Karalienė gi juoduose parėduose su juoda mantilija ant galvos, einanti tarpe dviejų savo damų, atrodė lyg paprasta Ispanijos senora.

Tokiame parėde karalienė Viktorija ir jos dukters atėilavo katedron kartu su karalium klau-

— 129 —

syti iškilmingų mišių Didžiamjame Ketvirtadienyje, Penktadienyje ir Seštadienyje. Ateidavo jie katedron pėsti iš Alcazar rūmų — su puošnia savo gvardija raudonose uniformose.

Juos pasitikdavo pas duris su baltu baldakimu kardinolas, vyskupai, miesto aukščiausi valdininkai ir, kaip visuomet, žmonių būrelis pačioj bažnyčioj. Kardinolui karalius pabučiuodavo žiedą. Bet kitus kokius tai aukštus dvasiškius, pasirėdžiusius raudonai, mačiau bučiuojant karaliui ranką. Visų tų ceremonijų neišpasakosi—užimtų daug laiko.

* * *

Bendrai sakant, stebėdavausi, beradus mažą būrelį žmonių katedroje, kardinolui pamaldas belaikant su didžiausia pompa ir šalies valdovams dalyvaujant tose pamaldose. Taip, penktadienį įėjau katedron, dairausi,—rodos tuščia, tik vidury šventynės abiem šonais didžiųjų altorių žmonių būreliai stovi ar klūpo. Apsižvalgius, atsiklaupiau vienoj didelėj koplyčioj, kur pamačiau žvakes žibinant ir keletą besimeldžiančių moterų. Maniau čia bus mišios. Bet girdžiu lyg iš kažin kokio tolio ateina balsai, — gieda kur nors. Nekreipdama dėmes, nes maniau gal tai gatvėje kokie giesmininkai psalmes niūniuoja, atsisėdau kedelėn ir laukiau pamaldų. Vėl girdžiu chorą,—tarsi kur tai toli.

Nusibodus laukti mišių koplyčioje — (koplyčia, kaip šv. Pranciškaus bažnyčia New Yorke, o ji pačioj katedroj), — einu aplinkui milžiniškos

šventynės altorius, kaip ir kiti įvairūs turistai. Sustoju vidury, kur daugiau žmonių pastebėjau.

Žiūriu, pas altorių daugybė vyskupų ir pats kardinolas sosto. Žemiau jo sosto — dviejose raudono pliušo nepretencijonalėse kedėse sėdi karalius ir karalienė. Toliau truputį nuo jų aplinkų altorių pliušinės kedės užimtos dvasiškių, infantų, karalienės damų, aukštų valdininkų, generolų, etc. Jau kokia valanda kaip pamaldos čia buvo laikomos, o daugelis katedroje, kaip ir aš pati, nežinojom, kas joje dedasi. Tie balsai, kuriuos girdėjau koplyčioje, tai buvo mažų vaikų puikiai išlavintas choras.

Po Mišių, pernešant Švenčiausią karetan, dvasiškiai, karalius, karalienė su savo entourage, aukščiausi puikiose uniformose miesto valdininkai bei karaliaus gvardija ir mažų vaikų choras teėjo procesijoje. Žmonės vien žiūrovais bebuvo.

Po visų ceremonijų karaliai, vadovaujami dvasiškijos bei gvardijos, išėjo per kraštutines šv. Kristopo duris priešais Kristopo Kolumbo milžinišką paminklą argu karstą.

Per tas duris šiaip žmonės nevaikščioja. Vos spėjo karalių išlydėti iš bažnyčios, tos durys tuoj uždaroma ir užrakinama. Per tas jau duris karaliai katedron ir įeina. Kaip veik jie su dvariškiais užima savo vietas pas altorių, vėl Kolumbo duris užrakinama. Kitos visos durys šventynėje būna atdaros per dieną. Stebėtiniausia man atrodė, jog po tokių ilgų pamaldų karaliaus šeimyna pėsti parėjo iš katedros savo Alcazar'an, nors ir netoli. Tokios demokratijos valdovų sferose nemačiau nei demokratiškiausioj Amerikoj...

— 131 —

Pas katedrā lauke visuomet karaliu pasitinka žmonių būriai, šūkaudami „viva el rey, viva la reina“. Karalienė atsako jiems graciosiškais galvos linkčiojimais su malonia, prielankiausia šypsena. Karalius gi — karališkai, pridėdamas dešinę ranką prie kepurės. Jis dar su savo charakteringa karaliaus Alfonso šypsena nusviedžia ir kaikoki savo charakteringą samojų. Minia juokiasi, pliauškina dar garsiau ir gausiau. Ir taip arti žmonės savo karalius apjuosia! Nei už virvių, nei už tvorų — čia jau apspite, pagarbos atstume lydi karališką šeimą ligi pat Alcazar'o, linkėmai klegėdami, tarsi šiaip kokių žymų, brangu savo svečia susilauke. Lietuvoje nemačiau nei ministerius bent panašiam atstume tarpe šiaip sau žmonių, ne didikų.

Didžiojo Penktadienio procesijos vakare buvo iškilmingiausios. Pats karalius su žmona ir visais didikais bei puošnia armija jose dalyvavo. Jos tęsėsi iki 2-rai valandai nakties. Tačiau minia po senovei triukšmavo, tik dar garsiau kaip kitais vakarais. Bet protarpiais buvo girdėt iš tos minios ir liūdnos, meliodingos giesmės nukankinto Kristaus garbei.

* * *

Buvau pradėjus rašyt ispūdžius, bet išeina lyg išspausta — nesiseka. Aplankiau Alcazar'a ir jo sodus, kokių nei sapne nesapnavau.

Alcazaras šiemet paliko atdaras publikai, ir karaliams jame begyvenant. Toks karaliaus Alfonso buvęs noras (kai kas sako — fantazija), taip

Jis ir isakė. Nusipirkus bilietą rūmo biūre, einu per Alcazaro kiemą ieškoti ieigos sodan. Kieme stovi keli puikus automobiliai ir keletas sargybinių uniformose stovi ar vaikščioja tolokai nuo viens kito. Svaistosi ir apie tuzinas turistų, — visi laukia žingeidžiai, — kas važiuos? Netrukus iš rūmų išeina jaunas karininko uniformoje karaliaus vyriausias sūnus — tikras tėvo atvaizdas, taip į jį panašus. Karaliūną lydi senas generolas, jo dėdė. Abu greit išėdo automobilin ir nuvažavo, kariškai salutuodami žiūrovams — nedaugiuui tame kieme mums turistams ir sargybai. Už valandėlės iš rūmų pasirodė karaliaus dukters ir karalienė su kokia tai dama. Visos juodai ir juodom mantilijom ant galvos apsitiesiusios. Mat visa Ispanijos karaliaus šeima dar gėlavą tebenešioja po karalienės Kristinos — Alfonso motinos mirties. Tos didės ponios, susėdę be didelių ceremonijų joms paruoštan automobilin, irgi nuvažiavo. Buvo tai antra valanda po pietų, tai turbūt jie grynų oru pakvėpuoti išvažiavo po ilgą katedroje pamaldų tą dieną. —

Ir vėl nerandu žodžių išreikšti savo nuostebą. Čia karalaitis, čia karalienė su dūkroms. Mes gi stovime jų rūmo kieme, arti jų vežimų ir nieks mus iš čia negainioja ar nors pamoja toliau pasitraukti! Karalienė Viktorija dar mus savo malonia šypsena apteikė, išvažiuodadma, — tarsi čia mes — pašaliečiai būtume šeimnininkai, o ji tik svečias. Vienos keistenybės, Künigėli, toje Ispanijoje. Man atvykusiai iš demokratinės respublikos ir neperseniai gyvenusiai savo respub-

likinėje tėvynėje, toks Ispanijos valdovų žmoniškumas tiesiog nesuprantamas — lyg sapnas. Juk, ar išdrįstų kas nors pašalinis mūsų gimtinėje, kad ir netyčia užklysti prezidento sodelin?... Ka čia daug ir kalbėti. Rodos, nemiegodama vaikščioju po tą Seviliją, o vis abejoju, ar iš tikrųjų tik nesapnuoju.

Insile dau kokiais tai artistiniais, romantiniais laiptų laiptais į Alcazaro sodą. Fontanos tryška, ežerai, ežerėliai su lazuliuotais dugnais bei kraštais, nematytos gėlės, neregėti medžiai apšvynioję žydinčiom radastom iki pat viršonių. Tos radastos išsikeroję po šakas ir nusidriekę vainikais, girlandomis žemyn. Beveik visos palmės taip apsikaisę žydinčiom radastom įvairiausių spalvų. Kas žingsnis, kas žvilgsis — nauji gamtos bei žmogaus rankų stebūklai. Medžiai pilni čiulbančių paukštelių.

Apelsinų medžiai pilni kvepiančių žiedų ir nunokusių vaisių. Pamaniau gal tyčia — nūnai parcdos metui — tie medžiai iškašyti išnokusiais savo rūšies vaisiais, kuomet dar tik žydėjimo sezonas. Ne, tai tyčia palikti nuo pernai apelsinai — sodų pagražinimui. Valgyt jie netinka — prarūge, bet ant medžių, ypač tarpe žiedų gražiai atrodo.

Tokių medžių mačiau pilną Katedros garsų. Apelsinų Patio, Verbų šventėje. Kiti aukšti medžiai tarsi vienas didžiausias buketas raudonų žiedų. Eukaliptai, ciprisai, daktelių palmės, pipirų medžiai (na, ir atsidūriau, kur pipirai auga!...) puošniausios magnolijos, pušys, eglės.

įvairiausių rūšių — baltos, geltonos bei ružavos akacijos, kaktusų kaktusai, — kas ir išskaitliuos tuos keisčių keisčiausius augalus, gėlynus ir visas kitas to sodo grožybes!

O dar tie mauriški suolai, suoleliai, įvairiausių spalvų lazuliniais išmarginti, tarpe gėlynų, žaliu-mynų, palei šniokščiančius fontanus, — rodos vai-kščioji it Jieva po rojų ar vien tik sapnuoji.

Marijos de Padilla — don Pedro pačios gražuolės maudynė — didelis purcelėnuotais kraštais ir dugnu prūdas nūnai vien vandeninės lelijas temaudo ir visų akis vilioja į save.

Netoliese — Karolio V. paviljonas, apsiaus-tas žydinčiais pomarančiais. Kiek jau amžių jis čia stovi rodos, saugodamas savo senose bet puoš-niose sienose praeities paslaptis! Visą suglaudus krūvon, ka pastebėjau Alcazaro soduose, verta buvo Sevilien atvikti, kad ir vien tik tuos sodus pamačius.

Bevaikščiodama po karališkus sodus, pusėti-nai privargau saulės kaitroje. Tačiau, nenorėjau grįžti viešbutin, neaplankius paties Alcazaro. Jojo struktūra mauriško stiliaus, visai panaši, sakoma į buvusį maurišku karalių rūmą, ant ku-rio griuvėsių dabartinis Alcazaras stovi. Rūmai pralėta re-tauruoti keturioliktame šimtmetyje Pedro ziauriojo rūpestingumu. Po to Juan'as II daatatė to triobesio dalį, kuriame Izabellė Ka-talikė ištatė karališkąją koplyčią ir eilę kamba-rių antrame aukšte. Vėliaus Karolis V. apsi-gyvenęs Alcazare ir čia apsivedęs su gražiaja Portugalijos Isabelle, nemaža prisidėjo prie

— 135 —

rūmų pagražinimo. Puošniausiame Ambasadorių salione (Salon de Embajadores) įvykę tos jungtuvės. Tasai salionas su mauriškom mozaikomis, freskais, murmulo mezginiais, kandelabrais — tikrai vertas karališkų vestuvių.

Patios'ai su fontanom, gėlėm, įvairiausiais mauriškais marginiais, rodom, vienas už kitą gražesnis. Kelis jų perėjau, apžvalgiau. Sugrįžti atgal, tarsi vėl ką tai naujo juose matai. Žiūrėk nežiūrėjęs, o tu visų gražnos margumynų neatsiminsi — netelpa vaizduotėje. Kai kas tvirtina Patio de la Monteria esant gražiausia.

Rasi tas patio delto labiau patraukia į save turistų dėm, kad su juo surištas padavimas. — būk tai Pedro žiaurusis nužudęs čia savo pusbrolių Don Fabrique'ą, Santiago didį meistrą. Patio de las Doncellas, Patio de las Munecas tiek jau turi žavėjančio grožio, kaip ir Salon de Carlos Quinto, Salon de Embajadores ir visa kitkas šituose fantaziniai — pasakiškuose karalių rūmuose.

* * *

Mačiau Katedroje Didį Penktadienį visą karaliaus šeimyną — visai arti — pirmoj eilėj palei jų altorių buvau. Procesioj, Kristų į karstą lydint, ėjo vien karalius, karalienė, visi infantai, dvariškiei kunigaikščiai, generolai, miesto vyriausybė ir visi aukščiausie dvasiškiei, taipgi karaliaus gvardija; žmonės vien buvo žiūrovais.

Didžiojo Ketvirtadienio vakare aš išimaisčiau į būrį žmonių, sekančių paskui karalių ir karalienę. Monarkai dalyvavo pėsti procesijoje, paskui pėsti vaikščiojo gatvėmis jau be jokios savo gvardijos eskorto. Aš ir buvau tik už jų pečių.

Siandien nuvažiavau su kelioms moterims iš šio viešbučio parodos pamatyt. Mačiau, taip sakant, tik paviršutiniai, nes ne vienos dienos apžvalga. Be to, su būriu vis taip išeina. Atsilieka, pasimeta ir vieton parodą apžiūrinėt, gaudai savo kompanija.

Pavargę, paskui nuėjome restoraną — dar net prieš valgio valandą, kad pritilptume. Išsėdėjome tenais tris valandas. Viskas pusžia, nedavirta ar šalta. Lauki, lauki, nesulauki, kol kita valgi atneša. Po trijų aš jau nelaukiau to užkandžio pabaigos. Atsiprašiau kompaniją ir išėjau. Saulė plikyte plikina, nėra nei vežiko nei automobilio — visi užimti.

Ilgai ilgai paklaidžiojus po parodos sodus pilnus rožių, palmų, apelsinų, aplipusių vaisiais nuo praeito rudens, fantastiškiausių fontanų, trobesių paviljonų, tiltelių etc., nuvažiavau į kelias bažnyčias palankyti Kristaus karstų. Kur neužeini — pilna žmonių randi. Daugiausiai ispanai meldžiasi būreliais, — po kelis, greta suklaupę, kalba bendrai maldas. Vieni kalba, kiti grupelėje atsakinėja. Taip jie kalba ražančių, litanijas ir apeina stacijas. Tačiau kitiems maldininkams jie neklindo melstis — taip tyliai, — tik jų grupei girdint.

sau bendrai meldžiasi. Ateina kariuomenės dalys. Jie pasimeldžia stovėdami koki pusvalandį. Atmaršuoja pas bažnyčios duris kitas būrys ir tuč tuojaus iš bažnyčios išeina jau pasimeldę kariškiai su savo apicieras, o įeina nauji. Ir taip nuolatos.

Kiek gėlių, kiek puošos sudėta apie Kristaus karstą auksu žėrinčiose bažnyčiose! Rodos Sevilės parapijos šiais papuošalais stengiasi viena kitą pralenkti. Bet gėlėms Seville begalo turtinga.

Katedroje karstas užvis brangiausiai įrengtas. Keliais aukštais gėlėmis bei auksuotos gražylos jį puošia. Čia žmonių mažiau kaip kitose bažnyčiose. Turistai, kaip visuomet, vaikščioja, iškėlę galvas, studijuodami architektūrą, begraibydami žineles iš turizmo vadovėlių. Ir jei Katederoje, net karaliams atėjus į pamaldas, mažai žmonių susirenka, anaip tol nereiškia jų tikybinį atšalimą. Seviliečiai turi tokią daugybę puikiausių bažnyčių, kur jie ramiai gali melstis. Ir visos tos bažnyčios būna pilnos šventadieniais per pamaldas. Katedrą, matomai, jie palieka turistams apžvalgioti.

Pasivaikščiojus po milžinišką parodą, kurią šiandien nepajėgiu aprašyti, aplankius keletą bažnyčių, pasigavau taxiauto ir liepiau parvežti viešbutin Triana. Toliau jau būčiau nepajėgus vaikščioti.

Sugrįžus po keturių išsitiesiau lovelėn ir tuoj užmigau. Pabudau iš sapno šlapia, lyg išmaudyta. Vakare atėjus tarnaitėi sutvarkyt kambarį, mat tokia daugybė žmonių, jog nespėja laiku nei kambarių apruošti — išėjau vėl miestan.

Jau buvo visai nejaukliai vėsu. Kaikurios moters ir kailinius dėvėjo.

Pavaikščiojau, paklaidžiojau po tas klaidžių — klaidžiausias mauriškas gatveles, neradus vietos niekur užsikasti, grįžau viešbutin. Pakeičiui nusipirkau pomarančių vakarienei. Atnešė ir kavos puodelį — šalta, bet alkanam viskas gera.

O taip norėjau nors prieš atsigulant ko karšto išsigerti.

Ši ryta aš dar buvau laiminga, kad anksčiau pusryčių paskambinau — kavą atnešti, tad gavau prie kavos ir pieno. Kitiems neišteko. Jau kelinta diena prisiėmą užkandžiais viešbutyje iš savo maišelio misti. Dabar neturiu nei energijos ieškoti mieste valgyklos — vien vargas ir laiko gaišėtis. Jei įtelpi restoraną, sėdėk po tris—keturias valandas ir ką gausi — atlieštą atskiestą, šaltą.

Sevilles miestas tiesiog neprisiruošęs tokią daugybę žmonių priimti ir, jei ne patalpinti, tai nors išmaitinti. Stai pirmos klasės šiandien restorane, kurin nuėjome su viešbučio kortomis — rekomendacijomis... Mes valgome, o aplink mus žmonių — stačių ratas laukia, kada galios atsitrauksime ir užleisime jiems vietas.

Ir taip, veni sėli, belaukdami valgio keletą valandų prie stalų, o kiti po keletą valandų laukia stalų. Kai atsisės, vėl turės laukti ilgas valandas.

Kokia laiko gaišėtis žmonėms iš kitur atvykusiems ir norintiems ką daugiausia per tas dvi savaitis pamatyti! Kita savaitė čia Feria — Kermėšius — tai ir antroji tokia bus kaip ir šita.

— 139 —

* * *

Per Velykas bulių rungtynės. Nenoriu jų matyt, nes po kelis bulius užmuša po žiūrovų akių. Bet Jūs patarėt, tad prašiau, kad nupirktų bilieta.

Tas kosulys naktimis neduoda gerai pasilsėt ir dar labiau jėgas nusilpina. Dieną reikia viską nors naujo pamatyt, o sveikai pasistiprint nėr kaip. Be jėgų — ką gali nuveikti! Nėr kaip rašyti ispūdžiai. Reikia pagalvot ir apdirbti sakinius. O čia, parėjęs viešbutin, tik išsitiest pajėgi. Vakaraie, nors kaip kada būtų galima padirbėti, bet šviesa vos spingsi, o nuo saulės akys baisiai įvargsta. Balta visais kraštais, šviesiai pilkas brūkšnis ir saulė aštri, bloga akims.

Sevilleje greit bus per karšta ilgiau užtrukti, — užteks tų ekekursijų šiuo mano atsilankymu. Daug gali pamatyt, bet prie įvairių sezono nepatogumų maža naudos iš pamatymo.

Standien apipietė, eidama namo iš Katedros, juokinga vaizdelį mačiau San Fernando Plazoje. Tas plecius argu aiškė aukštom plačiom palmėm apjuostas, o po jom suolai. Viduryje plazos — puošni didelė San Fernando stovykla ant aukštos akmeninės plačios papėdės su fontanais. Ant tos papėdės kraštų, nelygu suolų, visuomet giedrioje dienos žmonės susėdę šildosi saulės spinduliuose. Aplinkui San Fernando Plaza — gražus triobėsiai, keli brangiausių viešbučių ir puikus Telegrafų — Telefonų namas, taipgi Amerikos konsulas. Jūdeėjimas čia visuomet gyviausias, o ypač šiuo laiku

pašaliečių turistų be skaičiaus vaikščioja. Ir štai, ant San Fernando stovylos laiptų tūlas senor'as, gražiai apsirėdęs, nusiima batus ir kojines prie visų akių, išsidulkina avalinę, apsišluošto kojas ir vėl apsiauna. Na, kaip sau norite, Kunigėli, tokių keistenybių ir niekur lig šiol dar nebuvo mačius. Indomiausia, jog nieks čia publikoje nesisitebi iš tokio viešo tualetu.

Na, užteks šiuo tarpu. Kaip Jūsų sveikata ir kaip gyvuojaite?

Viso geriausio.

— 141 —

VI.

Balandžio 22 diena.

Lyja, pliaupia šiandien nuo popietės, nēr kas daugiau veikti, kaip vien sėdēt drėgname kambary ir džiovinotis. Sulijo begrižtant iš ekskursijų po miestą ir aplink miestą.

Ryte atsikėlus anksčiau, nuėjau artimon bažnytėlėn, išklausiau mišių ir pirmą kartą po iškeiliavimo iš Maspeth'o priėmiau šv. Komuniją. Pasiskui, viešbutyje išsigėrus kavos, su taxiauto išvykau į seną Italica, kaip sako, Scipiono Afrikanaus įsteigtą dar apie du šimtmečiai pirm Kristaus gimimo.

Vargas, jog nei šoferas nei Italicos vadai — paaiškintojai kitaip nekalba kaip vien tik ispaniškai. Išlipus iš auto, pati viena apvaikščiojau ir išlaipiojau milžiniškas griuvėsių lindynes, koridorius bei levų urvus, kuriuose senovės romėnai laikydavo čionais kruviniems žaislams žmonių pasilinksminimui. Ilguose požeminiuose koridoriuose vien širšės birzgia; nūnai toli laugu buvo eiti, kad nesugiltų.

Rymiški šuliniai tokie pat, kaip buvę gilioje senovėje, tik iš viršaus jie apdengti geležinėm grotom, kad lankytojai besidairydami į griuvėsius, neįpultų. Yra ir požeminiai kanalai — tie atviri. Pasilenkus, žiūrėjau bene pamatysianti juose vandenį. Nežiūrėjau, o dar arčiau kranto lenktis buvò pavojinga.

Iš požemio išėjus, palaipiojau lyg kalnais kadaise majestotinio cirko sienų griuvėsiais. Rodos tuč tuč subyrės po kojų. Bet nesubiro. Daugybė žydinčių gėlių — aguonų, giraniumų, lefkonių, didelių remunių ir kitokių žiedelių puošia Italikos liudnus griuvėsius lyg kapinyba. Neseniai dar čia buvo iškastas Adriano biustas be nosies. Jis nūnai ilsisi ramiai miesto muzėjuje. Gladiatorių salionai, Trajano arka, Romėnų cirko sienojai dar žymesnius pėdsakus rodo tų tirobesių senobinės didybės. Tačiau nejauku po tas urkštynes ilgai dairytis ir vaikščioti tamsiais koridoriais.

Nevien širšės baugina, bet štai rodos matai nekaltų žmonių kraują pralietą ant masvinių cirko akmens grindų, kurių nei amžiai nepajiegė išardyti.

Ir Ispanijos valdžia rūpinasi tų griuvėsių amžį palaikyti, saugodama juos nuo by kokių vandalų. Priešais juos stovi mažas sargybos namelis. Čia, užmokėjus keletą pesetų, gauni bilieta ir leidimą aplankyti senovės Italica.

Sugrįžus paduoda knygas pasirašyt vardą ir pavardę bei aplankyme data.

Užrašiau tose kyngose ir Jūs pavardę ir gi Jūsų buveinę Maspeth'ę. Apačioj smulkutėm raidėm ir savo pabrėžiau. Nusipirkau atviručių atminčiai ir su vežėjų keliavome atgal Trianos priemiestin.

— 143 —

* * *

Pakeliuj sustojome Santiponce kaimelyje, kuris, nors labai kūklus, vargingas, bet didžiuojasi savo sena San Isidoro vienuolija. Toj vienuolijoje yra palaidotas Guzman'as Gerasai, kuris, lyg Abraomas, bevelijo verčiau paaukoti savo sūnų maurų paimtą užstatu, by tik išgelbėti savo gimtinės miestą Tarifa. Taipgi čionais palaidota ir jo sūnaus pati Dona Urraca Osorio, kuri, tvirtinama, buvus gyva sudeginta Petro Ziauriojo liepimu dėlto, kad jo meilę paniekinus.

Vadas ar to vienuolyno zakristijonas parodė koplyčioje tuos brangintinus andaluziečiams kapus argu sarkofagus iš akmens palei altoriaus sienas. Aiškino žmogelis, lėtai betardamas žodžius, matomai, norėdamas, kad gerai suprasčiau jo andaliuzišką tarmę. Didysis vienuolyno bažnyčioje altorius pagarsėjęs savo švento Jeronimo ir švento Izidoriaus didelėm Montanes'o darbo stovydom.

Zakristijos ir milžiniško refektoriaus sienos išdabintos gražiais paveikslais — bet kiti vos tebežymi, piešti ant pačių sienų, daugelio anonimiškų nežinomų tepliorių. Baigia trupėti ir dilti. Vienuolyno durys, didžiuliai primityviški raktai primena žilą senovę. Yra du patio, deja be gėlių ir senoviškas šulinys, kurio vidurys pilnas geltonai žydinčių žolių prižėlęs.

— Ar jis tuščias? — paklausiau. —

— Ne, esa, labai skanus vanduo jame — naudojamas. Ir pasiūlė man atsigerti, pasėmęs iš gilu-

mos. Tik aš lyg pabijojau ir padėkojau, atsiskydama nuo tų vaišių. Išeinant iš tų senobinių drėgnų mūrų, senutė pasitiko graziame rožių bei įvairių žydinčių gėlių darželyje. Pagyriau jų grožį ir ji, tuojaus pasilenkus, priskynė didžiausių raudonų radastų, lietuviškų uzarėlių ir stambių jasminų ir dar visokių, kurių nei vardų nežinau, bukieta. Nelabai noriai net priėmė — vos išpaudžiau į delną — mano porą pesetų, atsidėkodama už tokią gražią dovanėlę.

* * *

Atsigavo širdis, begrįžtant Sevilien žaliais kalnuotais laukais.

Nepanašūs jie į Lietuvos mums gerai žinomus laukus. Tačiau jų reginys kur kas malonesnis negu net Alcazaro puikiausio palmių, ciprisų, rožių, apelsinų daržai su fantastiškoms fontanom, prūdais, gėlynais ir mozaikiniais suolais.

Tiek te Lietuvą gal primena, jog arija kaip pas mus ūkininkai — su žagrėmis arklių tempiamom. Salykeliais iškeroję stori aukšti kaktusai. Tarpe jų it gluosniai aukštai iškėlę savo viršūnes alyvų medžiai. Apelsinų medžiai, eilėmis susodinti, atrodo kaip Normandijos cydro vaismedžių laukai. Laukuose ganosi avių, ožkų, arklių ir asilėlių bandos. Visu keliu, išimant turistų automobilius, sutinki vien primityviškiausius vežimus, asilų bei mulų ar jaučių traukiamus. Siuo keliu jie daugiausia važioja vyną iš milžiniškos prie pat kelio vyno dirbtuvės ar vyno išdirbiui produktus.

Zmonės čia atrodo bėdნიokėliai, bet jų veiduose ar judėsiuose vargo nematyti. Nematyti nei drisčių ar purvinų. Su lopytais drabužiais ne viena asilo vežiką pastebi, bet nesuteptais.

Kaip Sevilės mieste, taip ir kaimeliuose triobėsiai balta spalva atsižymi. Tik kaime tas baltumas ant žalio fono akių nerėžo aštriuose saulės spinduliuose.

Bevažiuojant laukais, kai atsigrižti miesto pusėn, labai gražiai katedra atsipiešia. Ne vienos mauriška minareta (Giralda), bet visa milžiniška keturkampė struktūra visa miestą nustelbia savo didybe. Kiti triobėsiai bei bokštai rodos nugrimzdę aplinkui jaja.

Pargrižus miestą, kad gi ėmė smarkiai lyti, nuvažiauvau muzėjun.

Daugybę Murillo paveikslų apžvalgiau — gražiausių madonų bei šventųjų. Jūs bažnyčioje švento Pranciškaus stovyta kampe palei zakristijos duris, tai milžiniško Murillo tokio jau paveikslų kopija. Keli labai gražūs švento Antano paveiksai, švento Tamo, dalinančio pavargėliams išmaldas. Sakoma ši pastarąjį paveikslą pats Murillo labiausia mėgęs. Koks spalvų gražumas ir gyvybė to didžio Sevilės dailininko paveiksluose! —

Minkšta, malonu akims. Ziūri ir negali atsižiūrėti. Nekalto Prasidėjimo didžiausių Murillo paveikslų net šešis suskaičiau šitoje galerijoje. Visuose kitokios madonos, kitoki vaizdai. Nekaltas Prasidėjimas, regis, to dailininko buvo mėgiamiausia tema. Suvirš dvidešimtį jis yra jų

nupiešęs ir visi skirtingi. Vienas tokiu neįkainuojamu jo darbo brangenybių yra Paryžiuje Louvro muzėjuje, pieštas 1678 metais. Šeši — Madride garsiam de Prado muzėjuje; kiti išsklaidyti po įvairias Europos šalis puošia muzėjų, garsių bažnyčių ar vienuolynų sienas.

Murillo ypatingą pamėgimą minėtos temos savo kūriniams aiškinama artumu jo gimimo datos su iškilmingu paskelbimu Ispanijai 1617 m. Sevilės mieste Nekalto Prasidėjimo dogmos. Būsimas ispanų tautos genijus andaliuzietis Maestro Bartolome Esteban Murillo gimė Sevilėje tais pačiais metais gruodžio 31 d. — vos keli mėnesiai vėliau po to paskelbimo.

Bet nemažiau jo mėgiama tema buvo ir šventas Antanas bei šventas Pranciškus įvairiausiose ekstazose piešti. Po Nekalto Prasidėjimo Murillo kūryboje šv. Antanai bei šv. Pranciškai užima rodos antrą vietą skaičiumi ir įvairybe. Bendrai imant, jis buvo šventųjų vaizdų tapytojas — didis maestro. Savo didį talentą jis išvystė ne iš turtu, perteklių, bet iš vargingo, kūklaus savo gyvenimo didžiu darbštumu, — panašiai kaip didžiuma genijų pasaulyje išsivysto. Murillo tėvas buvo paprastas amatninkas ir neturtingas. Mirdamas, paliko jį dešimties metų amžiaus. Našlaitį — ateities didį dailininką — paskui užaugino jo dėdė Lagares, barzdaskutys, irgi ne pinigingas žmogus. Bet, turbūt, labai dievotas.

Mačiau ir kitokių garsenybių veikalus bei senovės skulptūros paminklus... Visko neaprašysi ir akys pavargo bežiūrint į tokią daugybę gra-

— 147 —

žiausių paveikslų. Per lietu partėškiau namo —
į Triana.

Kambaryje šalta drėgna, tai ne Seštokuose,
kur Jūs mamytė pasirūpino mane sušildyti ir
išdžiovint palei šiltą krosnį. Čia nėra jokio pe-
čiuko. Apeidangsčius šilta skara bei šiltu nerti-
niu, stengiuosi šaltį nusikratyti. Miestan išeit
negalima. — Vis lyja — teška net į kambarį pro
lango plyšius, ir vėlu gi.

Užteks tuom kart.

Adios.

VII.

Balandžio 23 dieną.

Nepamenu, kiek jau laiškų į Jus prirašiau pie Sevilės Katedrą. Tačiau nei šimtinės dalies dar neparašiau iš išgytų joje išpūdžių. Kiek kartu užėinu jį pasidairyti. It po muzėjų, vis ką nors naujo tenka pastebėti to milžino triobėsio didingai puošnioj arkitetūroj ar dailės brangenybėse.

Stai, kad ir „šv. Antano Regėjimas“ — Murillo mirtinis paveikslas, chef d'oeuvre'as... Ziūriu, ziūriu pro geležiniu durų drūtas krotas į tą dailės grožybę, — taip vadinamoj Krikšto koplyčioj ir, tarsi, užburta, negaliu atsiraukti nuo jo. Šv. Antanas ekstazoje klūpo vidury savo celės. Pro jo to kambarėlio pusiau prasivėrusias duris matosi ilgos, baltos vienuolijos arkados — lyg tikros, jog pamiršti net jas vien tik audekle besipiešiant. Viršuje — dangiška šviesa, kurioje gražiausių aniuoliukų būriai nardosi. Kūdikėlis Jėzus, šventojo maldos galybe atkviestas, nusileidžia iš debesėlio ant debesėlio iš aukštybių, — ir tik lauki, kai jis įpuls beklūpančio glėbin.

Sako, kas nematė šv. Antano Paduoj, tas nežino paskutinio žodžio Sevilės paveiksle. Tai puikiausia dailės tobulybė. Ir niekad tapyboje žavingumas nepasiekta aukščiau, kaip šitame Murillo garbingame veikale.

Kaip kiekviena trangi retenybē, taip ir šv. Antano Regējimas neišsisaugojo besaužiningu spekuliantų gobšumo. Apie penkiasdešimtį metų pirmiau tą paveikslą čionais atrasta iškirpta iš rėmų ir pavogta. Spėjama būk koks nors turistas tą niekšyste padaręs. Paskiau šv. Antanas buvo surastas Amerikoje tūloj paveikslų krautu-vėj, išpirktas ir sugražintas atgal savo vieton Seville Katedroje. Arčiau prisiziūrėjus aiškiai galima patėmyti paveikslo audekle ir to važilių kirpimo žymės. Ir jos kiekvienam turistui iškalbingai paaiškina, dėlko Ispanijos šventųjų koplyčios bei altoriai pertverti geležinėm krotom ir užrakinti nuo publikos didžiuliais raktais. Iškarto ir mane erzinančiai stebindavo tie užrak-tai — užtvarai, nepileidžianti arčiau prie taip idomių gražylų. Sužinojus šv. Antano Regėjimo istoriją ir patį i-tikinau tokių brangenybių sau-gumo reikale, jau anaipol ispanams nerūgoda-vau, nors už kiekvienos koplyčios pamatymą rei-kėdavo sumokėti sargui po du ar viršaus pesetų. Ir netik Katedros sargai, paaiškintojai akylai saugoja nuo vandališkų pagundų čia sukrautos dailės turtus, bet gal dar stropiau išmaldų reika-lingi elgetos. Pas šv. Antaną, pavyzdžiui, visuo-met randi kokį nors pavargėlį senelį ar senele. Prisiartina pašalietis (o jie tokius moka atskirti nuo saviškių — ir dar kaip!) ir tuč tuojaus — nori ar nenori, jie jau pasako, traukdami kvapą i save, su apoteozės išreiška veide ir akvse, rodydami i paveikslą tarsi i kokį stebūklą — „esto Murillo“ — ir tiesia ranka „pequera limosna“ pra-

šydami už savo pasitarnavimą. Ir turistas ar turistė, atsilyginę tokiems paaikšintojams, gali paskui ramiai, pats itraukęs kvapą, gērėtis ilgąs valandas magišku piešiniu. Joguei maestra Murillo net elgetos dievina Ispanijoje, — nėra ko stebėtis. Ak jis nevien šventuosius mokėjo dieviškai atvaizduoti, bet ir pavargėlių skausmus, neturtą tinkamai savo dideliu talentu ir jautriai jo širdžiai įbriežė savo kūryboje.

Sacristia Grande po mišių visuomet uždaroma masyvinėm durim ir užrakinama. Atėjęs vėliau, nubesuvoki iš karto, kur jinai dingus — niekur nerandi. Beklaidžiodama čionais syki popietėje, paklausiau elgetos, — kur toji koplyčia. Jis parodė sieną — čionais, girdi. Teisingai, — vien tik siena su drūtom aukštom plačiom senoviškom durim. Rytais čia būna mišios ir kaip nūnai, — gegužinės pamaldos priešais vieną didelę šv. Petrielės stovylą altoriuje tarpe aukso gražylų bei gausybės gėlių, vainikų. Tačiau Pedro Campana „Nuėmimas nuo Kryžiaus“ — žmogaus ilgio figūros skulptūra užvis labiausia pavergia žiūrovo dėmesį, jog nenori iš vietos pasijudinti. Aišku, kodėl Murillo, mėgdavęs prasėdėti ilgąs valandas priešais tą vaizdą, išsiceikė, būk jis norėtų čionais būti ir palaidotas.

Sacristia de los Calices slepia savo brangiose sienose Montaneso garsų „Nukryžiuavimo“ skulptūros vaizdą, taipgi Goya'os šv. Justos bei Rufinos puikius paveikslus. Čia yra taipgi labai brangi Juan d'Orfe'o, monstrancija, Bartolome Morel'o Tenebrario argu žibintas su penkiolika

storų aukštų vaškinių žvakių — Didžiosios Savaitės pamaldoms. Zibintas papuoštas penkiolika Kristaus ir apaštalo artistinėm stovyliukėm. Čia irgi ilsisi Maurų karalių įteikti šventam Ferdinandui raktai, pastarajam paėmus Seville miesto.

Capilla'oj Mayor Retablo tarpe brangių skulptuotų medžio gražylių yra taipos šv. Panelės pucėni, medinė stovyla, šv. Ferdinando padovanota Katedrai. Paties Ferdinando, mirusio 1255 metais, kūnas palaidotas puošniausiame sidabro karste, aukso medaliais išklotame — Karališkoj koplyčioj, vidurinio altoriaus pažemėje. Virgen de los Reyes stovyla tame altoriuje buvo prancūzų karaliaus Liudviko padovanota jojo giminaičiui šv. Ferdinandui — Ispanijos karaliui. Tų valdovų tikslai buvo kaip ir vienodi — abu Kryžiaus karų karžygiai. Liudvikas stengėsi išliuosuoti Sventąją Žemę iš netikėlių globos, Ferdinandas gi isguiti maurus iš savo krašto. Minėtoj koplyčioj, be Ferdinando karsto, sudėti palaikai ir Alfonso el Sabi'o, mirusio 1284 m., taipgi jo motinos — Svabijos Beatricos; Petro Ziauriojo ir jo pačios Marijos de Padilla; taipgi Petro pusbrolio Don Fabrique, kurį jis negailėtingai nužudė, — čia ilsisi kūnai. Jų marmuriniai karstai puošia koplyčios sienas su atitinkamais iškaltais ir išauksuotais parašais.

Sioje koplyčioje, nežinodama dar nei jos vardo, nei reikšmės, per Verbą turėjau progos išklausti šv. Mišių, besistebėdama, dėl ko visos moters tuomet buvo čia juodai apsirėdžiusios ir

vien tik juodom mantilijom padengusios savo galvą. Iš pradžių maniau bene tai kokia nors moterų vienuolinė kongregacija. Tik paskiau supratau, kai perskaičiau ant katedros piliorių viduje pas duris išlipytas pasargas, griežtai įsakant moterims vien juodai ar tamsiai pasiredžiusiom lankytis bažnyčiose.

* * *

Toji gi Katedra... Viešpatie, kas kartą ji man atrodo neįmanomesne, didesne, negu pirmą syk, kad ją išvydau. Prisipažįstu šv. Petro bažnyčios Romoj dar neturėjau laimės paregėti. Kurie gi matė, ir suprato, ką matė (juk galima žiūrėt iir nieko nematyti), — tvirtina Sevilės Katedrą esant didžiausia Krikščionijos šventykla po šv. Petro Bazilikos Romoj. — Aš nesiginčysiu, nes didesnio milžino maldos namo pavidale nepajiegiu sau nei išivaizduoti.

Sakoma, kai ją nutarta statyti, sumanytojai 1401 metais vyriausia turėję omeny patiekti toki architektūros paminklą, kad ateities kartos, i ji žiūrėdamos, pamanytų juos buvus pamišėliais. Ir per vieną šimtmeti jų sumanymas ivyko. Tačiau, jokio panašummo i bepročių darbą nematyti to stebėtino triobėsio sudėty.

Apie jos aukšti, žiūrint i skliautus iš vidurinės navos, nepamenu, koks tai prancūzas charakteringai išsitarė, būk, Notre Dame de Paris galėtų, nepalenkus galvos, po ją vaikštinėti. Ar gi lengva išivaizduoti toks mūro statinys,

— 153 —

kurin garsioji Paryžiaus katedra Notre Dame įtilptu, kaip bestovinti, — su savo kuorais ir visais didybės privalumais!

Nors Jūs prašėte manęs viską aprašyti, ką mačiau toj keistoj Andaluzijos sostinėj, tačiau apie jos Katedrą, dovanokite, turiu vien pabėdoti su Howells'u: — „Kad ir kasdieną aplankau, (o kartais net po du kart), visgi nežinau, kaip ji atrodo"...

Tokioj grandiozinėj patalpoj nestebėtina ir koplyčių, stovylių bei paminklų nepaprastas dydis. Pavyzdžiui, Kolumbo sarkofagas...

Keturios milžinų ūgio figūros, nešančios savo plačiais pečiais Amerikos atradėjo karstą ir reiškančios keturias Ispanijos dalis: Kastiliją, Leoną, Aragoną ir Navarre'ą, — kitoj bažnyčioj atrodytu absurdiškai per didelės ir visa kitą nustelbtą. Sevilles gi katedroje jos puikiai harmonizuojausi su apystovų didinga idomybe.

Katedros navoje, palei Vakarų duris ilsisi, ir Kolumbo sūnus — Fernando Colon. Kapo vieta pažymi iškaltas marmuro plytoj parašas grindyse. Dėkingi ispanai Fernandui už surankiotas žinias apie savo tėvo gyvenimą bei vargus, rūpesčius jo dideliai idėjai įkūnyti, — matomai, nei po mirties nenorėjo jų perskirti. Abu po vienu stogu nūnai ilsisi ramybėje. Minėtas Kolumbo sūnus — buvęs garsus mokslo vyras ir gimeš Cordoboje tuo jau metu ir toj vietoj, kur Naujojo Pasaulio atradėjas svaidomas nepasisekimo audrų, kantriai laukė Ispanijos karalių pritarimo ir,

svarbiausia, — paramo savo kelionei Amerikon, kurią jis tuomet vadindavo Vakarų Indija.

Aiman, žiūri į tas milžiniškas simbolines figūras ant puošnaus Kolumbo kapo ir nenori tikėti, kad net tokie galijotai bepajiegtų kiloti genijalų žmogų, kurio vargų, sielvartų, užvylių našta, — kol pasiekė savo kilniausio tikslo, — rodos jokiam gyvam sutvėrimui nebeįmanoma. Tiesa, ne gyvieji drūtuoliai jį nūnai ir atlaiko savo plačiais, masyviniais pečiais...

Svarbiausios priežastys, dėl kurių Kolumbui prisiėjo tiek daug iškentėti — pirmiausia tų laikų mokslinčių klaidingos nuomonės apie žemės formą. Nieks nenorėjo sutikt su Kolumbo ilgų savarankiškų studijų išvadomis žemę esant ne plokšte, — priešingai visų bendro tuomet supratimo, — bet rutuliu arbu kamuoliu. Dėl tų įsitikinimų ir tvirtinimų jis buvo apšauktas tuščių svajotoju, avanturistu ar neužtarnautos garbės beieškančiu asmeniu. Pagaliau mokslinčių pavvydas, intrigos prie karališkų sostų, kur Kolumbas stengdavosi išrūpinti leidimą, laivus ir medžiaginę paramą savo kelionėi nežinoman kraštan už vandenyno, — prie to skaudžios pašaipos ir dar jo paties didis neturtas, — rodos jokiam žmogui buvo nenugalimos kliūtys.

O visgi jis jas nugalėjo, nors jau trisdešimtais metais savo amžiaus, tik tik nesuskaitomi vargai — bėdos jo galvą visai nuzildė.

— 155 —

* * *

Kristupas Kolumbas gimė Genuoj apie 1435 m. Jo tėvai — Dominico Colombo ir motina iš namų Suzana Fontanarossa vertėsi vilnų karšimo amatu. Kristupas buvo vyriausias šeimoj sūnus ir turėjo du brolius, — Baltrų ir Giacomo arba Diego, ispaniškai tariant, taipgi vieną seserį. Bet apie seserį tiek nežinoma, kad ji ištekėjo už vargingo vyrelio vardu Giacomo Bavarello.

Kolumbui nuo jauniausių savo metų rodant palinkimo prie jūrių bei jūreivystės, ir jo visas mokslinimas buvo taikomas taja kryptimi, — kiek neturtingo tėvo menkas išteklius galėjo jam padėti. Apsipažinęs su pradžios mokslais, Kristupas įstojo Pavijos universitetan, kuriame neilgai pastudijavęs geometrijos, geografijos, astromonomijos bei jūrininkystės, sugrįžo Genuon pas tėvus vilnų karšti.

Jis buvo vienas tų genijų, kurie, iš mažens priprate prie vargų, nepasisekimų, išauklėja nepaprastą darsą, kuriems padeda paskui nugaltėti sunkiausias kliūtis, besiekiant užbrietžo savo tikslo. Tokie užgrudinti dėl duonos kasnio varguose žmonės, apsišarvoję neperlaužiama energija, sugeba įkūnyti savo didžiausius sumanymus su mažiausiais ištekliais. Ir Kolumbą lydėjo, it šešelis, per visą jo karjerą skaudžiai jaus-
tinas neturtas, kuris juo labiau dar iškelia to genijaus didelio plano išvystimą.

Jūrių gyvenimo traukiamas ir betrokštas juo platesnių geografijos bei astronomijos žinių, Ko-

lumbas neilgai pas tėvus vilnų karštuvus mankė. 1470 metais jis nukeliavo Portugalijon ir, apsigyvenęs Lisbone, apsivedė su neturtinga Dona Felipa de Perestrello. Iš jūrininko savo algos ir liuosu valandų kūklaus savo pelno bėpiedamas žemlapius, jis nevien pats su šeima išsimaitindavo, bet tų menkų įplaukų datį jis paskirdavo savo senam tėvui Genuoj ir šelpdavo du jaunesniu broliu moksluose. Tuo jau laiku jis ir pats nenuilstamai mokslinosi, — vis labiau besigilindamas geografijoje, matematikoje ir astronomijoje iš visų tuomet žinomų, dėja klaidingų ar apribotų mokslo šaltinių. Nemažiau jis įdomavosi jūrininkų įvairiomis pasakomis apie jų matytas ar įsivaizduotas naujas salas bei žemes, nors daugis tų pasakų būdavo vien paprasti prasimanymai, kaip kad apie septynių miestų salą. Tačiau kaikuriuos senų jūrininkų tvirtinimus, kaip pavyzdžiu, būk jie matę plūduriuojant toli nuo Ispanijos krašto kokio tai keisto žmogaus lavoną, ar neregėtus drožinius iš medžio ir panašiai, Kolumbas nepraleisdavo pro ausis. Savo hipotezėm apie tolimos šalies už Atlantiko egzistavimą kaikuriuose tų pasakų jis rasdavo tvirtesnio pagrindo. Svarstydamas tokias žinias, atsižvelgdamas į bibliškus nuosakius, pranašystes, palygindamas su seniausių mokslinėjų sprendimais, jis juo toliau, tuo tvirčiau įsitikindavo galimume naujai žemei atrasti. Galų gale, po tiek sunkaus darbo, tyrimų, visgi jam pasisekė įtikinti ir atšaižiausius savo priešus bei skeptikus, jog žė-

mē yra kamuolys ir jog iš vieno krašto išplaukus galima ton pačion vieton sugrišti iš kito galo.

Neprošali prisiminti, jog Kolumbas per visą savo gyvenimą buvo karštai tikintis žmogus. Tas tikėjimas, sakoma, vyriausia ji veikęs beieškant kelio Vakarų Indijon. Jis savo giliom studijom buvo isitikinęs, jog toli už didžiųjų vandenynų esama žemės plotų su gyventojais. Tokrašto žmonės, žinia, stabmeldžiai, tad jis — Kolumbas, kaip ir paties Dievo skirtas, turis juos suartinti su krikščionių katalikų pasauliu. Jam labiausiai rūpėjo katalikystės praplėtimas už Atlantiko. Paklabinės nepasekmingai į Portugalijos sostą, paskui taip pat į Ispanijos, jau buvo pasibalnojęs savo mūlą keliauti Prancijon laimės ieškotų. Tik karalienė Izabele, pagalios suįdominta Kolumbo draugų jo planuojamos misijos neapsakomu nadingumu pačiai Ispanijai, — ta kilni moteriškė prižadėjo paaukoti savo karališką vainiką ir visus brangalus pirmai Amerikos kelionei. Mat buvo kaip tik po Granados atkariavimo iš maurų. Ispanijos išdas po ilgų sunkių kovų buvo išsisėmęs ir pats Ferdinandas nelabai pritardavo Kolumbo siekiams.

Jei ne jo pačios, karalienės Izabelės, genijali parama savo brangumynais, Kolumbas gal niekad nebūtų matęs Amerikos, ar gal, jei būtų ten nukeliavęs, tai rasi prancūzų kultūros įtaka vyrautų pietų Amerikoje. Kolumbas, regis, gerai pramatė, jog kuri viešpatystė suteiks galimybės atrasti nują pasaulį, toji teisėtai ji ir globos.

— 158 —

Bereikalo būtų man gilintis šitame laiške į Kolumbo audrėtą gyvenimą, o dar audringesnes jo keliones užjūrį. Jų vargiai atsirastų žmogus, kuris nežinotų bent iš trumpiausių geografijos vadovėlių apie Amerikos atradėjo didžiausią pasitarnavimą žmonijai. Tik, mat, — kaip paprastai turistai svetimose šalyse, — pamato kokį prašmatnesnį paminklą ir šauja mintimis jo padėtin, tarsi norėdami savo vaizduotės akimis permatyti, kokį praeitį glūdi po tais simboliniais padarais. Panašiai ir man atsitiko. Bevaikščiodama po neapbrėpiamą mano supratimu Sevilės Katedrą, ilgiau užtrukau ties mažąja arterniu mano išmanymui Kolumbo paminklu ir pasinėriau bent višutinėse to didelio žmogaus gyvenimo bargose, prisimindama aukso šalies atradimo visiems gerai žinomos istorijos nuotrupas, — tos šalies, kurioje ne vienas ir mus tautiečių atrado savo laime.

VIII.

Gegužio 8 dieną.

Atvykęs Sevilion, pirmiausia pastebi Katedros maurišką bokštą — minaretą, vadinamą Giralda. Minareta turi septyniasdešimts metrų aukščio, tačiau neatrodo labai aukšta, nors dominuoja visą miestą. Jos viršūnėje įtaisyta didelė moteriška statula, reiškianti tikėjimą ir laikanti Konstantino vėliavą. Ta figūra sveria per toną, bet kraiposi lengvai kaip metalinis gaidukas ant stogo, rodydamas vėjo linkmes. Toks jau tikslas ir tos didžiulės figūros ir atatinkamas jai vardas — Giralda. Vakaraais gausiai apšviesta elektros žiburiais Giralda, kaip švyturys matoma iš visų miesto kraštų ir toli už miesto, teikdama gražų malonų vaizdą. Ir ne tik savo išvaizda Katedros minareta žymi tarpe įvairiausios architektūros triobesių, bet ir savo dvidešimts dviejų varpų melodijom gaivina miestą, primena seviliečiams laiką — kas bertainis, kas pusvalandis, kas valanda. Tie gi varpai ir ne bet kokie metalo padariniai. Jie visi pakrišktyti — it gyvi žmonės — šventųjų ar šiaip savo balsą atitinkančiais vardais: — Santa Maria, La Gorda (storasis), El Cantor (giesmininkas), San Juan ir t. t.

Važiuoji išėdęs į taxi per miesto plačiausią gatvę „Paseo de las Delicias“. Tai tiesiog rojiška

vaikštytė, kur vakarais prašmatniausia publika mėgsta vėdinis po dienos kaitrų bei darbų. Tiesą sakant, ispanai, rodos, niekad nepersidirba, jie ima gyvenimą lengvai, didelių pelnų nieško, po mylią nelaksto, kad perro gordo — dvylekį pagautų ir paskui kur nors prislėgtų. Ispanas, ypač andaliuzietis, dirba šiai dienai ir ką dirba ar kaip dirba, bet visuomet randa pakankamai laiko kasdieną sveikai, ramiai pasilsėti, linskamai nusiteikti, — kad ir be centimo kišeniuje. Jis daug nei nereikalauja. Sevillės gatvėse ypač vakaro sulaukus, andaliuzietis darbininkas randa tiek ispūdžių, tiek medžiagos kitos dienos kalboms su kaimynais, jog jam nereikia nei kitų — brangiai apmokamų pramogų. Užtenka jam kokioj aikštėj po palmom pasėdėti ant gražaus mozaikinio suolo tinkamai baigti dienos vargams. Plazos arba aikštės pilnos kepurotų aukštų, storų ar liesų palmų. Fontanai viduryje plazų vėdina orą. Palmės apjuostos ar apsikaišę žydinčių gėlių, radastų žiedais. Pomarančių medžiai, citrinos, akacijos ir kokių dar nėra! Aplinkiniai namai — moderniškiausi — nors ne per aukšti — ir arabiškiausi; tipingiausi ispaniški balkonai pilni gėlių apie langus. Tos gėlės nusidriekia iš balkonų žemyn kaip gražiausi divonai. Gražu, malonu kur tik pažiūri, o publikoj spektaklių irgi nestinga.

Siaurytės gatvelės dar įdomesnės už puošniasias plazas, alamedas, palmom apsodintas. Štai vyriausia gatvė „Las Sierpes“ — Žalčių gavė. Baisus vardas tačiau žalčio čia nė už pinigą nenu-

pirksi ir nerasi. Toji gatvė tik savo siaurumu bei vingiais primena žaltį, todėl „Las Sierpes“ ją ir vadina. Čia gi puikiausios krautuvės, tariant, puikiausių, brangiausių prekių parduotuvės. Zydėte žydi puošniausios ispaniškos skaros languose, puikios mantilijos, juodos ir baltos, brangių brangiausios ir pigios. Aukštos šukos moterų plaukams, ant kuriu užsimeta mantiliją ir kuris tas parėdas senorą ar senoritą apdengia žemiau liemens ar net kulnų siekia. Kitame lange moterų garsios seviliškos vėdyklės — įvairiausios pasaulyje — su jaučių rungtynių skaidriausiais vaizdais ir Kristaus kančios procesijų, ferijų bei visokių iškilmių iliustracijomis. Žodžiu, Sevilės vėdyklėse rasi visos Ispanijos gyvenimo vaizdus. O vėl tos mantilijos... Kas gražesnio pasaulyje kaip moteriškė mantilijoje?!... Visos grožio karalienės prieš tokią moterį atrodytą nenusiprausiusiomis. Mantilija nustelbia ir prašmatniausias Paryžiaus madas. Ir kaip stebėtinai tas arabų palikimo parėdas — mantilija dabina Ispanijos moteris ir akcentuoja jų įgimtą graciją. Šiaip, namieje vienplaukė, ji rodos, neperidomi. Užsidėjo mantilija ant savo aukštų šukų viršugalvyje ir dar jei isismeigia už ausies į plaukus raudoną radastą, ir ji atrodo kaip tikra senora dona, — nors būtų paprasčiausia cigarera, pelnanti dienos duonai garsiam Sevilės Fabrica de Tabacos darbininkė. Tokiame parėde ispanė juo didesnę visų pagarbą prie savęs traukia. Las Sierpes gatvėje vakarais panašių gražuolių mantilijose, puošniom skarom apsivyniojusių, su įvairiom

vėdyklėm, nuolat darbe išmiklintose rankose — kiek nori gali pamatyti. Vienos vaikščioja, dairydamosi krautuvų langus, į besėdinčią pašaliais prie staliukų publiką. Kitos restoranuose savo būrelyje. Restoranų gi pilna — ko ne pagret po kelis — ir visi pilnai besilsinčių ir visur pilna pašaliais prie stalelių. Susėda kompanija, pareikalauja kavos, vyno ar alaus ir sėdi, sėdi, linksmai kalbėdami ir praeinančius kritikuodami. Vėžiukų pardavėjai apspinta kiekvieną užimtą stalelį — siūlo vėžius, keptas žuvytes iš savo ragazių. Tai paprastas po visą Ispaniją užkandis prie gėrimo — vėžiukai, žuvis ar alyvos — be duonos, be kitko.

Su vėžių pardavėjais lenktyniuoja aguarderai — nešini ant peties primityviniais moliniais indais ir rėkaudami be perstojo: „Agua, Agua! Quien quiere beber? — Agua fresca! (Vanduo, vanduo! kas nori gerti — šviežias vanduo!). Pas-kui — procesija visokių azucaillos bei naranjeros'ų — irgi siūlančių savo skanumynus — saldai-nius ar pomarančius atitinkamai parėkauja. Vai-kai su šepetiais ir visais šveisti batams prietaisais slankioja aplinkui, apžvalgo sėdinčių avalines ir įkyriai siūlo už „vente centimos“ savo patarnavi-mus. Galiausiai loterijų bilietų pardavėjai... „La loteria!.. la loteria-a-a-l... El numero seis mil y cinco-o-o-o!“ — ar panašiai šaukia tolygiai ir bruka į rankas bilietus visiems, sėdintiems prie staliukų restoranuose ar pašaliais. Mažos čigonkytės irgi pasišvaisto palinksminti publiką. Dienos metu jų mieste beveik nesutinki, jos būna namie Tria-

nos priemiestyje. Vakara is gi, kur tik susitelkia žmonių didesni būriai, štai ir jos besisukioja, kiekvienam siūlydamosi už perro gordo pašokti „la Sevillana“. Netruksta ir muzikantų su gitarom. Nori ar nenori, jie paskambina fandangą ir eina aplinkui stalų rinkdami užmokestį. Nemažai pavairina tas visas vakaro pramogas Las Sierpes'e ir asilėliai su gurbais ar kupros, kurie, tur būt, užsikrėtę bendru linksmumu, garsiai pabliauja, praidami su savo ponu per gatvę.

Pridėkim dar vėliausių dienos laikraščių mažų pardavėjų rėkavimus be perstojo ir siūlymus kiekvienam „ramioje“ siestoje pirkti; katedros varpų giesmes kas valandos bertainis — ir turėrėsime bent miglotą supratimą apie Sevilijos gatvines pramogas vakarais. Kiek čia įvairumo, gyvybės ir išpūdžių! Sevilietis po dienos darbo čia jaučiasi laimingas vien tik todėl, kad jis gyvena ir gyvena Sevilijoje, o ne kur nors kitur pasaulyje, ypač, kad ne Amerikoje, kur, jie išivaizduoja, žmones vien pinigui vergauja, krauna kapitalus ir save pamiršta. Dažnai tekdavo tokia nuomonė išgirsti. Amerikietis gi ir jaučiasi laimingas Sevilijoje po palmom, prie pigaus vyno — dažnais atsitikimais pigesnio už agua — vandeni, — matydamas aplinkui save visus linksmus, patenkintus ir vaizdų virtinę.

Ir ne vien Las Sierpes tokia turtinga vakaro pasilsiuose įvairumais. Visose gatvėse bei plazose, ypač plazoj San Fernando rasime tiek pat ar net daugiau linksmųjų bei gyvumo.

Tačiau žymiai girtu, nei peštynių ar kokių vulgariškų scenų Sevilijoje (ir visoje Ispanijoje) neteko matyti.

IX.

Gegužio 8 dieną.

Kaip gera turėt nors kokius namus tarpe svetimųjų svetimoj šalyj! Sevilien sugrižau pas Seniorą Diaz viešbutin Triana lyg namučiu. Ir pati šeimininkė ir tarnai patiko lyg savo žmogų po pusantros savaitės nesimatymo. Nudžiugau kai pasitiko su naujiena, jog man atėję laiškų, pakelių ir telegramų. Radau viską savo kambaryje. Jaučiausi daug stipresnė negu išvažiuodama Cadiz'an užpraeitą pirmądienį. Jūrių kelionė Barcelonon laivu „Montevideo" pusėtinai mane atgaivino. Sugrižau iš Barcelonos traukiniu po 24 valandų kelionės.

Apsidairiau apie daiktus, persirengiau ir išėjau miestan. Rodos ir Triana'os žmonės nustebe, matydami manę vėl tarpe jų ir jų asilėlių bevaikščiojant. Mat šioj miesto daly nūnai jau jokie pašaliečiai nesilanko. Po „Semana Santa" nei automobiliais čia jie nepasisuka. Yra jų dar Sevilėje, bet vis apie Ayuntamiento (City Hall), Katedrą, Pasaje de Oriente ir aplinkui San Fernando Plaza. — Viskas ten beveik daikte. Tad Trianos andaliuziečiams turbūt dyvu—dyvai, ką čia toji „inglesa" (taip jie mane užkalbina) tarpe jų beveikia. Visi vaikai jau žino, kad aš Triana viešbutyje gyvenu ir pasisiūlo palydėt, bet man palydovų dabar nereikia — pati surandu. Gražus oras, nei peršilta, nei saulė taip nekepina.

Apie penktą valandą užėjau kokio užkandžio pasiieškoti. Vienoj valgykloj pareiškia, jog tik siete e media (7½) busianti comida. Kitur pasakė a ochc—8 a valanda. Nuo 8-ių ryto kavos su maža duonos bulkele traukinio restaurane nieko nebuvo valgius. Restaurane almuerzo ir nevalgiau, nes kiti, sugrižę po „prima seria“, sakė blogai davę valgyti, tad atidėjau, mūsiškai, kalbant pietus iki Sevilės.

Negavus nieko restoranuose, kur vien tik paskirtose valandose tevalgo, o paskui sėdi ir snaudžia, užėjau į kavinę.

Tenais ir tik cafe' y leche ar vyno teduoda ar dar sušaldytos smetonos.

Aiškinu tarnui, kad aš alkana — tik ką iš Barcelonos be pietų dar.

Oh! — jis pagailauja ir pataria nusipirkti greitimoj pyragaičių krautuvėj kokių saldainių, o jis atnešias kavos.

Saldainių nenorėjau, bet, radus sūrio rutulius lyg suspaustos varškės, paprašiau, kad atpiautų gerą porciją ir duotų dvi bulkeli. Ne, girdi, visą rutulį turinti pirkti, dalimis neparduoda. Gerai, kad į tą laiką iš kavinės atėjo tarnas, kurs kavą jau atnešė, tad ašiam pardavėjui paaiškino ir tas sutiko pusiau perpiauti dėl manęs. Na ir pavalgiau, net akys nušvito, rodos.

Toje Ispanijoje, neturėdamos savo virtuvės, gali ir bado patirti. Visi pašaliečiai skundžiasi, jog valgio valandos čia nepatogiausios. Vakara is pervėlai ir nuolat mėsom apkemša, be jokių žalių, daržovių ar tik paragauti koki lapelį prideda — dėl pagražinimo.

Sužinojau ir priežastis tokio maitinimo pašaliečių. Papasakojo man vienas danas gydytojas Barcelonoje.

Esa, žaliosos Ispanijoje labai pigios, be galo daug jų turi. Mėsa daug brangesnė — perbrangi vietiniams gyventojams — jie mažai jos perka. Tad, kad atsigriebti, restoranuose, traukiniuose, laivuose vien mėsa maitinama turistus konsumentus. Tie mat turi pinigų ir nuo jų galima gerai paimti už valgi.

Jei duotų daržovių, salotos, o mažiau mėsos, turėtų papiginti ir kainas. O tas jiems menkas business („biznis“).

Ir ima gerai 8—12 pesetų be vyno. Sausai nevalgysi, reikia kuom užsigerti. Kad gi nei kavos nei arbatos neduoda prie valgio, turi imti vyną. Už pusę litro vyno bendrai ima nuo 3 iki 5 pesetų viršaus.

Yra mažų valgyklų Sevilijoje, kurias lankau. Tenais pietus ir vakarienė 4—5 pesetai su vynu įskaitant. Bet ir tik paskirtose valandose. Kavą reikia eit kitan kambarin gerti ir skyrium užmokėti. Tokia visoje Ispanijoje tvarka.

Zuvys labai skanios ir kone prie kiekvieno valgio duoda — kartu ir šaltų kaipo hor d'oeuvre — amžinai amžinųjų ispanišku šaltų vėžiukų. Kur jų nematyt. Gatvėse nešioja pintinėmis, apie kavines ir kavinėse Valgyklose randi ant stalo prieš valgi. Niekur nuo jų nepabėgsi. Tas pats ir Cadiz'e ir Barcelonoje, o Sevilijoj daugiausia. Beje jei duoda artičokų, — tai randi dažniausiai vidurius prigrūstus dešrelių. Visur mėsos kem-

fa, kad kadaugiausia turistai ir pašallečiai suvalgytu. Skaniai sutaiso ispanai ryžius, kuriuos čia augina — mačiau dideles ryžių plantacijas apie Valenciją. — Tik nevisada minkštai išverda — dažniausia pusžalius atneša sumaišytus su mėsgaliukais, žirniais (po kelis bent žirnius) ir pomidoru sosu arba visai sausus.

Barcelonoje „Oriente“ viešbutyje netyčia susitikau — advokatą Jenkins su žmona iš Chicago, savo bendrakeleivius nuo „Magellanes'o". Oi kaip jai įkirėję Ispanijoje mėsos ir daržovių badas! Net įsisirgus ir vis turinti pilies vartoti. Vakar, goglinėdama po sūrio su kava užkandžio susitinku amerikiečius Mrs. Squire su jos vyru. Jos vyras Sevilėje turįs vieta. Ji iš Penssylvanijos, Lancasterio — jaunutė moterėlė—atvyko pas vyrą gyventi. Ai kaip jai nusibode viešbutyje — vien dėl tų valgių. Jiešką buto, kad savo virtuvę galėtų turėti. Šiaip viskas gerai Ispanijoje, ji sako. Jau net neverkianti mamą palikus. Laive dažnai mamos verkdamo. Nudžiugo pamačius pažįstama. Davė savo vyro biūro antrašą ir prašė jai rašinėti „from Lithuania".

Juos sutikau irgi palei Katedrą. Kurgi daugiau amerikonus sutiksi! Ten fontana graži su dar gražesne stovykla. Čia jau Alcasar'as, čia jau San Fernando Plaza, kur ispanai snaudžia po palmomis apie fontaną ant akmeninių suolų, o svetimšaliai vaikštinėja arba sėdi palei kokią kavine ant trotuaro, pasistatę kokio nors gėrimo stikla.

Kad nuklydau tai nuklydau nuo sumanyto plano daug parašyti iš savo kelionės. Ši rytą turėjau viską gerai galvoje sudėsčius. Bet užsimaniau išsimaudyti ir galvą išsitrinkti. Paskui atsigėriau geros kavos (geresnės kaip kitur) su „pan tostado“ ir, kol plaukai išdžiūsta, manau priplieksiu didelį inspūdžių pluoštą iš Barcelonos, Valencijos ir traukinyje gyvenimo. Tačiau, regimai, trinkdama galva ir inspūdžių posmus sutaršiau, išėjo neįdomus laiškapa laikis. Berašant tarnaitė atnešė man pakelį fotografijų iš Montserrat.

Buvau nusitraukus vienuolyno kieme, kur yra stebūklingosios Montserrat Dievo Motinos stovykla didelėj bažnyčioj kalnų viršūnėse. Zadėjo anksti viešbutin prisiusti. Nesulaukus, prieš išvažiavimą, paprašiau viešbučio Oriente Barcelonoje consierge'o, kad prisiustu. Palikau jam 10 pesetų už tą patarnavimą, nes be patepimo maniau, gal vien prižadu pasibaigs. Taigi šiandien ir atsiuntė, tik ne atvirutes, bet kietas fotografijas. Nepatogu net siusti. Fotografas traukė meldžionių procesiją, tad ir aš panorėjau turėti atminti. Daug meldžionių tą dieną atvyko — prieglaudų vaikų (kokie jie riebus) su vienuolėm ir šiaip žmonių būriai su kunigais.

Montserrat kalną paskiau aprašysiu. Ten vien bažnyčios, koplyčios, stacijos aukštyn aukštyn, lyg Kalvarijos. Ir pietavau vienuolių restaurane po bažnyčia su stebūklinga juoda — Madonos su Kūdikiu — stovykla.

Dar įdomesnė buvo kelionė autobosu į kalnus. Prigrūstas autobusas. Viduriu yra siaurytės sėdynės. Abiem šonais dviejoje eilėse kunigai: Filipinų salų vyskupas, jo sekretorius, prelatas ir ke-li Barcelonos kunigai, svečių palydovai. Filipinų prelatas ir vietos prelatas barcelionietis, sėdįs šalia Filipinų vyskupo, labai stori, šiltą prakaitą nuo kaktų braukosi. Jei takelyje kedutėje pasodys stora, jiems visiems bus perankšta.

Lyg tyčia įkliuvo ten vyriškis irgi apvalus ispanas. Aš dar vis laukiu vietos palei autobosą.

Kur mane įtalpinti?

Nagi vyriškis iš tarpo storų prelatų pasiūlo man užleisti vietą. Aš sutinku — by tik važiuoti.

Visi kunigai nusišypsojo, ėmė visi keleiviai autobuse juoktis, būk kaip gera, jog laibą žmogvstę tarp jų pasodino.

Tuoį bendra kalba. Filipinų prelatas storulis greta manęs truputį moka angliškai, taipgi Filipinų vyskupas ir jo sekretorius. Tad ir pasikalbėjom linksmi labiausiai apie amerikonų antimestiną amerikanizacijos politiką. Visi jie nepatenkinti amerikonų valdžia. Prelatas labiausiai. Ešą, mes katalikai ispaniškai kalbame — nieko bendro su protestonų tikyba nei amerikonų angliškais papročiais neturime. O jie vien tik savo, „english, english“ spraudžia visur.

* * *

Rengiuosi Granadon, iš ten Malagon, vėl Cadiz'an ir į Marocco. Gal nebus didelių audrų, tad

Šiuo apsilankymu Ispanijoje noriu ir Afrikos
sklypelį pamatyti. Matyti ji giedrioje dienoje iš
Cadiz'o.

Nuoširdžiausius linkėjimus iš mano pastogės
Sevilleje. Ir ta pastogė dabar lyg malonesnė, ki-
tur pasitrankius. Asilai su mulais, tiesa, vis pa-
bliauja praeidami su prekėmis. Bet priešais mano
angą yra vienuolyno mokykla. Girdėt, kai vai-
kai pertraukose gieda ar maldas kalba. Tik
per kelią mulų bei asilų gražus tvartas — mūro
žemos, baltos sienos porcelėno plytelėmis išda-
bintos. Gatvė švari nei šapelio. Gerai čia
pasilsėti.

ISPANŲ KALBA, LITERATURA.

Patarėt man ilgiau pabūti Ispanijoje ir pati to norėčiau. Ji taip nepanaši į kitas šalis, kurias lig šiol aplankiau, — savo kultūra, gamta bei papročiais. Dėja, per menkas mano apsipažinimas su vietos kalba, — geriau sakant kalbomis — nemaža kliūčių sudaro išpūdžių rankiojime.

Prieš iškeldama Ispanijon, privalėjau bent kiek rimčiau pasimokyti habla espagnol. Bet tu Amerikos lietuvių laikraščio vedėjos užsiėmimų aibis, antra patikėjau Jūs asistento ispano Padre Glen tvirtinimais, būk jojo diedų gimtineje visur prancūziškai susikalbėsianti ir nusiraminau. Tuomi padariau klaidą, kurią nūnai prisieina apgailėti.

Tiesą pasakius, toji ispanų kalba netaip jau lengva išmokti. Su vienuis kastiliškai, su kitais katalioniškai, su trečiais galicijiškai, dar su kitais andaliuziškai reikia laužyti liežuvis ar bent mokytis laužyt. — Visos šios romėnų kalbos čionais vartojamos ir kiekviena esanti, ispaniška. Kastiliška, rodos, man prieinamiausia, kadangi panašiausia į prancūzų kalbą, nors daug arabiškų, gotų bei graikiškų žolžių ji pasisavinus. Castilano esanti prakiliausia lotynų kalbos duktere ir ją kalba du trečdaliu Ispanijos gyventojų. Teisingai ji skaitoma tikrąja ispanų kalba. Išpardžių dažnai man tekdavo nusistebėti, įkliuvus

ispanų draugijon, kuomet kas nors užklauskavo ar aš mokant „castilano“. — Kodėl ne ispaniškai, o kastilioniškai turėčiau mokėti? — galvodavau sau viena. Paskiau supratau, jog kastiliškoji reiškia ūionais tą patį, ką ispanų kalba.

Katalioniškoji — tai provincijos dialektas. Sevilleje, Triana viešbutyje esama tarnų kataloniečių. Kai prieina kokių reikalu su jais pasikalbėti, tai be tarptautinės pirštų kalbos pagalbos veltui būtų demonstruoti savo žinojimą ispanų kalbos.

Galicijiškoji kalba labai glaudžiai susigimėnėvusi su portugalų kalba. Kelionėse susitinki su įvairių Ispanijos dalių gyventojais. Su vienais lengviau susikalbėti, kitus sunkiau supranti. Bet kuris kurią minėtų kalbų vartoja — nebesugrįbau. Tik kai koks humoristas bendrakeleivis ima pajuokti andaluzų ar katalonų tarmes, tada ir neklausus žinau, jog castilano kalbamės. Tačiau mokant bent paviršutiniškai nors vieną Ispanijoje vartojamų kalbų, galima ir su visais susikalbėti. Tad, kiek leidžia aplinkybės, stengiuosi castilano kadaugiausia įvairių žodžių bei sakinių įsidėmėti, kad palengvinus sau ekskursijas į jų kultūringą šalį.

* * *

Ispanų literatūros ankstybesni paminklai pasižymi poezija. Ju tarpe „Poema del Cid“ tipinga žestų daina, parašyta bene dvyliktojo šimtmečio gale. Tryliktame šimtmeetyje jau ryškiau pasiro-

dė kastiliškoji literatūra. Tame laikotarpyje buvo parašyta eilė tikybinių poezijų nors menkos vertės. Gonzalo de Berceo, pirmutinis ispanų autorius, kurio vardas užsiliko, parašė šventųjų gyvenimus ir Švenčiausiai Panelei giesmes. Gi Kastilijos karalius Alfonsas parašęs — „Leyes de las Partidas“. Tasai jo veikalas buvo paskui visai ispanų teisdavystei pagrindas. Nors esama abejonių, ar Alfonsas pats parašė, ar kam kitam paliepė tą darbą atlikti. Karaliaus literatinį skonį rodo paveldėjo jo giminaitis — broliūnas Don Juan Manuelis, geriau žinomas vardu Conde Lucanor arba Libro de Patronio. Jojo daugybė trumpų pasakėlių buvo ilgiems metams pavyzdys sekantiems panašių rašinių autoriams.

Kaipo originaliausi keturiolikto šimtmečio rašytojai pasižymėjo kun. Juan Ruiz ir rabinas Sem Tob. Pirmasai rašė erotišką eilę su moralizuojančiom pasakom ir šventomis giesmėmis; antrasai paliko daugybę moralizuojančių sakinių Biblijos ar rytų šalių šiužetais.

Prozos kuriniais pirmieji amžiai negali pasigirti: — jų maža buvo patiekta ir tai menkos vertės, kadangi tuomet daugiausiai vartojo lotynų kalbą. Alfonso Išmintingojo nurodymais ir priežiūroje tapo paruošta Grande y General Historia — nuo pasaulio sutvėrimo iki jo paties laikų.

Tą darbą toliau tęsė valdiški kronikieriai. Pedro Lopez de Ayala surašė savo dienų karalių istoriją. Labai gudriai jis nukarikatūravo savo laiko įvairių klasių draugiją veikale „Rimado de Palacio“.

Dantės ir Petrarko įtaka palietė ir Ispaniją. Enrique de Villena (1384—1434), Marquis de Santillan (1398—1485) ir Juan de Mene (1411—56) žymiau praskėtė ispanų literatūros plotmes, iš pradžių savo pedantiškai didaktiškais raštais, paskiau ir populiariais epizodais bei apysakėlėmis.

Penkioliktame šimtmetyje ispanų literatūron įteka nauja sriovė — karžigysčių romanai (*Libros de Caballerias*). Pirmutinės ir geriausios šios rūšies knygos *Amadis de Gaul*, vertimas iš portugalų eilėraščio, buvo neišsemiamas šaltinis sekančioms rašytojams, kol juos nenustelbė garsioji nemari Cervantes'o „*Don Quixote*“ satyra. Taisai veikalas buvo savo laikų unikatas; jis neberanda sau lygaus ir po šiai dien nei ispanų nei kitų tautų literatūrose. Su *Don Quixoto* pasirodymu pamažu pradeda nykti karžiginiai romanai, Cervantes'o ir Lope de Vega kūriniai, atvaizduoja piemenų gyvenimą, nors toli neatitinkamą tikrumai, buvo mėgiamiausi žmonių skaitymai. Greta su tom apysakom nemažesni pasisekima turėjo Le Sage'o realistinės novelės — *Novela Picaresca*, kurių geriausia yra *Gil Blas*. Kitas pirmesniųjų panašių raštų šešiolikto šimtmečio viduryje — tai *Lazarillo de Formes*. Pirmutinę, bet silpnoką istorinę apysaką parašė Hita (1595—1604) „*Guerras de Granada*“.

Tame pat laikotarpyje (1407—1454) karaliaus Jono II rūmuose išgalėjo provincijinės literatūros įtaka, pagimdžiusi eilę naujų poetų. Tos mo-

kyklos autorių darbai sutraukti garsiname „Gancionero de Baena“ rinkiny. Penkiolikto šimtmečio pabaiga davė Calito y Melibea tragikomediją La Celestina, kuri savo gyvais bei teisingais vaizdais daugiausia skaitytojų įgyjo.

Moderninė, argu šių laikų ispanų drama prasideda, galima sakyti, penkioliktame amžiuje, ka Juan de Encina parašė eglogus — apibudinančius piemenų gyvenimą vaidmenis. Gil Vincente ir Torres Naharro, sekdami Encina, patobulino scenišką literatūrą, tačiau Lope de Rueda pats vaidintojas ir vaidmenų rašytojas (1550) teisingai skaitomas Ispanijos dramatistų tėvu. Taip ji vadinama ir Cervantes'as.

Cervantes pradėjo savo karierą kaipo dramatų autorius. Tačiau jojo du pirmesnieji veikalai „La Numancia“ ir El Trato de Argel“ nerado pasisekimo. Lope de Vega taipgi parašė apie du tūkstančių dramų ir jomis labiausiai jis igarsėjo. Calderon de la Barca (1600—81) pergyveno savo šalies auksinę dramos gadyne. Jis labiau filosofas, atsargus ir aukštesniais idealais negu Lope, buvo plačiau žinomas kaipo gražių eilių rašytojas, o ne kaipo dramaturgas. Tirso de Molina (1571—1648) vyriausia pasižymėjo sudramatizavimu pasakų apie Don Juan Tenorio — veikale „Burlador de Sevilla“. Moreto patiekė ispanams savo žymų dramata Desden. Kiek daug dramų tais laikais buvo pagaminta žinomų ir nežinomų autorių, sunku išskaitliuoti; — jos kaip tvanas užpylė Ispaniją.

Lyriškoji poezija pasiekė savo viršūnės šešioliktojo amžiaus pradžioje. Herrera apdainavo savo laikų pergales ir nepasisekimus; Luis de Leon sėmė siužetus iš gamtos, nuošalystės ir tikybinų apmastymų. Broliai Argensola daugiau pasižymėjo savo geru skoniu, nekaip poetiniais įkvėpimais.

Ispanų baladų pradžia tačiau miglota. Didelė jų dalis buvo surankiota šešioliktame ir septynioliktame šimtmečiuose. Savo turiniais jos skirstoma į tikybinės pasakas ir Arturo bei Karolingų gadynių apybraižus. Tačiau įdomiausios tarpe jų tai išgarbinančios savo tautos bei maurų, su kuriais ispanai kovėsi, karžygystes.

Septyniolikto šimtmečio pabaigoje Ispanijai nusileido garbės saulė, kartu ir jos literatūrai. Sekančiame amžiuje vos keli rašytojai užsitarnauja paminėjimo. Padre Isla savo veikale Fray Gerundio pajuokė sumaniai žemą mokymo laipsnį. Samaniego ir Yriarte rašė gudrias pasakas Lafontaine'o pavyzdžiais. Aštuoniolikto šimtmečio pirmoj daly įsteigta Akademija paruošė puikų žodyną. Literatūrai apstingus, iškyla Moratus, papildydamas garbingą Ispanijos dramatistų skaitlinę.

Karas dėl nepriklausomybės, išjudindams ispanus iš miego, patiekė jiems ir naujų literatūros kūrinių. Klasikų srityje minėtini lyriškos poezijos Quintana ir Duque de Rivas. Espronceda — eileraštis — persisunkus Byrono įtaka. Jos pavyzdį artimai sekė paskesni rašytojai: Zorila, Nunez de Arce ir Campoamor. Istorikai,

kritikai, mokslininkai, kaip Juan Valera, Menendes Pelayo, Pascual de Gayangos ir Canovos del Castillo, tinkamai tęsė Sanchez'o ir Sarmiento pradėtą darbą.

Devyniolikto šimtmečio pačioj pradžioj Fernam Caballero ir Trueba pasižymėjo raštais, kuriems motyvus sėmė iš savo žmonių, savo šalies ir to laiko gyvenimo. Vėliau Ispanija susilaukė Juan Valera geriausios to šimtmečio apysakos „Pepita Jiminez“. Emilia Pardo Bazan puikiausiai nupiešia savo žmones ir laikotarpį. Alarcon, Perez Galdos ir Palacio Valdes labiausiai buvo įvertinami svetimose šalyse. Blasco Ibanez „Keturių Raitelių Apokalypse“ autorius bene bus plačiausia pagarsėjęs tarpe Ispanijos paskiausių rašytojų. Drama didžiuojasi savo Echegeray'um. Istorija gi apima žymiausią dalia medžiagos rinkinius ir daugybę brangintinų atspaudintų monografų.

SEVILLA MINEJANT.

Norint pažinti Afriką, ispanai sako, pirma reikia aplankyti Seviliją, Granadą, Cordobą, Valenciją, kadangi išstumti Afrikon maurai jau nieko puikiesnio architektūros srityje tenai nesugebėjo sukurti. Neturint gi progos apkeliauti visos Ispanijos, pakaktų pamatyti vien tik Seviliją.

Sevilliečiuose randi visas ispanų charakteringas ypatybes: išdidumą, kūklumą, eleganciją, savigarbą, nuoširdumą, atvirumą, gracija ir švelniausią mandagumą. Žodžiu, Sevilija atskleidžia visos Ispanijos žmonių sielą.

Savo išorine išvaizda Sevilija labiau primena Afriką kaip bet koki Europos miestą. Jos vingiuotos siaurytės gatvelės — arabų viešpatavimo čia palikimas — vasaros metu iš viršaus nuo stogų ligi stogų aptraukiamos audeklinėm palom — toldos — apsisaugoti nuo įkyrių saulės spindulių kaitrose. Tose gatvelėse judėjimas gyviausias. Pilna pėkščių, važiuojančių ir visokių pirklių bei primityviausių dirbtuvėlių.

Čia moderniškiausi automobiliai, puikiausi fajetonai, elektriniai tramvajai, vos išsitekdami ten ir atgal kursuoja; čia jau mulų bei asilų karavanos ar jaučių tempiami didžiuliai vežimai slankioja; primena dar Kristui negimus gadynę.

Saligatviai tokie siauryčiai, jog kaip susitinki koki vežimą, praeivis turi prie sienos prisispausti ar sprukti į artimiausią tarpdurį, kad nesuvažinėtu ar drabužių neliestų.

Iš to gyviausio trafiko regis įdomiausios mulų bei asilų karavanos.

Dažniausiai trys ar penki mulai viens paskui kita — žąsele — pakinkyti; pačiame gi priešaky karavaną veda mažas asiliukas. Asilėlis bliauja asiliškai, mulai gi, kaip mulai. Tačiau visi sutinka, vienas kito jungą tarsi atjaučia. Tokią karavaną diriguoja *senor a r r i e r o* — mulų raitelis, plačiu brylium — *sombrero* ant galvos užsimovęs, pasipuošęs plačia — ko ne iki pažastų raudona fajas — andaluziška juosta. Už *sombrero* laikėčio viename šone jis dažniausiai turi užsikisęs raudoną radastos ar giraniumo žiedą. Panašiai apkaišytas ir jo asilėlis. Virš to, kad jam — andaluziečiui geriau sektusi parduoti jo vežamos prekės — vilnos, vinvuogės, aliejus, alyvos, apelsinai etc., jis savo asilą apkaišo irgi už ausies, ar ant kaktos — šv. *Antano* ar *Jesus del Gran Poder* paveiksluokais. Ir linksmi dainuodamas kokią arabišką dainą (nors tų dainelių melodijos liūdnos), *aniero* gena savo asilą bruku per *Pasaje de Oriente*, arba per *Plaza de la Constitucion*, išdidus kaip kad *La Manchos* karžygys *Don Quixot*, jodamas per *Valdespenas*.

Labiausiai pastebėtina visų ispanų charakteringa ypatybė — tai jų išdidumas. Ar jis bus *hidalgo* (kilnagimis), *rico senor'as* (turtuolis), ar *pobrissime aguadore*, ar dar vargingesnis ajero

— 180 —

(česnakų pardavėjas), apsiavęs alpargata (iš kanapių pintom vyžom) — jis visuomet bus išdidus. Ispanijos proletarijate veltui ieškosi to pavaldiniško vergiškumo, kurį liūdnai tenka pastebėti kitų Europos tautų biednuomenėje.

Už koki patarnavimą, ar priimdamas užmokes-tį už savo česnakus, kuriuos supintus grandinėje jis nešioja ant kaklo ir pardavinėja dalelėmis, jis pasakys savo muchissimas gracias, senoras ar cabalero, su tikra ispaniška gracija, bet be nuolankumo šešėlio.

Tačiau andaluzietis, ar apskritai ispanas, savo išdidume nėra arogantas ar šiurkštuolis, kuriais tai atributais pasižymi visu šalių nouveau-riches'ai ir kai kurie mūsiškiai „nauji ponai“. Ne, ispanas tradicijiniai išdidus, bet kartu jis ricie-riskai mandagus.

Atvykus Sevilien einu į Gubernador biūrą užsiregistruoti. Biuran veda, kaip paprastai Ispanijoje, P a t i o argu kiemas dengtas stikliniu stogu. Tame patio'je — palmės, gėlės ir fontana. Tenais randu keletą policininkų. Paklausiau vieno, kur reikia eiti paso reikalui. Jis palydi mane iki atatinkamų durų ir kariškai saliu tuodamas palieka.

Biure sėdi keli senor'ai berūkydami savo ispaniškus cigaretus. Vyriausias jų tuoj padeda man kedę ir prašo sėsti. Aš jam pirma kišu savo pasaportę. Jis gi stovi ir rodydamas man kedę prašo sėsti. Ateisėdu, pasakius jam „gracias“ ir jis atsisėda už savo stalo. Tada paima mano pasa, įrašo, kas reikia, prideda antspaudą ir atiduoda, pa-

— 181 —

reikšdamas jog galiu ramiai gyventi visą metą Ispanijoje. Tam terminui pasibaigus, aš vėl bet kuriame Ispanijos mieste gausiantį leidimą kitiems metams ir t. t.

— Kiek reikia sumokėti? — jo klausiu.

— Nada, senora, nada (nič nieko), elegantiškai linkčiodamas svetinga šypsena pareiškia ir palinkėja kasmagiausių viešybių juju bonito pais'e (ju gražioj šaly). Dvi minutės rodos nepraejo, ir štai turiu leidimą vieniems metams, dovanai, ir dar tokiu dideliu mandagumu suteiktą. Ir tai iš svetimų ligšiol man nepažistamų žmonių ir jų gražiosios šalies.

Jau Kadize buvau sutikta kuomandagiausiai muitinės valdininkų ir dar mandagiau — tiesiog kaip tėvyneje — Patronato Nacional del Turismo biure, — Man gera, gražu malonu švaistytis po šiltu, mėlynu Ispanijos dangum, tarpe malonių, žydinčių gėlynų, tarpe svetimų, bet taip mokančių širdį paveikti žmonių!

Pirmuose laiškuose daug nusiskundžiau. Kadangi toks jau žmogaus, ispaniškai kalbant hombre, būdas. Kai gera — viskas gera, visi geri. Bloga — ir kimbi į pirmutinį savo blogumos „kaltininka“ — tikrą ar išsvajotą. Bevelijau, kad „Magellanes'o" oficialai „pamirštų“ mano laiškus be ženklelių išsiųsti. Tačiau toks nekorektiškumas pas juos ne madoj. Kaip mano, taip ir kitų keleivių visą korespondenciją paleido iš Cadizo su atatinkamais pašto ženklais kaip reikia. Džentlemoniškumas Ispanijoje — pirmoj vietoj.

Bet grįžtu Sevillon — Maravillų miestan. Vieną gražią dieną aplankau Torre del Oro (Aukso bokštą) prie upės Guadalquivir puošnioje La Cristina pakrantėje. Tą bokštą pastatė arabai ir užvardino tinkamai, nes jis visas apklotas auksiniais azulėjos'ais arba mozaika. Paskui Petras Ziaurusis čia laikydavęs savo turtus. Nunaigi tame Torre del Oro darbuojasi jūrininkystės štabas, — puikiai įrengtuose biuruose. Jūrininkas apvedžiojo mane po visus aukštus. Lipi, lipi, rodos galo nebus. Reginiai atsiskleidžia vis gražesni į miestą, nekreipiant dėmesio į išdžiautus ant virvių jūrininkų baltinius kiekvieno aukšto pašaliais. Pačioj viršūnėj' ne vien visas miestas kaip ant delno atsipiešia, bet ir toli žaliuojanti Andaluzijos laukai bei balti kaimai su Guadalquiviro upe, vingiuojančia it mėlynas kaspinas per pamarančių, kaktusų, alyvų sodybas.

Nusileidus žemyn, duodu savo palydovui jūrininkui penkis pesetus. — Tai mano viso mėnesio alga, negaliu priimti. Muv mucho, senora — per daug — atsiprašydamas jis aiškina — Vis vien išpraudžiau jam delnan — cigaretoms, kadangi rūkymas ispanams yra didžiausias smagurys. (Bet tik ne jų moterims, tos visai nerūko).

Viešpatie, su kokia pagarba jis ir visi jo draugai mane išlydėjo ir palvdėjo iki taxi. Už penkis pesetus tiek pagarbos, mandagumo, malonumo, rodos, tik Ispanijoje tegali laimėti.

Iš Torre del Oro pasitraukiau į Alcazaro rūmų tropiškus sodus. Važiuoju per Parque Maria Luisa, kame buvo įrengta grandiozinė Ibero —

Americana paroda. Čia ir vieni maraviliai. Palmų palmos ir keisčiausi, nematyti augalai. Apie jų liemenes apšivyniojusios žydinčios radastos—raudonos, geltonos, baltos, ružavos iki pat viršūnių. Gėlės išsikeroję po medžių šakas, lapus ir girliandomis nusidriekia žemyn. Koks neregėtas gražumėlis! Panašiai žydi liemenėmis visi beveik medžiai — ciprisai, kaktusai, apokalipsai, akacijos, pomarančiai, citrinos, pipirai ir net pušys, topoliai, berželiai. Pataikiau Seville pačiu rožių žydėjimu (bet jos dažnai žydi tenais ir žiemą).

Tos radastos iš karto daro ispūdžio lyg visi medžiai jomis žydėtų. Mat ispanai mėgsta sodinti radastas aplinkui medžių šaknis. Kitur tos gėlės po medžiais neaugtu ar būtų užskurdusiomis. Sevilleje ir šiaip Ispanijos pakeliais radastos tarsi iš medžio šaknų išdygę ir, augdamos, vyniojasi aplink jo liemenę iki viršūnės. Kuomet ima žydėti, rodos visas medis žydi. Žydinčių medelių žiedai susipina su radastomis ir, žiūrėdamas, greit nesuvoki, kas čia per stebėtinas augalas. Lieknas berželis — visas nuo šaknų iki viršūnės radastomis žydi, kartais keliariopos spalvos. Raudona ružava, ar balta, ar geltona akacija irgi apsikaisius visa radastomis ir net pušys, aukštos eglės bei palmos... Ar bereikia didesnių maravillių?!

Ogi fontanos, rustikaniški, mauriški, ispaniš — ki, rymiški tilteliai, gėlynų tuneliai, žydinčios altanos, baseinai su valtelėmis bei gulbėmis, romantiniai takeliai, puikiausios automobiliams keliai, pasislėpusių po medžiais kaskadų kurtūs mistiški šniokštimai, lakštingalų čiulbėsys taip paša-

lietį sužavi, jog nejučiomis save klausi, ar kar-
tais čia tik ne sapnas?.. Rodos Jieva su Adomu
rojuje nieko gražesnio nematė, kaip Sevillos Par-
que María Luisa.

Nekalbu jau apie Alcazaro, karaliaus arabiško
rūmo sodus, kuriuos aprašyti plunksna bejėgė.
Po juos bevaikščiiodama, maniau, bene lunatizmu
susirgus — ir vien tik sapnuodama atkliuvus į
kokią užburta pasakų karaliją.

Nuo penktos valandos vakare Alcazaro sodai
užrakinami. Visi lankytojai turi išeiti. Sodų sar-
gai stropiai apžiūrinėja visas alėjas, takus, suolus,
kad nieks nepasiliktų tenais nakvoti. Jie tai daro
ne iš baimės, kad puošnius augalus ar suolų mo-
zaikas, statulas koks nors souvenirų rinkėjas
nesužalotų. Anaipol. Tik buvę atsitikimų,
kad pasilike nakvoti asmens Alcazaro soduose
mėnesienoje išėję iš proto. Taip stipriai esą veikia
jautresnes sielas sodų fantastiniai reginiai, suriš-
ti čia su praeities istorijos atsiminimais.

Iš tų žavėtinų grožybių, vėl isileidau į siaurių
— siauriausias gatveles, kur asilai su gurbais ant
kupros praeivį priplotų prie sienos it ant petelnės,
jei nepasisaugotų. Beeidama pėkščia paklydau.

Laimingai pataikiau į San Fernando Plaza —
priešais Casa de Ayuntamiento (retušę), kur „Pa-
tronato Nacional del Turismo“ turi savo vyriausią
biūrą. Patronate — visi mano bičiuliai. Labai
dažnai kuris to biūro valdininkas ar veldininkė
mane palydėdavo namo — viešbutin, ar atneš-
davo man atėjusius laiškus. Tačiau jau vėlu.

— 185 —

biuras uždarytas, pats comida — vakarienės laikas — 8-a valanda.

Calle San Vincente užėinu į garsų Salon Oriente pamatyti žymių Selviles šokikų. Jaunuoliai pasipuošę ankštomis kelnaitėmis ir bolero žokietėliais. Mergaitės apsitačiusios puošnausiomis ispaniškais skarelėmis bei brangiausiomis mantilijomis šoka „fandango“, „jota“, „malaguena“, „flamence“ ir „ole Andaluz“. Pastarame šokyje mergaitės dramatiškiausiai atvaizduoja torerą jaučių rungtynėse. Toji proga kaštavo dešimtį pesetu, bet verta buvo pamatyti ir už dešimtį dolerių, nieks ir niekur kitur pasaulyje taip linksmai, graciškai nepašoka būnai, kaip ispanaitės savo tėvynėj, vpač gi Sevilleje. Tai ne Pale — Alėje lietuvių „trintiniai“ šokiai, į kuriuos net žiūrėti šlykštu.

Po comidos argu vakarienės (ir kokia vakarienė!.. vėžiukai, alyvos, žuvys, keleriopos mėsos, valencieniški ryžiai su daržovėmis, vaisiai ir grafinas vyno blanco ar vino tinto, beje dar sriuba, išpaniška balta skani duona ar panašiai ir visa ta gausybė maisto tik — už 4 pesetus!..), gūrinu vėl linkui Triana viešbučio per San Fernando Plaza. Iš tos Plazos kaip vėžio kojos šakojasi keletas siauručių gatvelių į visus kraštus. Einu einu viena gatvele — ir atsiduriu — San Fernando Plazoje. Insileidžiu vingiu — ir vėl sugrižtu į San Fernando Plaza. Apmaudas ir juokas ima. Negi aš viena be vado taip ir neatrasiu namų? — Dar kartą mėginu trečiaja pažygiuoti: Ir vėl ta

pati komedija — į San Fernando Plaza... Katedros Giralda skambina 10-ą valandą — vėloka, nors Sevilėje tik prasideda gyvenimas.

Ketvirton gatvelėn pasukus, žiūriu prie kažkokio namo slenkščio prisiglaudęs guli žmogus. Būk kaip nebuve, paklausiau jo kelio į Trianą. Žmogelis strakt asistuoja nusiėmęs kepurę, linktelėjo ir — „vamonos“, senora (einame) — sako — jis parodysiąs. Jo pakinkiai mažumą linkčioja — tarsiant ledą pirmą kartą su pačiuožomis. Mato-mai buvo kiek viršaus įtraukęs tinto ar blanco vyno.

Iš karto nelabai mielai priėmiau jo pasiūlymą, prašau vien nurodyti linkmę viešbutin. Bet jis eina ir tiek. Einu ir aš su juo greta, jau vien idomumo dėlei, — kur jis nuvęs? Nebaugu, policininkų mieste yra pakankamai — raitų po du greta ir stovinčių atskirai. Tačiau jų pagalbos šauktis nereikėjo. Inkausės andaluzietis (gal koks ajero, pardavęs česnakus — jis atrodė biedniokas —), netvirtomis kojomis palydėjo mane iki pat Trianos — pusėtiną kelio galą. Čia jau vietoje rodydamas ranka man viešbutį, palinkėjo „buenos noches“ ir stovi, žiūrėdamas ar aš dar nepaklysiu. Išsiėmiau porą pesetų ir duodu už palydėjimą.

— Par los clavos de Cristo, Senora, (del Kristaus kančių), ar aš barbaras, kad imčiau užmokestį už savo prideramą patarnavimą artimui?! — jis rūščiai sušunka. Ir, linktelėjęs, nusvyravo žmogelis savosna, ar kur vėl palei slenkstį pa-

— 187 —

snausti. Atrodė, kad jis nei savo pastogės neturi. Tačiau tikras džentlemonas — Don Quixoto tipo. Tik jam reikia prisegti prie šono ešpada (kardas) ir jis bus lygus narsiam kovotojui su malūnais.

Lygiai tą pati galima pasakyti ir apie Ispanijos moteris. Senora, ar paprasta mujer pasižymi švelnumu, kūklumu, savo įgimta gracija bei tautiniu išdidumu. Tarnaitės viešbučiuose — kuomandagiausios, nuoširdžios svečiams, visuomet švariai apsirėdžiusios, ir niekuomet iš savigarbos ribų neišeinančios, — bent mano patyrimuose. Duodi jai piniginę dovanėlę už jų patarnavimą, — neims arba labai nenoriai. Ji gaunanti nuošimčių dalį iš svečio saskaitos — „bastante“ (užtenka), atsakys mandagiai, bet lyg su išdidumo virpesiu balse. Užkalbink kokią darbininkę mieste. Ji kalbės atvirai, prielankiai, duos geriausių nurodymus, kaip ji supranta, ar palydės iki tavo buveinės durų, jei matys reikalo, bet ji kalbės drąsiai, — kaip su sau lygiu ponu ar ponia, be jokių vergiškumo ar pavaldumo, pataikavimų, prisimeilavimų. Ji visuomet pasirodys savarankiška motere, kiek pelno, tuo patenkinta, kitų malonės nereikalaujanti. Prie to viso ji yra ištikima, teisinga ir skubi kiekvienam patarnauti ne dėl pinigų, bet vien dėl mandagumo.

Su didikėmis senoromis ar jų vyriškiais — senesniais bei jaunesniais studentais, kur nesusi-

— 188 —

dursi, ypač traukiniuose, viešbučiuose, umai, be didelių ceremonijų susibičiuliauji, kad ir su menka ispanų kalbos žinija. Užtenka mokėti keli sakiniai bei keliolika žodžių ir gyviausia kalba visą kelionę nepasibaigs. Ispanas traukinyje — grande ar pobre, niekuomet nepradės savo užkandžio, nepasiūles pirma savo bendrakeleiviams viename kupe ar ant vieno suolo.

Lietuvoje dažnai tenka išgirsti nuomonės apie ispanų „atsilikimą“, „žemą kultūros laipsnį“. Ei, man labiau patinka, kad ir įkaušusio vargšo andaluziečio tariamas „nekultūriškumas“, negu pas mus sustyręs didingumas su aukštu mokslingumu.

DAILE.

Ispanijos menas, kiek tenka pastebėti, jo vyriausiuose bruožuose, skiriasi nuo kitų tos rūšies tvorių — savo gryniausią laisvę, taip paprastai plaukiančią iš žmonių širdies, kuri tai ypatybė, regis, amžiais išlaikė tautinės dvasios savitumą. Misticizmas, ypač plastikos veikluose, matomai, aukšto išsivystymo laipsnio pasiekęs. Tačiau, nepaisant kaip tikybiniai jausmai veikė ispanų dailininkų tvėrybinę vaizduotę, jie visgi nepamiršdavo ir pozityvumo tikrio įpinti į savo kūrinis. Jau ankstybiausiuose (IX—XII šitmečių) ispanų tapybos paminkluose — miniatūrose ir senuose rankraščiuose galima pastebėti aiškus, stiprus tautinės dailės būdas, kuriame realizmas jungiasi su bizantėnų tradicijinėm liekanom. Irlandų gražiaraštis ir muzulmonų dailė sudaro tamprų stilių — gyva spalvomis ant ryškaus realizmo pagrindo.

Iš rytų Ispaniją palietė Sienna mokyklos įtaka Bassa'os tapyboje, kaip kad Santa Peldrobes vienuolyno San Miguel koplyčioje, taipgi reredai karaliaus rūmų koplyčioje Barcelonoje. Sioje įtakoje didesniu savitumu išsižymi Juan Daurer iš Palma Mallorca, kame ir jo veikalu stambi dalis slepiasi. Jojo mokiniai — Pedro Serra — Juan Rodriguez ir Gerado Starnina (florentietis) inešė ispanų dailėn itališką įtaką.

Kitas gi fiorēntietis Nicola piešē jau aiškaus ispaniško pobūdžio freskus vyriausioje Salamanca katedros koplyčioje.

Netrukus flemingu dailės įtaka pradėjo varžytis pirmenybe su italų įtaka. Pirmųjų mokyklą vyriausiai atstovauja Jorge Ingles. Arti šimtmečio pabaigos tačiau grynas Kastilijos stilius pradėjo narsiai kovoti, kad nugalėjus šiaurės bei Italijos įtakas. Pedro de Borrugente Kastilijoje pasižymėjo kaip pirmas gilus bei stiprus realistas. Alejo Fernandez Andaluzijoje įbrižė savo varda su tikru andaluziečio švelnumu, patraukimu bei gracija savo puikiam „Rožių Mergelės“ paveiksle šv. Onos bažnyčioje Sevilės miesto Triana daly, — taipgi Virgin de Conguestadores karaliaus rūmuose Alcazare — irgi Sevilėje.

Apie 1505 du Leonardo da Vinci ispanai mokiniai — Llanos ir Fernando Yonez ilieja aiškia renaissance'o sriovę garsiam paveiksle „Šv. Panelės Gyvenimas“ Valencijos Katedroje.

Tačiau Sevilėje užvis labiausiai traukė į save pasaulio dėmesį su belgiška ir flemingine studijuotina daila. Danas Sturmio, Bruxeles belgas Pedro Kempener, — kurį sevilliciai pasiskubino suispaninti į Pedro Campana, — buvo tipingi flemingai. „Nužengimas“ bei „Maršalai“ Sevilės Katedros altoriuje ir šv. Onos altoriaus dalis „Adoracija“, Leonos katedroje „Magiai“ ir „Madona“ Berlyno Muzėjuje — tai Pedro Campana didelio talento darbai. Cordovoj Pablo de Cespedes įgarsėjo labiau literatiniiais skoniais nekaip savo šepetėlio jėga.

— 191 —

Nemenkesnės garbės pasiekė ir Luis Morales, vadinamas „dieviškuoju“. Jo paveiksluose gėriesi švelnių lepnųjų, ramių nuolankių maldamų bei asketinė skaistybė, — kas labiausiai veikė Pilypą II-į.

Prieš flemingų įtaką iškilo stiprus, užsigrūdinęs ispanas Sanchez Coello, kurio stilius šiek tiek primena pirmesnius Velasquez'o kūrinius.

Tačiau, nors būtų sunku įtikėti, tą reakcijos mokyklą sukūrė flemingas Antonio Moro, didis Ispanijos mylėtojas. Ta meilė jis perdavė ir savo mokiniams — Sanchez Coello'ui ir Pontoja de la Cruz'ui, — kurių piešiniai ryški šalta, rimta tikrai ispaniška tobula elegancija.

* * *

Apie tą laiką pasirodė, it fenomenas, genijus El Greco — expresionizmo patriarka, — padaręs tapyboje perversmą ir kuris nevien savo gadynėje buvo, bet ir po šiai dien tebėra neišsemiamų pavyzdžių šaltinis dailės kūryboje. Karštas, energingas Domenico Theotococopulis, išgijęs Ispanijoje El Greco varda, stengėsi, atsidėjęs, atvaizduoti viršgamtinius dalykus giliu dramatišku būdu. Viskas jo kūriniuose atrodo taip nepaprasta, bet jis puikliausiai išreiškė savo nuoduginį ispanų minties supratimą. Nors El Greco gimė savo tikrojo tėvynės Kreto saloje, tačiau dvasios tėvynę bei namą atrado Ispanijoje.

Reikia stebėtis ir to genijaus didele, stiprią asmenybę. Teknikoje jisai sekė Venecijos mokytojus, tačiau jų neviršijo, kadangi niekad nei

nesistengė juos pralenkti. Jojo paveikslai pasižymi labiau minties gilumu, nekaip įvairumais. Iš savo aukštos technikos jis stačiai pasineria dvasios dausėse.

El Greco taip kietai suispanėjo, jog jis ir pa-liuosavo ispanų tapybą iš svetimų, — nuolat tarp savęs bekovojančių, itakų bei misticizmo. Tokia dailininko naujanybė tačiau neatitiko Pilypo II-jo klasiškiems skoniams ir tas karalius jo ne-parėmė, nei nesuprato. Tuomet El Greco nusigri-žo į žmones ir piešė: piešė iš jų gyvenimo paveiks-lus ir iš Sevilės laivais gabeno juos Amerikon. Apsigyvenęs Toledo, jis nevien piešė žmones, bet lygia dalia piešė ir ispanų sielą savo caballe-rosų ir mistiškų siekinių vaizduose.

El Greco stengėsi sekti bent iš tolo, kiek ben-drai pajiegiama genijai sekti — jo mokiniai Luis Tristan ir dominikonas Juan Bautista Mayno. Kiti žymesni jo sekėjai — minėtini: Blas Munoz iš Lorca ir Pedro Orrente. Pastarasai, persikėlę iš Murcijos Valencijon, garsėjo lygiagreta su didžiu tapytoju Ribalta. Šis — Corregio mokiny-s — savo puikiausius darbus paliko Algemesi ir Porta Coeli, Kartūzų vienuolyne, iš kur jie pate-ko Valencijos muzėjun.

Ribalta'os mokinių eilėje — Jose Ribera išvys-to aiškų savo talentą kaipo smarkus, nenuilstamas realistas. Savo karštą Ispanijos meilę nusigabe-nęs Italijon, pasižymėjo „El Espanoleto" vardu. Jojo linijose iki mažiausių smulkmenų išlaikytas tobulumas. Jisai visom jėgom siekė realizmo ir puikiai jį atvaizdavo. Turtinguose spalvomis bei

energija tryškančiuose jo paveiksluose asketai bei elgetos daro gilaus ispūdžio.

Sevillės didžiojo mokykloje užima nepaveržiamą vietą tapybos istorijoje Velasquez. Jis yra vieningas, isikūnyjęs realistas, visatos plotnių piešėjas, kuris sau lygaus šimtmečiais nesurado.

Gal jam stinga El Greco stebūklingo genijaus — pagauti pozuojančių sielas ir būdą, tačiau jis patraukia savo stebėtinu talentu, apibudindamas piešiamus asmenis. Pavyzdžiui, Asturijos valdančios giminės jojo atvaizduose aiškiausiai atidengta fizinio išsigimimo pėdsakai. Gi jojo karaliuose — mažazmogiuose — atskleista visos protinio iškraipymo ydos.

Velasquez siela ir kūnu yra tikras aristokratiškas ispanas, — suvis nepanašus į Goya, kurį patraukė pigaus populiarumo blizga. Taip Pilypo IV-tojo portretas ryškiai stiliaus grynumu bei grožiu ir, tarsi, dvelkia nuo jo dvasios švelnumas. Velasquez'o gilus asketinis realizmas ypač puikiai perstatytas vienuolių paveiksluose Guadaloupe vienuolyne. Jau vien dėl tų dailės kūrinių Guadaloupe'as galėtų būti tautinės ispanų meldzijos vieta.

Zurbarano asketinė sąvoka Juan Valdes Leal išplėtė tragedijon iki kulminatyvinių fazių. Jis, rodos, linkęs į gyvenimą žiūrėti iš „sic transit gloria mundi“ (taip praeina pasaulio garbė) matymo kertės. Tą tragizmą jis atidengia Sevillės Hospital de Santa Caridad koplyčioje didingame mirties bei supuvimo vaizde „Prostrimerias“, apie kurį Murillo išsireiškė, jog į jį bežiūrėdams, norė

jės nosį užs kimšti, — taip rodes net dvokia tame paveikslų išizės lavonas. Kitą didžiulį, begalo ispūdingą valdes Leal piešini — Šveč. Panelė su šv. Jonu begrižtanti nuo Kalno Kalvarijos, — kuriame žavėtinai gražiai supintos spalvos bei lepnumas, — teko matyti Sevilės Muzėjuje.

Zurbarano rivalius Bartolome Estaban Murillo išsižymi švelniū misticizmu, siekiančiu jo mėgiamos ekstazos. Paviršutiniai sprendžiant, Murillo buvo vadinamas susigaubusiu, kukliu tapytoju, bet ištikrųjų jo kūriniai ir pasižymi tokiu skaudžiu dualizmu. Kaip o ispanas juo labiau andaluzietis, jis savo realizmu, — kuris taip vaizdžiai pasireiškia jo vaikuose elgetose (Dresdeno Muzėjuje) ir pavargėliuose, kurių žaizdas aptaiso Vengrijos šv. Izabelė — jis svajoja apie dangiškus regėjimus ir eina prie idealo. Tačiau jo supratimas to idealo ima paprasčiausias formas. Ramumas, švelnumas ir mėlynai debesynai iššlakstyti sidabru bei rožem. Ir tame jis parodo savo genijų.

Antonio Puga, Juan Bautista del Mazo ir Carreno buvo uolūs Velasquez'o sekėjai. Kitus gi Sevilės talentus, kaip Mateo Cerezo, Antolines ir Rizi labiau patraukė Vandyko stilius ir Venecijos itaka. Madrido mokyklai garbę gražina dalina Claudio Coello, kurio paveikslas „La Santa Forma“ Escurialo zakristijoje ryški įkvėpimu, jėga ir stiliaus gražna.

Pilypui V-iam apėmus Ispanijos sostą, klasinė tapyba pradėjo užleisti vietą prancūzų stiliui vestam Houasse'o, Rauc'o ir Vanloo. Su tais sti

— 195 —

liais stengiasi kovoti Antonio Palomino — įžymus gamtos vaizduotojas, ir Luis Menendez, kurio ramaus gyvenimo paveikslai net per daug realistiški. Bet jų pavienės pastangos nerado pasipirties, ir karalius labiau palankavo svetiemiems dailininkams, — kaip Giaquinto, Juan Bautista Tiepolo (su aco vaikais) ir garsiam vokiečių portretistui Mengs'ui.

Tame ispanų tapybos pašlijimo laikotarpyje pasirodė Bayeau su savo stiliaus dailumu, ir jo freskai Toledo Katedroje buvo pukizusi tos rūšies veikalai iki netikėtai iškilo Goya.

G o y a kūriniuose vyriausiai išsizymi šiurkštus gyvenimo bruožai, tačiau suminkštinti ir išdailinti genijaus artizmu. Jis labiau formaliai, išoriniai ima dalykus, negu įkvėpimu. Jį veikia pašalinių revoliucijų idėjos ir jis nesistengia nertis misticizman. Goya parodo realizmo ženklus ne tokioj paprastoj atviroj formoj, kaip Velasquez, kuris visuomet buvo objektyvus. Ne, jį subjektyvumas nuolat rišo prie žemiškų interesų, kuomet norėjo pasiektie idealo. Jį galima apibūdinti kaip šaltą savo laiko įvykių tēmytoją ir vaizduotoją. Apdovanotas gamtos reta teknika, iškalbingu stilium bei spalvų audinio dideliu nusimanymu, jis beveik panašus į Velasquez'ą, kaip liūdyia generolo Urruta jojo nupieštas paveikslas. Kuomet jį pagauna kartais mistiškas įkvėpimas, jis apvainikuoja tokius savo darbus kaip „Paskutinės San Jose de Calasanz Komunijos“ vaizdas, Escolapias bažnyčioje, Madride.

Madrido Muzėjuje de Prado Goya dailės veika-

— 196 —

lai užima plačiausia skyrių, kur ytin gilaus išpūdžio daro jojo „El Dos de Mayo“ milžiniškas, skaidrus realizmo vaizdas, portretas, kaip sukilę ispanų patriotai prieš prancūzų imperijos kariuomenę, buvo žiauriausiai išskersti 1808 metų gegužio 2 diena.

Po Goya išigali neo—klasiškas David'o stilius, kurį perima Juan Antonio de Ribera ir Jose de Madrazo. Kaip išimtis prieš tą bendrą palinkimą sužibo akademiko Vincente Lopez'o žvaigždė, kurio ypač kontūrų linijose ryški nepaprastas talentas, — bet šiaip jis buvo artimu sekėju Lucas ir Alenzo, taipgi Esquifelio pavyzdžių.

Kuomet tapybos tradicijinis idealas rodėsi zuves, du trumpo amžio dailininkai — Rosales ir Fortuny įbriežė savo gryną, tobula stilių, nurodant tikra, tiesų kelią savo įpėdiniams. Pirmasis, persisunkęs Velasquez'o idealais, savo talentą įamžino didžiais istoriniais atvaizdais — ta nauja David'o ir Verneto įtakos paseka. Fortuny gi sėmė motyvus vyriausia iš žmogaus gamtos bei papročių, į kuriuos jis įdėjo ugnį, energiją, gracija, judėsių lengvumą, — žodžiu pačią gyvybę.

Retai kuri mokykla susilaukė ispanų menininkų tokio bendro pritारimo, kaip toji. Tai įtakai pasidavė tokios žymenybės kaip Don Raimundo de Madrazo, Jiminez Aranda Serra, Ferrant, Pradilla, Palmaroli, Martinez Cubell, Moreno Carbonero ir Mundoz Degrain, Sorolla, Gonzalo de Bilbao. Rusinai ypač narsiai kovojo su priešrafaelinėmis idėjom, atgabentomis iš Anglijos.

— 197 —

Manrtinez Montanes — buvo andaluzietis kiaurai ir virš savo talento. Gregorio Hernandez išreiškia Katalionijos religinius jausmus. Martinez Montanes gi iškelia aikštėn andaluziečių giliausias tikybinės mintis savo skulptūriniuose vaizduose, pamėgėgdžiodamas sevilliečių „saetas“ — (jų maldingus Dievo garbinimus su muzika). Savo laisvę, savaimiškumą jis išvystė daugiausiai bestudijuodamas Torrigiano ir klasiškas statulas Pilato rūmuose — Sevillėje. Jojo gi andaluziška dailė — pati savaimė parodo, iš kur semtas įkvėpimas. Šiuo atžvilgiu jis labai panašus į bendrai visus savaimiškus, nuoširdžius andaluzus dailininkus. Nuolatiniu besiveržimu prie idealizmo bei ekspresionizmo jis bendrauja su Murillo; realizme gi jis artimas Velasquez'ui. Kita pažymėtina Montanes'o kūryboje — bendrai charakteringa visų andaluziečių vaizdodirbių ypatybė — tai procesijinis darbo būdas, kuriame norima sujaudinti žmonės maldingomis procesijomis po gatves Didžiosios Savaitės mistiškose naktyse. Jos buvo giliais, ispūdingais gavėnios pamoksluose apmastomų paslapčių išreiškimais. Sevillėje su Montanes'o genijum jos išdirbo „Kristaus Mė'ilės" nepalyginamą modelį, kuris daugelį Renaisance'o dailininkų galėtų nustelbti. Toks Montanes'o talentas pasikartoja jo atvaizduose „Kristus ir taurė", „Gailestingumas", — kurie tiesiog yra klasicizmo stebūklais. Vaizduose „Mūsų tėvas Kančių Jezus" — spindi pati Nekalčiausia ramybė ir savęs išsižadėjimas. „Viešpats didės galybės" kūrinį ryški didingumas, dievy-

— 198 —

tē ir kantrybē. Šī atvaizda nekurie skirīa kitam Andaluzijas meninīkui, Juan Mena'ui — „Vergara Kristus” ir „Gerosios Mirties”, Sevilīllēs universitete, autoriui.

* * *

Na, jau perīlīgas laiīškas īšējo, benagrīnējant tuos īspanīīškus dailēs kūrējus! — vaīzdīnīnkus, o visgī persīlpnāī juos patī nuvaīzdāvau. Kad juos tīnkamoj īvīesoj parodyti, — ne nevīeno laiīško reīkētū, bet prīsieitū paraīyti storīausīas knygas. Palīeku tā darbā mūsīīškiams meno stu dījozams.

Viso gerīausīo

IS GENOA — KOLUMBO GIMTINES, —
ISPANIJA MINEJANT.

Seštinēs — geguzēs 14 d. 1931.

Stai jau greit bus mēnesis, kaip apleidau naujais vardais apkrikštytą saulētą, linksma Ispanija: — „Espana Republicana”, „Nueva Espana”, „Republica Socialista”, etc.—su visais tų krikštytų viva'sais, lermiais, manifestacijom, kokių pirmiau niekur savo gyvenime nebuvaū mačius. To gatvinio triukšmo, nuožmių veidų su degančiom akim palaidose miniose maršuojuojančiose su iškeltais ant lazdu raudonais skarmalais (nesuspėjus dar išgyti naujų vėliavų), tų ciniškų keistų revoliucijinių dainuškų su panašia muzika. — rodos niekad nesugebėsiu pamiršti. Visa tai dar ir šiandien tarsi girdžiu ir matau.

Iš šalies žiūrint į tas manifestacijas man toli gražu neatrodė, būk tai vien nekalti džiaugsmo išsiveržimai, krikštyjant naują savo respubliką — kaip kad ispanai — net rimti inteligentai asmens, stengdavosi mane įtikinti. Nekartą atvirame pasikalbėjime juos perspėdavau, jog tos džiugulio nuolatinės, autoritetų netramdomos išvaržos nieko gero rytojui nežada...

Šiandie šūkauja „vivas” socialistinei respublikai, netrukus gal jiems prisieis panašiai vivasuoti „Republica Comunista”, ar „Espana Comunista”....

— 200 —

Ei, kur tau!... Komunizmas Ispanijoje niekad neišsigalėsias. Madridas pačiame šalies centre, iš kur beveik į aštuones valandas laiko kariuomenė gali pasiekti kiekvieną miestą, kad nuraminus maištininkus. Ne. Ispanija — tai ne Rusija. Čia nei komunizmas, nei bolševizmas, nebūsiąs toleruojamas, — isikarščiave mano pažįstami ginčydavo. Duok Dieve, kad taip būtų, kaip jie mano, — jiems palinkėdavau. Tačiau reikėjo būti užsimerkusiu ar ispaniškai apsvaigusiu (dėl žmonių akių ar ištikrųjų) tuč tuojaus po rinkimų, kad tose neva nekaltose minių demonstracijose nepastebėjus teroristų grūmojančio kumščio.

Stai vos kelios savaitės pralėkė nuo paskiausių pasikalbėjimų su savo prieteliais ispanais Madride, Sevilėje, Ceutoje, Tetuane. Aiman — tik mėnesis amžiaus naujai respublikai — „Republica Socialista'“, kurią jie taip džiaugėsi ir ilgai ilgai ją krikštyjo...

Kaip visuomet ilgos puotos — vestuvių ar krikštynų — gerai neužsibaigia, ir Ispanijoje perilgos džiugulio demonstracijos išsiliejo juodo keršto, teroro putomis. Kraujas pasipylė keliuose miestuose — Barcelonoj, Bilbao, Madride. Gaisrai, padegikų — teroristų sukelti, išnaikino jau daug neįkainuojamos vertės kultūros paminklų. Apie dvylika vienuolynų, kolegijų, bažnyčių viename tik Madride pelenais virto — tos įstaigos, kur amžiais slėpėsi brangiausi dailės, meno, istorijos paminklai. Po Madrido užsiliepsnojo piktu padegikų gaisrais Sevilla, Cordoba, Malaga, Alicante, Cadiz... miestas, kuris už monarkiją balsa-

vo... Jis paskui virto tarpe ispanų net pašaipos objektu balsavimų pasekme. Syki man paabejojus toliau lankytis po respublikinę Ispaniją dėl tų siaučiančių demonstracijų, pašiepiančiai man patarta važiuoti į Cadizą — ten, esą monarkistinis miestas ir aš galėsianti ramiai pasilsėti. Tačiau ir tą ramų miestą teroristų smūgiai neaplenkė. Gaila man tų gražių istorinių vienuolynų ir šventynių, kur pati praeitą pavasarį ir šiemet priešperversmą dar lankiausi.

Labiausia man gaila nepamainomos šv. Juozapo koplyčios Sevilėje — pačiame miesto centre, isispraudusios kūkliai tarpe siaurųjų gatvelių bei puošos krautavių. Vargiai koks turistas apleidė Sevilą, neaplankęs to ispanų tautinio paminklo — XVIII šimtmečio architektūros pažibo.

Daug kartų toje koplyčioje — geriau sakant bažnyčioje, nes ji nemaža — lankiausi, besistebėdama ir besigrožėdama nepaprastais jos meno turtais — ten artistišškai sukrautais. Dar dieną prieš išvažiavimą užėjau ten į vakarines pamaldas. Bet bažnytėlė buvo pilna žmonių, oras peršiltas ir aš — privargus per dieną ekskursijomis po miestą, vos trumpa valandėlę ten pabuvau.

Tikėjausi dar sugrįžus iš Afrikos Sevilą aplankyti, tad būsianti proga kitą kartą ir tą brangų ispanų monumentą vėl pamatyti... Dėja, jos jau nieks nebematys... Toj vietoj — viengriuvėsiai ir pelenai... Naikinanti keršto jėga, išsiveržus iš drausmingumo ribų, nieko nepaiso savo naikinimo užsidegime ir į nieką neatsižvelgia....

— 202 —

Gaila man ir tų naivių, nuoširdzių, maldin-
gu andaluziečių, kurie, nesitikėdami, susilaukė
tokio žiauraus išsiveržimo bei išniekinimo savo
brangiausių paminklų.

* * *

Gal šiandien ir jie prisimena „Periodista Ame-
ricana“, kuri — turiu prisipažinti, — ne su links-
ma širdžia ir nenorėdama jų patriotinių jausmų
užgauti, kaip ir išpranašavau tokias liūdnas jų
naujos „Republica Socialista“ ilgų, triukšmingų
krikštynų pasekmes... Begu ir patys krikšto
tėvai — respublikinė valdžia nūnai, akiveizdoje
paskiausių ekscesų nesigaili, davus didžiausią
liuosybę pilkiausiems, neaiškiems gaivalams per
ilgai ir nevaržomai gatvėse džiugauti dėliai
republikonų laimėjimo... Kad tik nepervėlai
būtų jie susipratę....

Ir kas galėjo tikėtis, jog taip ūmai su nauja
valdžia ir žmonės tuč tuojaus savo veidą
pakeistų! Pernai dar mažu kuo patenkintas
Andaluzijos darbininkėlis linksmi dainuo-
davo savo mėgiama daina „Mino de la Huer-
tad“, tarsi jokio vargo nejausdamas. Siemet,
tuoj po rinkimu tas pats žmogelis, ciniškų agita-
torių suklaidintas, save mato vien vargų bėdų
gelmėse ir švilpauja, darbą pametęs „Marselietę“
besidžiaugdamas socialistų pažadėtu rojum. Tik
ar ilgai jis džiaugsis?..

— 203 —

* * *

Jau San Sebastiane, kuomet ten atvykau prieš Verbą, nepaisant to miesto **gražiausių gamtos** bei architektūros vaizdų, nejauki atmosfera man pasirodė. Per Verbas studentų perdrąsios manifestacijos prieš monarkistinę valdžią dar labiau mane pabaugino. Ir beveik pasiryžau grįžti atgal Prancūzijon, pasakius adios visai ispanų saulėtai padangei.

Tačiau autoritetingi asmens ispanai pasistengė mane įtikinti, būk nėsą jokio pavojaus pašaliečiams lankytis Ispanijoje — bent iki rinkimų, kurie įvyksią už dviejų savaitių. Bet ir po rinkimų, nepaisant kokios būtų jų išvados, esamoji tvarka nepasikeisianti.

Taip suraminta ir apsilikau keletą dienų ilgiau gražioj baskų sostinėj. Ypač, kad turėjau patogų, su maudyne (kurios ir Lietuvoje buvau labai labai pasijlgus) kambarį ir priešais pat mėlyną žydrų Biskajų.

* * *

San Sebastiano neperdidelis miestas — vos apie 60.000 gyventojų teturįs. Bet savo gamta, gražiais triobesiais prašoka nevieną didmiestį. Tai aristokratiškiausias ispanų pajūrio miestas, su karaliumi (dabar gal bus prezidentų) garsiu vasarnamiu Miramar, puošniausiom maudynėm, išdidžiu Casino ir gražiais rūmais įlankos pakraščiais. Aplinkinės uolos su palociais, palmėmis ap-

sodintos alėjos, puikios vaikštynės upės Uru-
mėja pakraščiais, artistiški tiltai, paminklai, fon-
tanai — gėlynais ar palmėm apjuosti, Biska-
jaus vandenių mėlynė — visa tai verste verčia
ilgiau pasidairyti po šiaurės Ispanijos puošnų
miestą.

Paseo de la Concha tačiau viršija savo gražna
visas kitas San Sebastiano vaikštynės — savo
keistais trumpais medžiais plačiom viršūnėm, ku-
rių šakos tarpusavy taip susipyne, jog sudaro
malonų uždangalą iš viršaus nuo saulės kaitrų
vasarą. Kiek toliau — karaliaus vasarnamis
Miramar su maudynių blizgančiu pavilonu
traukia į save akis.

Užkopus ant kalno Urgull viršūnės, atsisklei-
džia viliojanti reginiai į apylinkes bei miestą. Fu-
nikuleru pasiekus Monte Igueldo viršūnę, atsi-
piešia Pirenėjų kalnų vaizdai.

San Sebastiano apylinkės garsėja žymių as-
menų vardais. Miestelis Pasajes — tai vieta, iš
kur Lafayette'as iškeliavo 1776 metais Amerikon
padėti ten kovoti dėl nepriklausomybės. To
miestelio priemiestyje San Juan'e Victor Hugo
gyvenęs ir ten jau parašęs savo scenišką veiklą
„Hernani“. Kiek toliau nuo San Sebastiano
Ignaciaus Loyola gimtinė — kaimelis su puikia
bažnyčia ir vienuolynu.

Tos bažnyčios brangenybės — aukso, sidabro
bei marmūro gražylas, mozaikas skaitlingose
koplyčiose veltų būtų stengtis tinkamai aprašyti.

Kada vėliau mėginsiu nors paviršutiniai tą jezuitų ordeno įsteigėjo didį paminklą apibriežti.

Įn Loyolos kaimelį veda gražiausias automobilių kelias iš San Sebastiano ir atgal. — Kelias lygus, asfaltuotas tiesiasi, vingiuojasi vis aukštyne aukštyne į kalną pačiu siauryčiu jūrių pakraščiu ir pro keisčiausių formų bei rūšių kalnus, uolas, su kaskadom, tiltų tilteliais ir žavingiausiais gamtos reginiais. Kalnų šlaitais, pakalnėse žaliuoja įvairiausiais atspalviais kaip dirvonais — baskų rūpestingai apdirbti laukai. Vietomis tankūs miškai su čiulbančiais lakštingalais, šniokšėjančiais vandenpuoliais apsiaučia kelia. Kitur idomiausi baskų kaimeliai, miesteliai ar pavieniai namukai jaukiai susigaubę kalnų šonais ar lomoje dar gyvesnius vaizdus patiekia. Baltų avių, ožkų būriai ir kitokių gyvulių besiganančios bandos toje koketinėje laukų žalumoje juo labiau painvairina malonius toje kelionėje reginius.

Indomūs ir baskai savo žemu ūgiu, o jų vyrai ypač apvaliom kepurėm argu mučėm, kokias kitur tik maži vaikai tenešioja. Tačiau tos tautelės žmonės labai nuoširdūs, atviri, mandagūs ir plačių šeimynų geri auklėtojai. Neretai pasitaisydavo San Sebastiano mieste matyt mažo ūgio poreles besivadžiojant po aštuoneta vaikų. Vieni tėvų glėbiuose, kiti paskui ar aplinkui juos seka. Tai daugiausia darbininkų ar bėdnesnės klijos šeimynos.

— 206 —

Visa suglaudus krūvon San Seastiane gražu malonu pagyventi ypač vasaros metu. Tačiau pragyvenimas čia žymiai brangesnis negu Madride ir visoj Pietinėj Ispanijoje. Suprantama: — jug tai aristokratų bei turtuolių vasarotojų miestas, kaip patys ispanai jį vadina. — Na ir mažas portas.

Adios iki kitam laiškui.

(Pabaiga 1-jo tomo.)

KA KALBA APIE „ZVAIGZDES“ LEIDINIUS LIETUVOS ŽURNALISTAI SAVO SPAUDOJE.

I.

Kauno dienraščio „Ryto“ N. 15 (2062) prelatas
A. Dambrauskas rašė:

„PIRMIEJI AMERIKOS LIETUVIŲ PROFESI-
JONALAI IR KRONIKA. (Iš kun. A. Miluko
paskaitų). Tomas I. Pranaičių Julės
leidinys, „Zvaigždės“ spauda, Philadelphia, Pa.
1929 m. 250-12 in-8.

Amerikos Lietuvių gyvenimas mums mažai
težinomas. Jis apsuptas tam tikra slaptinumo
šydu. Mes tiek nežinom, kad jis labai skiriasi nuo
mūsų šio Lietuvoj. Bet koks jis yra iš tikrųjų,
apie tai mes artimesnio supratimo neturim. To-
dėl privalome būti ypatingai dėkingi tiems rašy-
tojams, kurie Amerikos lietuvių gyvenimą parodo
tikroje šviesoje.

Vienas tokių rašytojų yra kun. A. Milukas.
Jis daug metų yra išgyvenęs Amerikoje, klebona-
vęs ne vienoj Amerikos lietuviškoj parapijoj, da-
lyvavęs įvairiose Amerikos Lietuvių organizaci-
jose. Todėl jam yra gerai žinomas netiktai Ame-
rikos lietuvių gyvenimas, bet ir jų išikūrimo is-
torija. Turėdamas surinkęs tai istorijai daugybę
žinių, kun. Milukas yra ne kartą jomis naudojėjęs
savo paskaitose apie mūsų išeiviją. Dabar tos

paskaitos išeina atskiromis knygomis. Leidžia jas žinomoji mūsų rašytoja, Amerikos „Zvaigždės“ bendradarbė, p. lė Julė Pranaičiūtė. Aukščiau minėtoji knyga — sudaro kun. A. Miluko paskaitų I-ji tomą. Jame daugiausia kalbama apie Amerikos „profesijonalus“. Profesijonalais autorius vaddina žmones, turiničius tą ar kitą profesiją, amatą, ar užsiėmimą. Dėlei to skaitytojas ras čia įdomių žinių ne tik apie pirmuosius Amerikon atvykusius kunigus, redaktorius, spaustuvininkus, rašytojus, daktarus, bet ir apie pirmuosius siuvėjus, kurpius, barzdaskučius, krautuvninkus, bankininkus ir kitokius biznierių.

Labai įdomios ir istorijos pirmųjų Amerikoje lietuvių biznierių. Jos buvo įkurtos bendrai lietuvių ir lenkų lėšomis, bet lietuviams neilgai tetteko jomis naudotis, nes lenkai jas sau pasisavino ir lietuviai vėliau gavo statydintis savas atskiras lietuviškas bažnyčias. Taip buvo Shenandory, Samokine ir kitur.

Salia lietuviškų parapijų steigimo, autorius aprašo ir pirmųjų Amerikoje lietuviškų draugijų įsikūrimą. Čia puola akin faktas, kad daugiausia tų lietuviškų draugijų — turi vardą Sv. Kazimiero Draugijų (pav. Brooklyne, Bostone, Chicagoje, Waterbury, New Yorke, Pittsburgė, Plymouthė ir k.). Tai parodo Sv. Kazimiero populėrumą amerikiečių lietuvių tarpe.

Vėliau tos draugijos susijungė į vieną „Visu Liet. Kat. Dr. jų Susivienijimą Amerikoje“.

Autorius savo veikale elgias kaip tikras istorikas. Jis netiktai faktus paduoda, bet ir kitų paduotus patikrina ir klaidingus atitaiso. Todėl nė vienas būsimasis mūsų išeivijos istorikas negalės apsieiti be šio sąžiningai sustatyto kun. A. Miluko veikalo.

Jis idomus pasiskaityti ir šiaip jau lietuviams neamerikiečiams, nes prarodo, kaip prasti, bėmoksliški kaimiečiai lietuviai, atvykę Amerikon, įsikūrė, prasigyveno, tapo prekybos imonių, spaustuvių, bankų savininkai.

O jau kas mano Amerikon ar kitur dangintis, tie būtinai turėtų atidžiai perstudijuoti šį veikalą, kad svetur nuvykę nebedarytų tų klaidų, kurių yr darė seni emigrantai.

Už šios knygos parašymą ir jos išleidimą geb. autorius ir garbi leidėja yra verti iš mūsų visuomenės susilaukti nuoširdžios padėkos. Nes užfiksuodami savo rašiny žymią mūsų išeivijos gyvenimo dalį, yra patarnavę nevien išeiviams, bet ir apskritai mūsų tautos istorijai. Būtų geistina, kad panašūs veikalai netrukus pasirodytų ir apie mūsų išeiviją kituose kraštuose, k. a. Kanadoj, Argentinoj, Brazilijoj Pietų Afrikoj ir kitur.

A. Jakštas.

— 210 —

II.

Kultūros žurnalo „Vairo“ recenzentas S. Merkelis 1931 m. N. 1-1me rašo:

SPAUDOS LAISVES IR AMER. LIET. ORGANIZUOTES SUKAKTUVES. Antra laida. Pranaičių Julės lėšomis A. Milukas and Co., Philadelphia, Pa. 782 — 8 nž. psl. 15 — 23 cm.

Kun. A. Milukas yra vienas iš kruopščiausių lietuvių literatūros medžiagos rinkėjų Amerikoje. Jis nepraleidžia nė vienos progos nė vienerių sukaktuvių apie jas plačiau nepakalbėjęs ar neparašęs. Daug jis įdomios lietuvių literatūros medžiagos yra paskelbęs „Zvaigždės“ žurnale. Pats buvęs aktingas spaudos draudimo gadynės veikėjas jis daugiausia ir rašo apie tuos laikus.

Šioje knygoje taip pat daugumas straipsnių yra kun. A. Miluko parašyti, daug medžiagos iš jo archyvo paskelbta. Taigi su šia knyga verta susipažinti kiekvienam lietuvių literatūros ir kultūros istorikui. Ji bus įdomi ir šiaip jau lietuvių inteligentui pasiskaityti.

Pirmiausia susipažinkim su knygos turiniu. Daug medžiagos yra apie šiuos mūsų literatūros ir spaudos veikėjus: Valančių ir Daukantą (9—63 p.; 315—319 p.), kun. Martyną Sederevičių ir jo padėjėjus (63—107 p., 254—257 p.), Petrą Kriaučiūną (151—170 p.), Kazimierą Jaunių (171—187 p.), S. Gimžauską (183—201 p.), Joną Jablonskį (202—205 p.), kun. Ad. Grinevičių—Jungtą (206—240 p.), Juozą Ložinskį (320—322 p.), Dr. P. Matulaitį (323—368 p.), ir Martyną

Jankų (404—414 p.), Yra trys straipsniai ir apie mūsų spaudos draudimo gadynės katalikiškosios literatūros kilimo centrus (Kretingos vienuolyna, Zemaičių ir Seinų kunigų sem.): Kretingos vienuolių kalinių darbuote (241—253 p.), Sv. kazimiero Draugijos pradžia (287—291 psl.) ir Seinų seminarija (373—403 p.). Toliaus seka bendro pobūdžio straipsniai apie spaudos draudimą ir kovas dėl lietuviškųjų raštų — Lietuvių spaudos uždraudimo dokumentai 122—134 p. mūsų draudžiamosios literatūros keliai (135—150 p.), J. O. Širvydo iš mūsų knygos kovų fronto (atsiminimai apie kontrabandnešius (265—286 psl.). Dar yra keletas mažesnių straipsnelių apie spaudos draudimą ir trumpai paminėtas Dydisis Vilniaus Seimas (292—297 p.).

Toliau reikia paminėti iš Amerikos lietuvių gyvenimo pora straipsnių — „Tėvynės Mylėtojų Draugija“ (418 — 424 p.) ir Amerikos lietuvių pirmieji profesionalai (425—695 p.). Šis pastarasis straipsnis gana ilgas ir duoda daug medžiagos Amerikos lietuvių gyvenimui nušviesti ir Amerikos lietuvių veikėjams pažinti.

Daugumas šios knygos straipsnių yra paskaitos, skaitytos įvairių sukaktuvių proga. Toms paskaitoms medžiaga semta daugiausia iš kan. dr. J. Tumo, prof. Biržiškos, prof. kun. Aleknos ir kitų raštų. Taigi, kun. A. Miluko raštai komplikacijos retkarčiais pajvairintos jo paties atsiminimais. Žinoma tie jo raštai yra skirti Amerikos lietuviams, todėl jų praktiška reikšmė yra didelė. Mums, lietuviams, kun. A. Milukas daug įdomes-

— 212 —

nis ten, kur jis duoda naujos, dar niekur nespaudintos medžiagos. Pav., rašydamas apie dr. P. Matulaitį arba 1904 m. korespondencija (Iš „Zvaigždės“, ir „Dirvos Žinyño“ archyvo) (106—750 psl.). Daugumas šios knygos straipsnių jau yra buvę išspausdinti kituose žurnaluose (daugiausiai „Zvaigždėj“), laikraščiuose ir atskiromis knygelėmis. Žinoma, tas faktas rodo, kad kun. A. Miluko raštai yra mėgiami ir skaitomi...

Knygos turinį paivairina daug mūsų literatūrai ir lietuviškos spaudos platintojų fotografijų. Be to, keliolikos rankraščių faksimilės, taip pat dailiai išspausdintos.

Šio veikalo kalba palyginti daili ir graži.

III.

„Lietuvos „Aidė“ V. B-nas. 1931 m.. 12-me rašo:

AMZINAS PAMINKLAS SPAUDOS DRAUDIMO LAIKU DARBUOTOJAMS.*)

Apie mūsų vargų ir kovų dėl spaudos laiku jau nebe viena knygą turime parašytą. Rašė apie tai kan. J. Tumas, rankiojo atsiminimus P. Ruseckas, išleides du tomu „Knygnešio“, esama nemažai ta tema rašinių ir kitų autorių (A. Jakšto, A. Rucevičiaus, Pr. Mašiotų ir k.) Bet nei viena tų knygų savo turiniu nėra nušvietusi Amerikos

*) „Spaudos laisvės ir Amer. liet. organizuotos sukaktuvės, Antara laida. Pranaičių Julės lėšomis. A. Milukas ir Co., Philadelphia, Pa.

— 213 —

lietuvu vaidmens tautiniame lietuviu atgimime. Šio rašinio autoriui, beviešint neseniai lenkų okupuotame Vilniuje, bežiūrinėjant L. Mokslo Draugijos archyvą, puolė į akį vienas isidėmėtinas piešinys jame atvaizduotas schematiniai apibrėštas Lietuvos žemlapis, kuri apšviečia trys šviesos šaltiniai: vienos iš užjūrio — tai Amerika, kitas iš užnemunio — tai Tilžė, ir trečias iš vidurio Europos — tai Šveicarija.

Tas schematinis planas, buvęs vienas iš eksponatų tarptautinėje parodoje Paryžiuje, regis, 1898 m., (1900 m. Red.), sako daug nemalonumų padarė rusų valdžios atstovams, nes užsienis pamatė, kad tik iš svetur apšvietos spinduliai Lietuvą tepasiekė.

Kalbamajam plane Amerikos apšvietos spinduliai nubraižyti visų riškiausiai — ir, berods, tai pilnai atitiko anų laikų padėtį. Šalia t ližiškės kontrafakcinės literatūros, daugiausia spaudinių į Lietuvą iš Amerikos buvo gabenama, nes ten ir knygos ir laikraščiai laisvai buvo spaudinmi.

Spaudą atgavus ir Lietuvos gyvenimo sąlygoms besikeičiant, tas Amerikos lietuvių spaudos vaidmuo ėmė nejučiomis mažėti ir šiaudien visuomenėje mažai kas beatmena anuos lietuvių tautai sunkiuosius laikus, kada mūsų užjūrio broliams teko Lietuvos švėtėjų ir tautinės samonės kėlėjų vaidmenį vaidinti. Darbas buvo varomas visu išvien: ko nepejėgė čiabuviai ar Mažosios Lietuvos talkininkai, tai atliko užjūrio broliai, teturėdami prieš akis vieną tikslą: laisvą ir laimingą tautos ateitį.

„Spaudos laisvės...” autorius ir leidėjai, suprasdami anais laikais nuveiktų darbų visiems atmintiną svarbą, rūpino kapitalinį veiklą, kuriam lygiai Lietuvos, lygiai Amerikos lietuvių kontrafrakcinis veikimas plačiai nušviestas. Veikalo turinys sudarytas nesilaikant nei chronologinės tvarkos, nes tai, ištikrųjų sunku buvo įvykdyti: jame daug randame atsiminimų, biografijų, net atskirų studijėlių. Dėl tų priežasčių „Spaudos laisvės... ir t.t. sukaktuvių” knyga tenka ne monografija (kaip iš jos vardo galima būtų spėti), bet rinkiniu brangintinos mūsų kultūros istorijai medžiagos, tikrai kruopščiai surankiotos ir rūpestingai sutvarkytos.

Viso knygoje yra bemaž 800 puslapių teksto, suskirstyto atskirais straipsniais — viso apie 60. Pakaktų tų straipsnių pavadinimus išrašyti, kad įsitikintume, jog „Spaudos ir t.t. sukaktuvių” knygos turinys tikrai įdomus. Bet šiuo atveju tai būtų per ilga ir persunku. Todėl, manding, pakaks nurodyti labiau įsidėmitinas rašinių rūšis, užtinkamas aprašomoje knygoje. Pirmučiausiai — „Spaudos ir t.t. sukaktuvių” knygoj daug vietos paskirta atsiminimams apie vysk. M. Valančių ir joje darbų aprašymams. Tokių rašinių knygoje randame šešis. Toliau, minėtini pluoštai žinių apie garsų knygnešį ir knygnešių autorių kun. Sederevičių, apie Petrą Kriaučiūną, apie Kazimierą Jaunį, apie šv. Kazimierą dr. jos pradžią, apie Dijų Vilniaus seimą, apie d-rą P. Matulaitį, apie Seinų kunig seminariją, apie „Aušros” laikus, apie M. Jankų, apie d-rą J. Sliupą, apie

— 215 —

kun. Juškevičių, „Amerikos Lietuvių Kronika“, apie išeiviją, apie kun. A. Burbą, apie L. Mokslo Dr-ją ir t. t.

Pabaigoj turiningo irvairaus teksto eina gausus ir įvairus rankraščių faksimilių skyrius, kuriame randame atvaizduotų d-ro J. Basanavičiaus, A. Jakšto, Geručio, Šerno, Totoraičio, Civinsko ir k. rankos rašta.

Skaitytojų patogumui, norint kuria nors viena tema atsidėjus pastudijuoti, gale knygos pridėti trys sąrašai paminėtų laikraščių, knygų ir raštų sąrašas, paminėtų įstaigų sąrašas ir paminėtų vietų sąrašas.

Zodžiu, „Spaudos laisvės ir t.t. sukaktuvių“ knyga tai dar platesnis ir išsamesnis, negu „Knygnešiai“ ir kiti raštai veikalas, amžinas paminklas spaudos draudimo laikų darbuotojams kultūros dirvoje pastatytas. Vien, kas prikiština šiai tikrai brangiaiknygai — tai kalbos ir rašybos nevienodumas. Kalbą pataisius, autorių individualybė, rasit, nebūtų nukentėjusi, o skaitytojui parankiau būtų buvę. Iliustracinė dalis ir spauda irgi gražesnės galėjo būti.

PRANAICIU JULES ISLEISTOS KNYGOS.

Amerikos Lietuvių Pirmieji Profesjonalai ir Kronika. (Kun. A. Miluko paskaitos) T. I.	\$2.50
" " " " Tomas II.	2.00
Amerikos Lietuvių Kronika (Iš kun. A. Miluko paskaitų)	3.00
Apie kun. Adomą Grinevičių (Kun. A. Milukas)	10
Daktaras Petras Matulaitis. Kun. A. Miluko paskaita	25
Delko mūsų katalikiškoji spauda silpnutė? Kun. A. Miluko referatas	10
Iš Kelionės po Europą ir Aziją. Parašė Pranaičius Julė. Su paveikslais, audeklo apdarais	2.25
Kun. Martynas Sederevičius ir Jo padėjėjai A. Milukas & Co. leidinys	50
Kun. Kazimieras Jaunius (Kun. A. Milukas)	10
Kun. Silvestras Gimžauskas. (Kun. A. Miluko)	10
Laisvosios Lietuvos Atlankytų. Iš Pranaičių Julės Atsiminimų	2.50
Lourdes'o Sv. P. Marijos Mėnuo. Vertė Pranaičių Julė	50
Ne Mieste Laimė. Pierre L'Ermite. Pranaičių Julės vertimas	1.00
Petras Kriaučiūnas (Kun. A. Miluko)	15
„Spaudos Laisvės ir Amerikos Lietuvių Organizuotės Sukaktuvės“ — didžiulės knygos su daugybe iliustracijų ir dokumentų fotografijų —	5.00
Audeklo apdarais su aukso antspauda —	6.00
Laiškai iš Ispanijos Pranaičių Julės	1.00
Viešnagė Šeštokuose Pranaičių Julės	2.50
Vyskupo Valančiaus Darbai (Kun. A. Miluko)	50

„ŽVAIGŽDĖS“ KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

Apeigos Rymo katalikų Bažnyčios. Lenkiškai parašė kun. J. Lunkevičius. Vertė Gerutis. Antra laida, 188 pusl.	.60
Antanukas. Apysaka B. Pruso. Vertė Selimas. Antra laida. 40 pusl.	.15
Algimantas arba Lietuviai 13-ame šimtmetyje. Istoriška apysaka. Parašė Dr. V. Prietris. Penki tomai, 488 pusl.	2.50
Anima Villis. Marės Radzevičiūtės apysaka. Jono Montvilos vertimas. Antra laida, 162 pusl.	.75
Bajoro Vuošvis. Apysaka iš lietuvių gyvenimo. Parašė Jonas Kmitas. 63 pusl.	.15
Biurokratai. Apysaka iš paskutinių atsitikimų Lietuvoje. Parašė Jonas Kmitas. 79 pusl.	.25
Fabiolė arba Bažnyčia Katakumbose. Kardinolo Wiseman'o. Vertė Vytautas. 354 pusl.	1.00
Gyvačių Karalius ir kitos apysakėlės. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 31 pusl.	.10
Iš kelionės po Europą ir Aziją. Parašė Pranaičių Julė. 380 pusl., 102 iliustracijos (paveikslai), audeklo apdaraais	2.25
Skuros apdaraais, pauksuotais kraštais	3.50
Iš daktaro pasakojimų. Rudens diena. Sulaukė. Parašė Šatrijos Ragana. 69 pusl.	.25
Išvakarės gret Lemano ežero. Parašė kun. M. Morauskis. Vertė Gerutis. 172 pusl.	.75
Išpažinties Istorija. Prancūziškai parašė kun. A. Guillois, vertė kun. A. M. Milukas. Antras leidimas 1916 m.	.50
Kova ties Žalgiriais. Istoriška drama keturiuose aktuose. Parašė Savasis (Dr. V. Pietaris). 31 pusl.	.25
Kunigo giminė. Parašė J. Gerutis. 68 pusl.	.20
Kaip Elziutė praleido Šv. Jono dieną. Parašė P. D. 63 pusl. ..	.20
Krasauninkas—Laižybos—Dievo žmonės. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 28 pusl.	.10
Kun. Dr. M. Gustaičio, Du laiškų iš Kelionės	.05
Kun. Dr. M. Gustaitis.	.5
Laisvės Metu. Apysaka iš paskutinių atsitikimų. Parašė Antanas 1908 m. 187 pusl.	.75
Laiškai iš Kelionės po Palestiną. Kaštai kun. Antano Miluko. 94 pusl.	.50

Užprašymus ir pinigų „ŽVAIGŽDĖ“ 3654 Richmond St.,
adresuokit: Philadelphia, Pa

ŽVAIGŽDĖS' KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

Lietuviškas Albumas. „Dalis I. Istorijos ir šiaip jau Lietuvos vietos. Parengė ir išleido kun. A. Milukas	.75
Lietuviškas Albumas. Dalis II. ir III. Lietuvos raštininkai, žymesni vyrai ir typai. Parengė ir išleido kun. A. Milukas	1.50
Lietuviškos Pasakos. Spaudon parengė Dr. J. Basanavičius. 262 pusl.	2.00
Mercier Kardinolo gromata apie Patrijotizmą ir Išlaikymą	.05
Moterystė ir šeimyna. Iš vokiškos kalbos vertė J. Gerutis. 41 pusl	.50
Mūsų Socijolistai. Apysaka iš „Kudlamečio“ atsitikimų. Parašė Jonas Kmitas. 57 pusl.	.15
Melagių Dėdė. Vaizdelis iš Dzukų gyvenimo. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 27 pusl.	10
Nekaltybė. Iš vokiško vertė J. Gerutis. 89 pusl.	.25
Ne Miestė Laimė. Prancūziškai parašė Pierre L'Ermite. Lietuviškai vertė Pranaičių Julė. 206 pusl.	1.00
Našlaičiai. Likimas tulės šeimos. Vertė P. Str. 81 pusl.	.15
Pasikalbėjimas Giesmininko su Lietuva. Vyskupo A. Baranausko Eilės. Kaina	.05
Pasakyk Matušei, Agnieška, Ant Garlaivio. Tris Šatrijos Ragynos apysakos.	.15
Pradžia ir išsiplėtimas Katalikų Tikėjimo. Parašė Vyskupas M. Valančius. 235 pusl.	1.00
Paklydėliai. Kun. J. Geručio. Antras leidimas.	.10
Pikta Dvasia. Latviškai parašė Rudolfas Blaumanis. Lietuviškai vertė Idlargas. 72 pusl.	.25
Patrimpo Laiškai. Kun. Miluko leidimas 1907 m.	.60
Šventųjų Gyvenimai. Skaitymai kiekvienai metų dienai. Su paveikslais. Spaudon parengė kun. A. Milukas. visi 4 tomai	3.50
Drutais audeklo apdarais	4.00
Skuros apdarais	5.00
Skuros apdarais, paausotais kraštais	5.50
Šiapus ir anapus grabo. Parašė J. Gerutis. 210 pusl.	.60
Susiskaldėliai. Vaizdelis iš mūsų sodiečių gyvenimo. Parašė J. Gerutis. 62 pusl.	.20

Užprašymus ir pinigų „ŽVAIGŽDĖ“ 3654 Richmond St.,
adresuokit: Philadelphia, Pa.

„ŽVAIGŽDĖS“ KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

Sodžionių Teologija. Parašė J. Gerutis. Gražiausia lietuviška kalba šioje knygoje išdėstyta visos Katalikų Teologijos mokslas. 285 psl.	1.00
Trumpas Katekizmas	.70
Vaičiailio Eilės. Su velionio plačia biografija ir paveikslu. 157 psl.	.75
Valdimierius. Apsaka. 47 psl.	.10
Pergyventos Valandos (Karvojaus Laiškai). Parašė K. A. K. 140 psl.	.60
Jonukas Karklynaseina Lietuvos pažintų. Parašė Prietelis. 47 psl.	.20
Socijalistai Kas jie? — Iškur atsirado? — Ko nori? Parašė Dr. A. Civinskas. 124 psl.	.15
Gera Išpažintis Verta šv. Komunija. Kun. P. Saurusaičio. psl. 68	.10
Satrijos Raganos, Saulei nusileidžiant, Iš mūsų karionės. Kalėdų Vakarais. 62 psl.	.15
„Aušros“ 40 Metų Sukaktuvėse. 1883 — 1923. (Perspaudinta iš 1923 m. Gruodžio Mėnesio „Žvaigždės“). 261 psl.	2.00
Lietuvių Tautos Istorija ir Dabartiniai Siekiniai Tautišku Atžvilgiu. Parašė kun. Antanas Jusaitis. 112 psl.	.75
„Žvaigždės“ 1922 metų kompletas	\$2.50
„Žvaigždės“ 1921 „ „	2.50
„Žvaigždės“ 1920 „ „	3.00
„Žvaigždės“ 1919 „ „	3.00
„Žvaigždės“ 1918 „ „	3.00
„Žv.“ 1917 „ „	3.00
„Žv.“ 1916 „ „	3.00
„Žv.“ 1915 „ „	3.00
„Dirvos Žinyno“ kompletai	3.00
Keliolikos metų „Žvaigždės“ kompletai \$5 kiekvienas.	

Užprašymus ir pinigus „ŽVAIGŽDĖ“ 3654 Richmond St.,
adresuokit: Philadelphia, Pa.

“AUŠROS” 40 METŲ SUKAKTUVĖSĖ

(Atspauda iš “Žvaigždės”)

**Štai tu, anot “Tėvynės” ir “Draugo”
istorinių knygų Pirmosios Dalies įtampa:**

1) “Aušros” įkurėjas apie vysk. A. Baranauską. To paties — 2) “Aušros” genezis. 3) Aušrininkai rašytojai, pasak šliupą ir Totoraitį. 4) Turėnininko eilės “Aušrininkams”. 5) (J. Pranaiciūtė Apie prof. Volterį. 6) Prof. Volteris “Aušros” 40 metų sukaktuvių paminėjimui. 7) Pirmojo “Aušros” numerio ir kitų žymesnių — viso 40 puslapių fotografijos. 8) “Musų Karionių Metų” skyriuje laiškai: Dr. J. Basanavičiaus, Dr. J. Gaidžio ir S. Kušelevskio ir Dr. V. Kudirkos. Vieno Dr. Basanavičiaus laiško fotografiška fascimile (4 puslapiai). Paveikslai I-je dalyje: Namai, kur S. Daukantas gimė, Dr. Basanavičiaus namai Bulgarijoje. Dr. Basanavičius—1893 m. Vysk. A. Baranauskas, Broliai Juškevičiai: kun. Antanas ir prof. Jonas; A. J. Višteliauskas, Dr. J. Šliupas, Jurgis Mikšas, Martynas Jankus; Jubilėjiniis Aušrininkų paveikslas: inž. Petras Vileišis, P. Matulionis, Dr. J. Bulota, V. Palukaitis, prel. K. Prapuolenis, J. Jablonskis, Dr. J. Basanavičius, A. Jakštas, Al. Fromas-Gužutis, kun. J. Lideikis-Mažutis, K. Sakalauskas-Vanagaitis, J. Mačys-Kėkštas, Pr. Vaičaitis, prof. K. Jaunis, Petras Kriaučiūnas, Peterburgo lietuvių grupėje, kun. S. Gimžauskas, prof. S. Volteris, M. Davaina Silvestravičius-Wewersys-Žaltys, prel. J. Maciulevičius-Maironis, Dr. P. Pietaris, Dr. J. Šliupas, Gerutis-kun. Balvočius, J. Adomaitis-Šernas, Dr. V. Kudirka, Vaižgantas-Tumas, Kmitas-kun. K. Urbanavičius, kun. A. Jusaitis ir Saulės kursų įkurėjas — prel. A. Olšauskas.

KAINA UŽ ABU TOMU DU DOLARIU.

**Tos knygos gaunamos lietuviškų laikraščių
redakcijose ir knygynuose arba pas**

**A. MILUKAS & CO.,
3654 Richmond St., Philadelphia, Pa.**

“AUŠROS” 40 METŲ SUKAKTUVĖSĖ

Antrosios Dalies [Italpa]

1) “Aušros” Paminėjimui — Jono Kriaučiuno; 2) XIX Amžiaus Pabaigos Musų Dainiai — L. Šimučio, “Garso” redakt.; 3) Ginamosios Literatūros Platintojai (su paveikslais: Vysk. M. Valančiaus, Jurgio Bieliako ir Kun. Miluko, P. Mikolainio, J. Kriaučiuno, Dr. P. Matulaičio, Dr. Bagdanavičiaus, Kun. Bulvičiaus, And. Dubinsko, Kunigų: M. Miežinio, A. Vienužio, V. Juzumavičiaus, Kl. Kozmiano, P. Šilinskio, J. Katėlos, J. Žebrio, V. Dargio, A. Staniukyno, J. Naujoko, A. Civinsko, M. Gustačio, Duobos, J. Totoraičio, A. Jusaičio, M. šedvydžio, (Vyskupo) Jurg. Matulaičio, J. Davidavičiaus; toliaus agr. Totoraičio, J. Česnos, J. Kačergio, Pr. ir A. Matulaičių, A. Daniliausko, S. Kušlevskio, P. Mikalausko); 4) “Aušra” ir Musų Prieteliai Svetur — J. O. Širvydo, “Vienybės” redaktoriaus (su paveikslais: J. O. Širvydo, J. J. Kraševskio, K. Skirmuntaitės, L. Kondratavičiaus ir T. Norbuto); 5) Tautos Atbudimas — Kun. A. Miluko; 6) Spaudos Platinimas Dzukijoje — S. E. Vitačio, “Tėvynės” redaktoriaus; 7) Vysk. Valančiaus Intaka — Kun. N. J. Petkaus; 8) P. Mikolainio Prityrimai; 9) “Aušros” Intaka (anot Vaižganto); 10) Amerikos Lietuvių Leidėjai — J. Pranaičiutės, “Žvaidžės” redaktorės (su paveikslais: J. Pranaičiutės, J. Paukščio, A. Olševskio ir kunigų: A. Miluko ir V. Varnagirio); 11) “Aušros” Pasirodymo Priežastys — Dr. Šliupo; 12) Jurgis Bielinis (Bieliakas); 13) Ex-Prezidentas A. Smetona apie Maironį; 14) Vilkutaitis, “Amerikos Pirtyje” autorius apie Aušrą; 15) Maironio žodžiai Prie Basanavičiaus Paminkslui; 16) Baigiant Darbą.

KAINA UŽ ABU TOMU DU DOLARIU.

Tos knygos gaunamos lietuviškų laikraščių redakcijose ir knygynuose arba pas

A. MILUKAS & CO.,

3654 Richmond St., Philadelphia, Pa.